

วารสาร

เศรษฐศาสตร์

การเมือง

บูรพา

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์

มหาวิทยาลัยบูรพา

ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2566

ISSN 2697 - 505X

ออกแบบปกโดย : ดร.สุทธาทิพย์ จัปใจเหมาะ

จัดรูปเล่มโดย : นางสาวธรรทิพย์ ภะวะวิภาต

วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา
ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม พ.ศ. 2566)
ISSN 2697-505X

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่ผลงาน วรรณกรรมทางวิชาการ และความรู้ใหม่ ๆ ในสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองและสาขาวิชาอื่นที่เกี่ยวข้อง
2. เพื่อส่งเสริมคณาจารย์ นักวิจัย ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิในการนำเสนอผลงานวิจัย และผลงานวิชาการ
3. เพื่อกระตุ้นให้เกิดการวิจัยใหม่และบูรณาการงานวิจัยเชิงทฤษฎีเข้ากับปรากฏการณ์ทางสังคม

วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา เป็นวารสารทางวิชาการสาขาเศรษฐศาสตร์การเมือง ตลอดจนสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา มีกำหนดการตีพิมพ์เผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ (มกราคม-มิถุนายน, กรกฎาคม-ธันวาคม)

วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา ยินดีรับพิจารณาบทความวิชาการ บทความปริทัศน์ บทความวิจารณ์หนังสือ รายงานการสัมมนาในสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง เพื่อตีพิมพ์ในวารสาร ทั้งที่เป็นภาษาอังกฤษและภาษาไทย โดยส่ง ต้นฉบับมาที่กองบรรณาธิการ เพื่อให้คณะกรรมการกลั่นกรองในสาขาที่เกี่ยวข้องพิจารณา

เจ้าของ

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

169 ถ. หนองบางแสน ต.แสนสุข อ. เมือง จ. ชลบุรี 20131

โทรศัพท์: 0-3839-3475, 0-3810-2369 โทรสาร: 0-3839-3475 ต่อ 102

E-mail: pegjournal@hotmail.com

Homepage: <http://www.polsci-law.buu.ac.th/pegjournal/>

Website: <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/pegbuu>

รายชื่อกองบรรณาธิการ

ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รตอ.ดร. วิเชียร ต้นศิริคงคล
(คณบดีคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา)

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร. ผาสุก พงษ์ไพจิตร (คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)	ศาสตราจารย์ ดร. อภิชาติ พันธเสน (วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต)
ศาสตราจารย์ ดร. สมศักดิ์ สามัคคีธรรม (คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์)	รองศาสตราจารย์ ดร. กนกศักดิ์ แก้วเทพ (นักวิชาการทรงคุณวุฒิ)
รองศาสตราจารย์ ดร. พิชาย รัตนดิถ ญ ภูเก็ต (คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์)	รองศาสตราจารย์ ดร. ประภาส ปิ่นตบแต่ง (คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)
ดร. ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (นักวิชาการทรงคุณวุฒิ)	รองศาสตราจารย์ ดร. สุธี ประศาสน์เศรษฐ (นักวิชาการทรงคุณวุฒิ)
รองศาสตราจารย์ ดร. โอฟาร์ ถิ่นบางเตียว (คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา)	รองศาสตราจารย์ ดร. ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี)
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สกฤติ อธิริยานนท์ (คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา)	รองศาสตราจารย์ ดร. รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข (คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา)
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชัยณรงค์ เครือนวน (คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา)	ดร. เมทินา อธิริยานนท์ (คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา)

ตรวจอ้างอิง และพิสูจน์อักษร

นางสาวธารทิพย์ ภาวะวิภาต

Burapha Journal of Political Economy
Volume 11 Number 2 (July-December 2023)
ISSN 2697-505X

Objective

1. To disseminate academic works, points of view and new knowledge in the field of political economy and related fields
2. To promote the research and academic publications of faculty, researchers and experts
3. To stimulate the new research and to integrate theoretical research with social phenomena

Burapha Journal of Political Economy is an academic journal in economic and related of knowledge. It is published by the Faculty of Political Science and Law, Burapha University two times a year (January-June, July-December)

Burapha Journal of Political Economy welcomes manuscripts to be considered for publication in the form of academic articles, such as; review articles, book reviews, seminar reports in the field of political economy in Thai or English. Such manuscripts should be sent to the editorial board for review process by peer reviewers in related field.

Owner

Faculty of Political Science and Law, Burapha University

169 Long-Haad Bangsaen Road, Saensuk Sub-district, Muang District, Chonburi 20131

Tel: 0-3839-3475, 0-3810-2369 Fax: 0-3839-3475 ext. 102

E-mail: pegjournal@hotmail.com

Homepage: <http://www.polsci-law.buu.ac.th/pegjournal/>

Website: <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/pegbuu>

Editorial Board

Editorial Advisor

Asst. Prof. Pol.capt. Dr. Vichien Tansirikongkhon
(Dean, Faculty of Political Science and Law, Burapha University)

Editorial Board

Prof. Dr. Pasuk Phongpaichit <i>(Faculty of Economics, Chulalongkorn University)</i>	Prof. Dr. Apichai Pantasen <i>(College of Social Innovation, Rangsit University)</i>
Assoc.Prof. Dr. Kanoksak Kaewthep <i>(Senior Scholar)</i>	Prof. Dr. Somsak Samukkethum <i>(School of Social and Environmental Development, The National Institute of Development Administration)</i>
Assoc. Prof. Dr. Pichai Rattanadilok Na Phuket <i>(School of Social and Environmental Development, The National Institute of Development Administration)</i>	Assoc. Prof. Dr. Prapart Pintobtang <i>(Faculty of Political Science, Chulalongkorn University)</i>
Assoc. Prof. Dr. Chaiyon Praditsil <i>(Graduate School, Rambhai Barni Rajabhat University)</i>	Assoc. Prof. Dr. Rungnapa Yanyongkasemsuk <i>(Faculty of Political Science and Law, Burapha University)</i>
Assoc. Prof. Dr. Olarn Thinbangtieo <i>(Faculty of Political Science and Law, Burapha University)</i>	Asst. Prof.Dr. Chainarong Krueanuan <i>(Faculty of Political Science and Law, Burapha University)</i>
Asst. Prof.Dr. Sakrit Isariyanon <i>(Faculty of Political Science and Law, Burapha University)</i>	Dr. Preecha Piampongsan <i>(Senior Scholar)</i>
	Dr. Methina Isariyanon <i>(Faculty of Political Science and Law, Burapha University)</i>

Proof Reader

Miss Tharntip Pawawipat

บรรณาธิการแถลง

แนวทางการพัฒนาประเทศในช่วงเวลาที่ผ่านมา แม้จะมีด้านบวกที่เป็นคุณูปการต่อประชาชน สังคมอยู่มาก แต่ผลกระทบที่มีก็มากมายเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะผลกระทบที่เกิดขึ้นมีผลในวงกว้างและยาวนานไม่ว่าจะด้านวิถีชีวิต ความเป็นชุมชน สิ่งแวดล้อม รวมทั้งสุขภาพของผู้คน สิ่งเหล่านี้ได้รับความสนใจจากผู้มีอำนาจในการแก้ไขน้อยกว่าการผลักดันตามเส้นทางการพัฒนาตามที่เคยดำเนินการกันมา พลังของประชาชนจึงเป็นสิ่งที่บ่งชี้ถึงความเข้มแข็งที่มีเพื่อต่อสู้ คัดค้าน คัดค้านกับรัฐและผู้มีอำนาจ เส้นทางหนึ่งของวารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา คือ การเป็นพื้นที่ทางความคิด เพื่อสะท้อนปัญหาทางออก รวมทั้งสะท้อนความเข้มแข็งของสังคม ชุมชน และประชาชน ดังปรากฏในบทความในวารสารฉบับนี้

วารสารในฉบับนี้ประกอบไปด้วยบทความวิจัย 3 บทความ และบทปริทัศน์หนังสือ 2 บทความ

บทความแรก เครือข่ายขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ พื้นที่ชายแดนภาคตะวันออกของประเทศไทย บทความวิจัยชี้ให้เห็นถึงพัฒนาการของการพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก โดยชี้ให้เห็นว่า ชนชั้นนำทางการเมืองภายใต้การนำของรัฐบาลชุดต่างๆ ได้ใช้อำนาจในการค่อยๆ ขับเคลื่อนนโยบายนี้ ความสำเร็จของการขับเคลื่อนจนกลายเป็นพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก หรือที่เรียกว่าอีอีซี ไม่ใช่รัฐบาลชุดใดชุดหนึ่ง หากแต่จะต้องเห็นถึงโครงสร้างที่เป็นเครือข่ายชนชั้นนำโดยเฉพาะภายในประเทศ ทั้งนักการเมืองและข้าราชการประจำ และการละเลยการให้ความสำคัญกับประชาชนในการกำหนดแนวทางการพัฒนา รวมทั้งประเด็นสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในความสนใจของสังคมอย่างมาก

บทความที่สอง กลไกและกระบวนการจัดการผลประโยชน์ของชุมชนในพื้นที่ทางทะเลและชายฝั่งที่มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจหลากหลาย บทความนี้ได้ชี้ให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนในการดูแลจัดการในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลและชายฝั่งและกิจกรรมประมงและท่องเที่ยว โดยรูปแบบการจัดการดูแลที่มีหลากหลายรูปแบบ แต่ในที่สุดรูปแบบที่เป็นความร่วมมือของชุมชนที่มีลักษณะของการทำงานเป็นเครือข่าย เป็นองค์กรที่ไม่ได้มีลักษณะเป็นการจัดตั้งในโครงสร้างแนวตั้ง กลับมีประสิทธิภาพในการทำงานอย่างมาก

บทความที่สาม การเปลี่ยนผ่านจากเผด็จการสู่การเป็นประชาธิปไตย ศึกษาเปรียบเทียบประเทศเกาหลีใต้ และเมียนมา บทความนี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของปัจจัยเชิงโครงสร้างโดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจด้วยแนวทางการพัฒนาให้ทันสมัย และโครงสร้างอำนาจของชนชั้นนำภายในประเทศที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนระบอบการปกครอง แม้โครงสร้างจะมีความสำคัญและส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลง แต่ในกรณีของเกาหลีใต้การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างทางเศรษฐกิจเพื่อไปสู่ความทันสมัยสามารถสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจได้เป็นอย่างดี แตกต่างจากพม่าที่พบว่าชนชั้นนำทาง

การเมือง และการเมืองแบบอำนาจนิยมคืออุปสรรคสำคัญในการนำพาประเทศไปสู่ความเป็นประชาธิปไตย แม้จะมีการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจแล้วก็ตาม

บทปริทัศน์หนังสือ เรื่อง Hinterland: America's New Landscape of Class and Conflict หนังสือเล่มนี้ได้พาผู้อ่านไปยังดินแดนที่ห่างไกลจากความเป็นเมืองในประเทศสหรัฐอเมริกา ดินแดนที่ทุกคนเฝ้ามองด้วยการเสนอให้เห็นถึงปัญหามากมายในพื้นที่นี้ ไม่ว่าจะเป็นชนชั้นหรือความขัดแย้ง ซึ่งเป็นปัญหาที่สัมพันธ์กับการเคลื่อนย้ายทางเศรษฐกิจ และการเมือง โดยปัญหาที่เกิดขึ้นนี้กลายเป็นปัญหาที่มีศักยภาพในช่วงที่โดนัลด์ ทรัมป์ลงสมัครชิงชัยเป็นประธานาธิบดี

และ บทปริทัศน์หนังสือ เรื่อง How to Read Ancient Philosophy สำหรับผู้ที่สนใจปรัชญาและต้องการอ่านและทำความเข้าใจปรัชญาโดยเฉพาะปรัชญาคลาสสิกในฐานะที่เป็นรากฐานของความคิดความรู้ ที่มีความเป็นนามธรรม สัมพันธ์กับคุณค่า หนังสือเล่มนี้ถือเป็นหนึ่งเล่มที่น่าสนใจสำหรับผู้เริ่มต้น

สุดท้ายนี้ กองบรรณาธิการขอขอบคุณผู้เขียนบทความทุกบทความที่ส่งบทความที่มีคุณค่าทางวิชาการ และผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ช่วยให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ที่ทำให้บทความมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองจะยังคงมุ่งมั่นในการนำเสนอบทความที่มีคุณภาพในสาขาเศรษฐศาสตร์การเมือง เพื่อสะท้อนแง่มุม ปัญหา และการวิพากษ์วิจารณ์ต่อไป

รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข

บรรณาธิการวารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา

สารบัญ

บทความ (Article)

เครือข่ายขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ พื้นที่ชายแดนภาคตะวันออกของประเทศไทย ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, ชวงค์ อุบลี และอัศวิน แก้วพิทักษ์	1
กลไกและกระบวนการจัดการผลประโยชน์ของชุมชนในพื้นที่ทางทะเล และชายฝั่งที่มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจหลากหลาย พัชรภา ตันตราจิน	24
การเปลี่ยนผ่านจากเผด็จการสู่การเป็นประชาธิปไตย ศึกษาเปรียบเทียบประเทศเกาหลีใต้ และเมียนมา ไพรินทร์ มากเจริญ	51

ปริทัศน์บทความ (Book Review)

Hinterland: America's New Landscape of Class and Conflict กัมปนาท เบ็ญจนาวี	78
How to Read Ancient Philosophy โชติสา ขาวสนิท, ภาวดี ปลื้มโกศล และ สรชัย ศรีนิศานต์สกุล	82

เครือข่ายขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ
พื้นที่ชายแดนภาคตะวันออกของประเทศไทย*

Networks for Driving the Development Policy of the Special Economic Zone
in the Eastern Region of Thailand

ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ (Chaiyon Praditsil)¹

ชูวงศ์ อุบาลี (Chuwong Ubalee)²

อัศวิน แก้วพิทักษ์ (Ussavin Kaewpitak)³

¹รองศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

Associate Professor, Faculty of Humanities and Social Sciences Rambhai Barni Rajabhat
University

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชารัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

Assistant Professor, Faculty of Humanities and Social Sciences Rambhai Barni Rajabhat
University (Corresponding Author)

³อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตรบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

Lecturer, Faculty of Humanities and Social Sciences Rambhai Barni Rajabhat University

E-mail: Chuwong.u@rbru.ac.th

Received: 25 February 2023

Revised: 18 July 2023

Accepted: 20 July 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการและการวิเคราะห์ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการพัฒนาพื้นที่ชายแดนภาคตะวันออกภายใต้นโยบายการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ คือการวิจัยเชิงเอกสาร และการสัมภาษณ์เจาะลึก ข้อค้นพบจากการศึกษา สรุปได้ว่า พัฒนาการของการ

---

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยกระบวนการขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษในภาคตะวันออก

ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ พวงศ อูบาลี และอศวิน แก้วพิทักษ์

พัฒนาพื้นที่ชายแดนภาคตะวันออก เริ่มต้นจากการร่างพระราชบัญญัติเขตเศรษฐกิจพิเศษขึ้นในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ต่อมาได้ออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ สมัยรัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร และมีการจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษระยะแรกในภาคตะวันออก ได้ในสมัย พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้า คสช. ในจังหวัดตราดและจังหวัดสระแก้ว สำหรับปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการพัฒนาพื้นที่ชายแดนภาคตะวันออก ได้แก่ การใช้อำนาจเผด็จการของรัฐบาล คสช. การใช้เครือข่ายชนชั้นนำระหว่างประเทศ และการใช้เครือข่ายชนชั้นนำภายในประเทศ

คำสำคัญ: การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ, การขับเคลื่อนนโยบาย, เครือข่าย, ภาคตะวันออก

Abstract

The research aimed to study the development and the analysis of factors contributing to the success of the development in the eastern border areas under the Special Economic Zone Development Policy. Qualitative research methods were used including documentary research and in-depth interviews. The findings of the study could be concluded that the development of the eastern border areas originated from the drafting of the Special Economic Zone Act during the government of Pol. Lt. Col. Thaksin Shinawatra. Subsequently, the Office of the Prime Minister's regulations on special economic development zones were issued during the government of Ms. Yingluck Shinawatra, and the establishment of the first phrase of Special Economic Development Zones in the eastern region was during the period of General Prayut Chan-o-cha's government, head of the NCPO, in Trat and Sakaeo Provinces. The factors contributing to the success of the development of the eastern border areas were the authoritarian power of the NCPO government, the use of international elite networks and the use of domestic elite networks.

Keywords: The Special Economic Development Zone, Policy Driving, Networks, The Eastern

บทนำ

นโยบายการพัฒนาประเทศในภูมิภาคตะวันออกมุ่งเน้นการพัฒนาในรูปแบบอุตสาหกรรม นับตั้งแต่การเริ่มต้นขึ้นของนโยบายการปฏิรูปประเทศสู่ความทันสมัย โดยแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 เป็นจุดเริ่มต้นที่ได้วางบทบาทพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกให้เป็นฐานอุตสาหกรรมใหม่ของประเทศเพื่อการกระจายพื้นที่การเติบโตทางเศรษฐกิจออกจากกรุงเทพฯ และเป็นประตูเชื่อมโยงการพัฒนาไปสู่

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือรวมถึงภาคเหนือ เนื่องจากพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกมีข้อได้เปรียบด้านทรัพยากรธรรมชาติและโครงสร้างพื้นฐานสำหรับการพัฒนาอุตสาหกรรมหลายประการ นโยบายการพัฒนาภูมิภาคตะวันออกยังถูกขับเคลื่อนตามเป้าหมายเดิมควบคู่กับเป้าหมายใหม่ เช่น นโยบายการพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษและพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ เพื่อเป็นการส่งเสริมการลงทุนภายในประเทศ และสนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจ รวมทั้งการยกระดับคุณภาพชีวิตและรายได้ของประชาชนตามเป้าหมายของนโยบายของรัฐบาลเป็นไทยแลนด์ 4.0

การพัฒนาในรูปแบบเขตเศรษฐกิจพิเศษในประเทศไทยสืบเนื่องจากไทยมีสภาพทางภูมิศาสตร์ที่ได้เปรียบในการเป็นศูนย์กลางของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน และมีการพัฒนาความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจ การค้าการลงทุน ภายใต้กรอบความร่วมมือต่าง ๆ ส่งผลให้การค้าชายแดนของไทยมีบทบาทสำคัญที่ช่วยสนับสนุนการพัฒนาภูมิภาค การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและส่งเสริมความสามารถในการแข่งขัน การพัฒนาในรูปแบบเศรษฐกิจพิเศษเริ่มขึ้นในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร โดยมีการร่างพระราชบัญญัติเขตเศรษฐกิจพิเศษขึ้นแต่ได้รับการต่อต้าน ต่อมาคณะรัฐมนตรีจึงได้มอบหมายให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) เป็นผู้ดำเนินการศึกษาความเหมาะสมในการจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ และสมัยของรัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ได้ออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ พ.ศ. 2556 ขึ้น เพื่อส่งเสริมการค้าและการลงทุนของประเทศโดยใช้ประโยชน์จากความเชื่อมโยงด้านคมนาคมขนส่งของภูมิภาคอาเซียนตามข้อตกลงการค้าเสรีภายใต้กรอบอาเซียนและข้อตกลงภายใต้กรอบเศรษฐกิจอื่นและจากการค้าบริเวณพรมแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยมีการประกาศไว้ในราชกิจจานุเบกษา ณ วันที่ 11 กรกฎาคม พ.ศ. 2556 (สายฝน แผลงหล้า, 2557, หน้า 8-12)

พ.ศ. 2557 รัฐบาล พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ในฐานะประธานคณะกรรมการนโยบายมีมติเห็นชอบพื้นที่ในการจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษของไทยใน 5 พื้นที่ชายแดน โดยภาคตะวันออกรัฐบาลได้กำหนดเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ 2 แห่งคือ เขตอำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว และเขตอำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด ด้วยเหตุที่ว่าอำเภออรัญประเทศมีมูลค่าการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาสูงเป็นอันดับ 1 จึงมีแนวทางการพัฒนาจะเน้นอุตสาหกรรมแปรรูปสินค้าเกษตร การขนส่งต่อเนื่อง ส่วนอำเภอคลองใหญ่ มีมูลค่าการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา เพิ่มขึ้นต่อเนื่องและมีพื้นที่อยู่ใกล้ท่าเรือสีหนุวิลล์ และแหลมฉบัง และยังมีฐานการท่องเที่ยวในพื้นที่ จึงเน้นการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การขนส่งต่อเนื่อง และการค้าปลอดภาษี และพบว่าโอกาสในการพัฒนาของเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษที่อำเภอคลองใหญ่และสระแก้วนั้นเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการเป็นประตูฝั่งตะวันออกของไทยบนแนวระเบียงเศรษฐกิจตอนใต้ และจะเชื่อมโยงด้วยเส้นทาง R10 หรือ AH123 ระหว่างประเทศไทยกับเขตเศรษฐกิจพิเศษเกาะกงของกัมพูชาไปสู่ท่าเรือสีหนุวิลล์ และเมืองชายฝั่งทะเลประเทศเวียดนาม

เชื่อมกับท่าเรือแหลมฉบังและท่าเรือทวายในประเทศพม่า (กลุ่มยุทธศาสตร์และแผนการประชาสัมพันธ์ สำนักโฆษก, 2557)

การขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่ชายแดนภาคตะวันออกภายใต้นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษเกิดขึ้นในรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง แต่ไม่ประสบความสำเร็จจนมาสู่รัฐบาลเผด็จการทหาร มาขับเคลื่อนนโยบายจนมีความชัดเจนในการกำหนดการใช้ประโยชน์ของพื้นที่และก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงเป็นสิ่งที่น่าศึกษาให้เห็นถึงความเป็นมาและตัวแสดงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่ชายแดนภาคตะวันออกภายใต้นโยบายการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ เพื่อที่จะได้นำไปสู่การวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการพัฒนาพื้นที่ชายแดนภาคตะวันออกภายใต้นโยบายการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ และนำไปสู่การเป็นแนวทางการพัฒนาในมิติอื่น ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการการพัฒนาพื้นที่ชายแดนภาคตะวันออกภายใต้นโยบายการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการพัฒนาพื้นที่ชายแดนภาคตะวันออกภายใต้นโยบายการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ

แนวคิดที่ใช้ในการศึกษาและการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและวรรณกรรมที่ใช้สำหรับการศึกษาการขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่ชายแดนภาคตะวันออกของประเทศไทย ภายใต้รูปแบบการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ โดยจะเน้นแนวคิดเกี่ยวกับนโยบายเพื่อเป็นการนำเสนอพัฒนาการของนโยบายในการพัฒนาพื้นที่ และเพื่อเป็นกรอบในการวิเคราะห์ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการพัฒนาพื้นที่ดังกล่าวดังนี้

1. แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่ชายแดนภาคตะวันออกภายใต้รูปแบบเขตเศรษฐกิจพิเศษมีวัตถุประสงค์หลักในการกระจายการพัฒนาไปสู่พื้นที่ต่าง ๆ เพื่อมิให้การพัฒนากระจุกตัวเฉพาะในเมืองใหญ่โดยใช้กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลายเป็นตัวนำในการพัฒนา ซึ่งนอกจากจะช่วยกระจายการพัฒนาไปสู่พื้นที่เฉพาะที่ได้รับการจัดตั้งเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษอันเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่เฉพาะและพื้นที่ใกล้เคียงโดยตรงแล้ว ยังเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและศักยภาพในการแข่งขันของประเทศในเวทีการค้าโลก (กลุ่มยุทธศาสตร์และแผนการประชาสัมพันธ์ สำนักโฆษก. (2557, หน้า 35)

ประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศในกลุ่ม OECD ไม่มีแนวคิดการพัฒนาพื้นที่เฉพาะเพื่อประโยชน์ในการกระตุ้นเศรษฐกิจ แต่จะเน้น “การพัฒนาระบบการให้บริการทั้งระบบ” โดยการลด

กฎระเบียบและขั้นตอนที่ไม่จำเป็น (Deregulations) มีการจัดเก็บข้อมูลด้านต่าง ๆ ในฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์อย่างเป็นระบบและบูรณาการข้อมูลของหน่วยงานต่าง ๆ เข้าด้วยกันเพื่อให้บริการในลักษณะของศูนย์บริการร่วม (Service Center) รวมทั้งมีการนำระบบเครือข่ายสารสนเทศ (Information Technology) มาใช้ในการให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้รับบริการและในการให้บริการต่าง ๆ ซึ่งทำให้ผู้รับบริการใช้บริการได้อย่างรวดเร็ว โปร่งใสและมีประสิทธิภาพ โดยมีการพัฒนาระบบการให้บริการเช่นนี้มาตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970 แล้ว (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2548, หน้า 20)

สำหรับประเทศที่นำแนวคิดการพัฒนาพื้นที่เฉพาะเพื่อประโยชน์ในการกระตุ้นเศรษฐกิจมาปรับใช้นั้นเป็นประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งสิ้น เนื่องจากโครงสร้างทางการเมืองการปกครองของประเทศเหล่านี้ไม่เอื้อต่อการพัฒนาระบบการให้บริการทั้งระบบในคราวเดียวกัน หรือหากจะทำให้สำเร็จต้องใช้เวลาในการดำเนินการหลายสิบปี ซึ่งไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกโดยเฉพาะอย่างยิ่งโลกในยุคไร้พรมแดน ประเทศเหล่านี้จึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาพื้นที่เฉพาะก่อน อันจะทำให้การพัฒนาระบบการให้บริการกระจายไปตามส่วนต่าง ๆ ของประเทศในระยะเวลาต่อไป (สำนักงานกฤษฎีกา, 2548)

กล่าวโดยสรุปแล้ว เขตเศรษฐกิจพิเศษมีสาระสำคัญ ๆ 3 ประการ คือ

1. เขตเศรษฐกิจพิเศษไม่มีการจำกัดประเภทของธุรกิจ โดยนอกจากการอุตสาหกรรมแล้วผู้ประกอบการภายในเขตเศรษฐกิจพิเศษยังสามารถประกอบธุรกิจการเกษตร การปศุสัตว์ การประมง การท่องเที่ยวการขนส่ง การเคหะและการก่อสร้าง การวิจัยและการผลิตที่ต้องใช้เทคโนโลยีระดับสูง ตลอดจนการค้าและการบริการด้วย

2. ผู้อาศัยและผู้ประกอบธุรกิจในเขตเศรษฐกิจพิเศษจะต้องได้รับสิทธิพิเศษทางภาษีอากร

3. องค์การบริหารเขตเศรษฐกิจพิเศษจะต้องมีอำนาจอำนวยความสะดวกและให้บริการแก่ผู้ประกอบการและผู้อาศัยในเขตเศรษฐกิจพิเศษทุกเรื่อง เพื่อให้การประกอบธุรกิจเป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

อดีตสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เริ่มมีดำริที่จะพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษโดยกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจและการขนส่งของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังนั้น ภาครัฐได้มีการร่างกฎหมายเขตเศรษฐกิจชายแดน โดยวัตถุประสงค์สำคัญจะเป็นการใช้ประโยชน์พื้นที่ตามตะเข็บของชายแดน ซึ่งประเทศไทยมีชายแดนติดต่อกับหลายประเทศ ได้แก่ พม่า, ลาว, กัมพูชา ซึ่งหากรวมภาคใต้ก็จะมีประเทศมาเลเซียด้วย ความริเริ่มดังกล่าวนี้ต้องการต้องการพัฒนาเมืองคู่แฝดระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะต้องการเชื่อมโยงกับประเทศจีนตอนใต้ เช่น โครงการพัฒนาพื้นที่ทางส่วนเหนือของจังหวัดเชียงรายและซึ่งจะมีเส้นทางเชื่อมโยงกับเมืองเชียงรุ่งและเมืองคุนหมิง ซึ่งอยู่ในมณฑลยูนนานของประเทศจีนตอนใต้ สำหรับอีกโครงการหนึ่งบริเวณชายแดน อำเภอแม่สลด จังหวัดตาก กับเมืองเมียวดี ของพม่า เป็นต้น (ธนิต โสรัตน์, 2557)

แนวคิดเศรษฐกิจพิเศษเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนได้ปรากฏเป็นนโยบายในการดำเนินงานอย่างจริงจังในสมัยการปกครองของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เมื่อที่ประชุม กนพ.ในวันที่ 15 กรกฎาคม 2557 ดังกล่าว ได้ให้ความเห็นชอบพื้นที่ที่มีศักยภาพเหมาะสมในการจัดตั้งเป็นเขตพัฒนา เศรษฐกิจพิเศษชายแดน (border special economic zone) โดยในระยะแรกของไทย กำหนด 5 พื้นที่ชายแดนและต่อมาได้เพิ่มอีก 5 แห่ง เป็น 10 แห่ง เพื่อให้สามารถก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนได้อย่างสมบูรณ์ในปี 2558 (กลุ่มยุทธศาสตร์และแผนการประชาสัมพันธ์ สำนักโฆษก, 2557)

จุดมุ่งหมายโดยทั่วไปของเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนนั้น เน้นการตอบสนองต่อเป้าหมายการพัฒนาทั้งในด้านเศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศ ในการเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน เพิ่ม การจ้างงานและสร้างความเป็นอยู่ที่ดีให้ประชาชน แก้ปัญหาแรงงานต่างด้าวลักลอบเข้ามายังพื้นที่ตอนใน ปัญหาการลักลอบนำเข้าสินค้าเกษตรผิดกฎหมายจากประเทศเพื่อนบ้าน และปัญหาความแออัดบริเวณ ด่านชายแดน (กลุ่มยุทธศาสตร์และแผนการประชาสัมพันธ์ สำนักโฆษก, 2557)

นอกจากจุดมุ่งหมายด้านเศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศ ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2561, หน้า 116-117) ได้ชี้ให้เห็นถึงจุดมุ่งหมายทางการเมืองของเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนว่า รัฐได้พัฒนาเขต เศรษฐกิจพิเศษเพื่อเป็นกลไกในการเปลี่ยนพื้นที่ชายแดนที่ห่างไกลจากอำนาจรัฐส่วนกลางให้กลายเป็น พื้นที่อุตสาหกรรม ดังนั้นจึงเป็นการผนวกพื้นที่ชายแดนให้เข้าสู่การกำกับของอำนาจรัฐส่วนกลางมากขึ้น กรณีตัวอย่าง เช่น ประเทศจีนได้จัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนในมณฑลกว่างซี ซึ่งติดกับชายแดนของ เวียดนามและเขตเศรษฐกิจพิเศษที่เซินเจิ้น (Shenzhen) ซึ่งเป็นเมืองชายฝั่งทะเล ส่วนในกรณีของ เวียดนามก็มีการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษกว่า 27 แห่ง ในเขตชายแดน และพม่าเองก็มีการจัดตั้ง เขตเศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายฝั่ง 3 แห่ง ที่ทวาย (Dawei) ที่ละวา (Thilawa) และเจ้าผิวก์ (Kyaukphyu) และประเทศไทยเองก็ได้จัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน 10 แห่งในปี พ.ศ. 2558 เป็นต้น

การขับเคลื่อนเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษของประเทศไทยเริ่มต้นจากแนวคิดในการพัฒนา เขตเศรษฐกิจพิเศษของประเทศไทย เริ่มต้นจากการเลือกพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจที่มีความได้เปรียบ เชิงเปรียบเทียบ (Comparative advantage) และมีศักยภาพ โดยการใช้โครงสร้างพื้นฐานเป็นเครื่องชี้ นำในการพัฒนา (Infrastructure Led Concept) ควบคู่กับการวางแผนในการพัฒนาอย่างเป็นระบบด้วยการ ให้สิทธิประโยชน์และอำนวยความสะดวกในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยการพัฒนาต้องไม่ ส่งผลกระทบทางลบต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สังคม และความมั่นคงอย่างมีนัยสำคัญ (การนิคม อุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, ม.ป.ท., หน้า 2-3)

วัตถุประสงค์ของการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษดังกล่าวเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน กับภาคธุรกิจไทยในห่วงโซ่อุปทานของภูมิภาคด้วยหลักการที่เน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจ (Growth – oriented) ดึงดูดเงินลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (Foreign direct investment : FDI) กระจาย

ความเจริญสู่ภูมิภาคและลดความเหลื่อมล้ำ ยกระดับคุณภาพ และสร้างความมั่นคงในพื้นที่เชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน ส่วนขอบเขตหน่วยงานที่ประสงค์จะจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษต้องนำเสนอพื้นที่เฉพาะที่มีขอบเขตชัดเจน หรือแบ่งตามเขตการปกครอง เพื่อให้การเสนอขอบเขตของพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพไม่ทับซ้อนและง่ายต่อการบริหารจัดการ

กล่าวโดยสรุปแนวคิดพื้นฐานของเขตเศรษฐกิจพิเศษในประเทศไทยนั้น จะเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศเพื่อหลุดพ้นจากกับดักประเทศรายได้ปานกลาง (Growth and Competitiveness) ประเทศไทยต้องมีโครงสร้างเศรษฐกิจที่มีคุณภาพพึ่งพาตนเองและสร้างความเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคอาเซียนแบบหุ้นส่วนการพัฒนาบนพื้นฐานของผลประโยชน์ร่วมกันจนทำให้สามารถแข่งขันได้ในเวทีโลก การเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวกันภายใต้การเคลื่อนย้ายสินค้าและปัจจัยการผลิตเสรี เพื่อนำไปสู่การจัดสรรทรัพยากรทางเศรษฐกิจที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และการยกระดับความพร้อมด้านการค้าและการลงทุน รวมทั้งการปฏิรูปกฎระเบียบ และการพัฒนามาตรการส่งเสริมการลงทุนและการอำนวยความสะดวกทางการค้าให้มีความสะดวกมากยิ่งขึ้นพัฒนาพื้นที่บริเวณชายแดนที่เชื่อมต่อกับประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคอาเซียน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนส่งเสริมการค้าและการลงทุน และที่สำคัญเพื่อการเตรียมความพร้อมรองรับการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

ในการขับเคลื่อนเกี่ยวกับเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษนั้น จะพบว่าบทบาทของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษนั้น สามารถแบ่งออกเป็น 4 ภาคส่วน ได้แก่

1) ภาครัฐบาล รัฐบาลมีหน้าที่ในการสนับสนุนทางด้านโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกทางการค้าที่จำเป็นในการเพิ่มประสิทธิภาพ และลดต้นทุนในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ตลอดจนสนับสนุนสิทธิประโยชน์ที่ช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและปรับปรุงกฎระเบียบให้เอื้อต่อการแข่งขันของภาคเอกชน

2) ภาคเอกชน เอกชนมีหน้าที่เป็นผู้ลงทุนหรือผู้ร่วมลงทุนเพื่อการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจในพื้นที่และกิจกรรมเป้าหมาย

3) ภาคประชาชนในพื้นที่ ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการพัฒนา โดยมีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับผลกระทบทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม จากการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่

4) ภาคหน่วยงานที่ทำหน้าที่ดูแลเขตเศรษฐกิจ หน่วยงานที่ทำหน้าที่ดูแลเขตเศรษฐกิจมีหน้าที่ประสานงานระหว่างหน่วยงานรัฐบาล เอกชน และประชาชนในพื้นที่ เพื่อสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้เกิดการพัฒนาพื้นที่และการดำเนินการภายในเขตเศรษฐกิจพิเศษให้ประสบความสำเร็จ

โครงสร้างและกลไกในการบริหารจัดการเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ จากการเข้าร่วมของ 4 ภาคส่วนดังกล่าว จะมีโครงสร้างของหน่วยงานในเบื้องต้นตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี และเพิ่มเติมคณะทำงานในระดับพื้นที่ เพื่อให้การพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่แต่ละแห่งดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ ดังนั้นโครงสร้างและกลไกในการบริหารจัดการ (Organization structure)

ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ ชูวงศ์ อุบลี และอัศวิน แก้วพิทักษ์

ของเขตเศรษฐกิจพิเศษในประเทศไทย ควรประกอบไปด้วย คณะรัฐมนตรี คณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ คณะกรรมการเขตเศรษฐกิจพิเศษระดับพื้นที่ หน่วยงานภาครัฐส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องในแผนแม่บท และสำนักงานคณะกรรมการระดับเขตเศรษฐกิจระดับพื้นที่ โดยระยะแรกอยู่ในการกำกับดูแลของจังหวัด บทบาทในการบริหารจัดการเขตเศรษฐกิจพิเศษของทั้ง 4 ภาคส่วนดังกล่าวสามารถสรุปตามตาราง 1 ดังนี้ (การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, ม.ป.ท., หน้า 2-9)

ตารางที่ 1 บทบาทการบริหารจัดการเขตเศรษฐกิจพิเศษของประเทศไทย

หน่วยงาน	บทบาท	หน้าที่ความรับผิดชอบหลัก
คณะรัฐมนตรี	ผู้กำหนดนโยบาย (Policy maker)	- พิจารณานุมัติร่างแผนแม่บทที่พื้นที่ได้นำเสนอผ่าน กนพ. - พิจารณานุมัติกฎหมายหรือนโยบายเพื่อการสนับสนุนการประกอบเขตเศรษฐกิจพิเศษตามที่ กนพ. นำเสนอ
คณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ	ผู้กำหนดนโยบาย (Policy maker) ผู้กำกับดูแล (Regulator)	- ให้ความเห็นและกำหนดแนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับร่างแผนแม่บท แผนงานหรือโครงการหรือแผนปฏิบัติการ - กำกับ ดูแล ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บท - ส่งเสริมและสนับสนุนการประกอบการตามแผนแม่บทที่ได้อนุมัติ
สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ	ผู้กำกับดูแล (Regulator)	- ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการจัดทำร่างแผนแม่บท แผนงาน หรือโครงการ หรือแผนปฏิบัติการ - อำนวยความสะดวก สนับสนุน ติดตาม ผลประสานงานเพื่อให้การพัฒนาเป็นไปตามแผนแม่บท

คณะกรรมการเขตเศรษฐกิจพิเศษระดับพื้นที่	ผู้กำกับดูแล (Regulator)	- ให้ความเห็น และกำหนดนโยบาย แนวทาง หรือระเบียบเพื่อสนับสนุนการพัฒนาให้เป็นไปตามแผนแม่บท - ตรวจสอบ และประเมินผลการทำงานของการพัฒนาพื้นที่
สำนักงานคณะกรรมการเขตเศรษฐกิจพิเศษระดับพื้นที่	ผู้กำกับดูแล (Regulator)	- อำนวยความสะดวกสำหรับการประกอบการทางเศรษฐกิจในพื้นที่ - อำนวยความสะดวก สนับสนุน ติดตามผลและประสานงาน เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปตามแผนแม่บท
หน่วยงานภาครัฐ ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค หรือส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง	ผู้พัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ (Developer) ผู้ให้บริการภายในเขตเศรษฐกิจพิเศษ (Operator)	- จัดทำแผนงานหรือโครงการ หรือแผนปฏิบัติการ และนำเสนอต่อ กนพ. - อำนวยการ ประสานงาน และดำเนินการตามแผนงานโครงการหรือแผนปฏิบัติการที่ กนพ. ได้อนุมัติ
ภาคเอกชน	ผู้พัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ (Developer) ผู้ให้บริการภายในเขตเศรษฐกิจพิเศษ (Operator)	- ออกแบบแนวคิดการพัฒนา และการลงทุนเขตเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่งรวมถึงการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานภายในเขตเศรษฐกิจพิเศษ - ให้บริการสาธารณูปโภคได้แก่ ประปา ไฟฟ้า โทรคมนาคมให้แก่ผู้ประกอบการภายในเขตเศรษฐกิจพิเศษ - จัดตั้งและดำเนินธุรกิจภายในเขตเศรษฐกิจพิเศษ

ที่มา : การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, ม.ป.ท., หน้า 2-9

2. แนวคิดในขั้นการกำหนดนโยบาย การกำหนดนโยบายโดยทั่วไปจะมีลักษณะเป็นกระบวนการที่ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ที่สำคัญ 4 ขั้นตอนด้วยกัน คือ (ธัญวัฒน์ รัตนศักดิ์, 2546, หน้า 146)

2.1 การก่อรูปนโยบาย (Policy Formation) การก่อรูปนโยบายเป็นการริเริ่มให้เกิดการกำหนดนโยบายโดยการผลักดันปัญหาส่วนตัวของผู้บริหารหรือปัญหาของสังคมส่วนรวมให้เป็นปัญหาที่รัฐบาลนำไปพิจารณาแก้ไขหรือจัดการ ซึ่งเรียกกันว่าเป็นปัญหาเชิงนโยบาย (Policy Problem)

2.2 การเข้าสู่การพิจารณาทางการเมือง (Agenda Setting) เป็นการผลักดันปัญหาเชิงนโยบายที่รัฐบาลตระหนักกว่าจะต้องแก้ไขหรือจัดการแล้วให้เข้ามาสู่กระบวนการพิจารณาของผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ ซึ่งจะทำให้ปัญหาเชิงนโยบายกลายมาเป็นวาระเชิงนโยบาย (Policy Agenda) ซึ่งเราอาจจะเรียกว่าเป็นวาระแห่งชาติ ในกรณีที่เป็นเรื่องสำคัญ

2.3 การผลักดันทางเลือกเชิงนโยบาย (Policy Formulation) เป็นการที่แต่ละกลุ่มและชนชั้นพยายามที่จะเสนอทางเลือกในการแก้ไขหรือจัดการกับปัญหานโยบายที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ให้เข้าสู่การพิจารณาของผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ ซึ่งเราจะเรียกทางเลือกว่าเป็นทางเลือกเชิงนโยบาย (Policy Option or Policy Alternative)

2.4 การตัดสินใจเลือกอนุมัตินโยบาย (Policy Decision or Policy Adopha) เป็นบทบาทของผู้มีอำนาจในการตัดสินใจจะต้องเลือกทางเลือกนโยบายใดนโยบายหนึ่งมาอนุมัติเป็นนโยบาย ซึ่งจะต้องมีตัวเนื้อหาสาระนโยบายระบุให้เห็น (Policy Statement)

กระบวนการกำหนดนโยบาย มีกลุ่มชนชั้นและองค์กรที่เข้ามาเกี่ยวข้องในการผลักดันกระบวนการตั้งแต่ขั้นการก่อรูปปัญหานโยบายจนถึงขั้นการตัดสินใจของผู้มีอำนาจเป็นทางการ กลุ่มชนชั้นและองค์กรต่าง ๆ สามารถสรุปเป็นตัวแบบในการกำหนดนโยบายได้เป็นตัวแบบ ดังนี้ ตัวแบบกลุ่มชนชั้นนำ (Elite Model) ตัวแบบกลุ่มผลประโยชน์ (Group Model) ตัวแบบชนชั้น (Class Model) ตัวแบบเชิงสถาบัน (Institutional Model) ตัวแบบระบบการเมือง (System Model) ตัวแบบทฤษฎีเกมส์ (Games Model) ตัวแบบทางเลือกสาธารณะ (Public Choice Model) และตัวแบบอุปถัมภ์ (Patron-Client Model) (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และคณะ, 2550, หน้า 39-63)

1) ตัวแบบกลุ่มชนชั้นนำ กลุ่มชนชั้นนำ หมายถึงเป็นกลุ่มสังคม (Social Group) ที่เป็นคนกลุ่มน้อยที่อยู่บนยอดพีรามิดทางสังคมและมีอำนาจในการนำหรือตัดสินใจในสังคม ดังนั้นกลุ่มชนชั้นนำก็จะเป็นกลุ่มที่ได้รับทรัพยากรหรือผลประโยชน์ส่วนใหญ่ของสังคม นโยบายที่กำหนดโดยชนชั้นนำจึงเป็นความต้องการของชนชั้นนำเป็นหลัก (Policy as elite preference) ซึ่งนโยบายเป็นผลในการตัดสินใจจากเบื้องบนนั่นเอง ในการกำหนดนโยบายชนชั้นนำจะผลักดันทางเลือกนโยบายของตนโดยใช้วิธีการสำคัญ 3 รูปแบบคือ

1.1) ชนชั้นนำมักจะอ้างหรือสร้างวาทกรรมว่าทางนโยบายที่ตนเองผลักดันอยู่นั้นเป็นความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่

1.2) ชนชั้นนำจะพยายามปิดกั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการกำหนดนโยบาย เพื่อไม่ให้มาแข่งขันกับทางเลือกของชนชั้นนำโดยใช้กลยุทธ์การเคลื่อนไหวต่าง ๆ เช่น กันเรื่องหรือประเด็นของประชาชนมิให้เข้าสู่เวทีการพิจารณาทางการเมือง ถ้าไม่สามารถใช้กลยุทธ์ดังกล่าวได้ชนชั้นนำก็จะใช้กลยุทธ์เลือกประเด็นปัญหาเชิงนโยบายที่ไม่กระทบต่ออำนาจของชนชั้นนำ (safe issue) และในที่สุดเมื่อห้ามกระแสของมวลชนไม่อยู่ชนชั้นนำอาจจะต้องใช้กำลังเพื่อมิให้ประเด็นนโยบายหรือทางเลือกนโยบายของประชาชนเข้ามาแทนที่ทางเลือกของชนชั้นนำได้

ในการวิเคราะห์กระบวนการกำหนดนโยบายนั้น ตัวแบบชนชั้นนำมีจุดเด่นถ้าใช้วิเคราะห์ในสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำทางชนชั้นสูง ๆ แต่ตัวแบบก็จะมีจุดอ่อนที่พึงต้องพิจารณาในการวิเคราะห์คือ ตัวแบบ ชนชั้นนำมักจะละเลยพลังของมวลชนหรือกลุ่มชนชั้นกลางแต่กลับให้ความสำคัญต่อความเห็นพ้องต้องกันในหมู่ชนชั้นนำมากกว่า

2) ตัวแบบกลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มผลประโยชน์ ในที่นี้ หมายถึง กลุ่มทางสังคมในเชิงพฤตินัย คือมีความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในแบบที่เป็นทางการ กลุ่มดังกล่าวเป็นกลุ่มที่ใช้พลังกลุ่มเรียกร้องผลประโยชน์หรือคุณค่าต่อรัฐบาล นโยบายตามตัวแบบกลุ่มผลประโยชน์จึงเป็นผลลัพธ์ที่ลงตัวในการต่อสู้ระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่เข้ามามีบทบาทในกระบวนการนโยบาย (Policy as group) ส่วนวิธีการที่กลุ่มผลประโยชน์จะเข้าไปกำหนดนโยบายสาธารณะนั้น จะใช้รูปแบบต่าง ๆ เช่น การล็อบบี้ การมีตัวแทนในคณะกรรมการในการตัดสินใจนโยบาย การหาความสัมพันธ์จากสถาบันต่าง ๆ เพื่อสร้างมติมหาชน การใช้คะแนนเสียงเลือกตั้งเพื่อแทรกกับนโยบาย การสร้างแนวร่วมระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ การชุมนุมโดยกระบวนการตามกติกาประชาธิปไตย ตลอดจนถึงการใช้ความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ ตัวแบบกลุ่มผลประโยชน์นี้มีจุดเด่นในการวิเคราะห์ให้เห็นถึงพลังของประชาชนในสังคมเปิด ได้ค่อนข้างดี แต่มีจุดอ่อนก็คือ มักจะละเลยพลังของรัฐ

3) ตัวแบบชนชั้น ชนชั้น หมายถึง กลุ่มคนทางเศรษฐกิจที่มีความสัมพันธ์แบบเดียวกันภายใต้กระบวนการผลิต บนฐานการเป็นหรือไม่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต นโยบายในทัศนะของตัวแบบชนชั้นจึงเป็นผลลัพธ์ในการต่อสู้ระหว่างชนชั้นและปีกต่าง ๆ ภายในชนชั้นเดียวกัน (policy as class struggle output) วิธีการในการกำหนดนโยบายตามแนวคิดของตัวแบบชนชั้นมีศูนย์กลางอยู่ที่บทบาทของรัฐในสังคม ซึ่งมีหลาย ๆ รูปแบบคือ รูปแบบรัฐที่แสดงบทบาทเป็นเครื่องมือของชนชั้นปกครองที่เป็นนายทุน รัฐที่แสดงบทบาทเป็นเวทีของฝ่ายต่าง ๆ ในการเข้ามาต่อสู้กำหนดนโยบาย หรือรัฐเป็นองค์กรอิสระจากนายทุนในการแสดงบทบาทรักษาระบบทางสังคมในส่วนรวม นอกจากนี้รัฐแสดงบทบาททำประโยชน์เพื่อส่วนรวม โดยเป็นศูนย์กลางของชนชั้นต่าง ๆ ตัวแบบชนชั้นมีจุดเด่นในการช่วยวิเคราะห์การต่อสู้แข่งขันในกระบวนการนโยบายโดยคำนึงถึงในระดับโครงสร้างสังคมได้อย่างดี แต่มีจุดที่ต้องพึงระวังในการวิเคราะห์ความขัดแย้งที่นอกเหนือจากชนชั้น เช่น ความขัดแย้งระหว่างชาติพันธุ์ ระหว่างชายหญิง หรือระหว่างกลุ่มวัฒนธรรมต่าง ๆ

4) ตัวแบบเชิงสถาบัน ตัวแบบเชิงสถาบันในที่นี้ มองว่าสถาบันทางการเมืองนั้น เป็นองค์การทางการเมืองที่เป็นทางการและมีโครงสร้างที่มั่นคง ดังนั้นนโยบายจึงเป็นผลผลิตของการทำหน้าที่ของสถาบันทางการเมือง (Policy as institutional output) ในการวิเคราะห์การทำงานของสถาบันจะต้องพิจารณาถึงโครงสร้างของสถาบันทำหน้าที่ของสถาบันและกระบวนการการทำงานของสถาบัน ตัวแบบสถาบันนี้ใช้วิเคราะห์ได้ดีในนโยบายที่มีกระบวนการกำหนดอย่างเป็นทางการ แต่มีจุดอ่อนในการใช้แนวคิดสถาบันแบบเก่า ซึ่งจะพบว่าช่องว่างระหว่างกระบวนการที่เป็นทางการของสถาบันกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริง

5) ตัวแบบระบบการเมือง ระบบการเมืองในที่นี้ หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีอำนาจทางการเมือง (Political Authorities) ระบบอบทางการเมือง (Political Regime) และชุมชนทางการเมือง (Political Community) ดังนั้นนโยบายจึงเป็นผลผลิตของระบบการเมือง (Policy as system output) การใช้ระบบการเมืองมาวิเคราะห์การกำหนดนโยบายจะช่วยให้เห็นภาพรวมแบบป่าทั้งป่าได้อย่างดี แต่ก็จะมีจุดด้อยในการทำความเข้าใจรายละเอียดของระบบการเมือง เช่น การตัดสินใจเชิงนโยบาย เป็นต้น

6) ตัวแบบทฤษฎีเกมส์ ผู้กระทำการที่มีบทบาทในการกำหนดนโยบายของทฤษฎีเกมส์ ได้แก่ปัจเจกชน หรือกลุ่มต่าง ๆ ที่มีการแข่งขันกัน ดังนั้น นโยบายจึงเป็นทางเลือกที่มีการวิเคราะห์อย่างสมเหตุสมผลแล้ว ในสถานการณ์ของการแข่งขันดังกล่าว (Policy as rational choice in competitive) ซึ่งผลผลิตของเกมส์อาจจะออกมาเป็น 3 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ

6.1) แพ้ทั้งคู่ (lose-lose solution)

6.2) แพ้-ชนะ (zero-sum game)

6.3) ชนะทั้งคู่ (win-win solution)

ตัวแบบทฤษฎีเกมส์ช่วยให้เราได้วิเคราะห์ใครได้ใครเสียผลประโยชน์ได้ดี แต่มีเงื่อนไขว่าต้องอยู่ภายใต้สถานการณ์การแข่งขัน

7) ตัวแบบทางเลือกสาธารณะ ตัวแบบนี้ให้ความสำคัญต่อผู้กระทำการในกระบวนการกำหนดนโยบาย เช่นเดียวกับตัวแบบทฤษฎีเกมส์ คือ ปัจเจกชนหรือกลุ่ม แต่มองว่านโยบายเป็นเสมือนสินค้าที่ผลิตขึ้นโดยรัฐบาลภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างอุปทานกับอุปสงค์ของนโยบาย (Policy as commodity of government) ดังนั้นตัวแบบนี้จึงวิเคราะห์นโยบายที่เป็นไปตามกลไกตลาดทางการเมือง แต่ต้องอยู่บนเงื่อนไขของสถานการณ์ที่มีการแข่งขันกัน

8) ตัวแบบอุปถัมภ์ เป็นตัวแบบที่ให้ความสำคัญกับผู้นำแบบอุปถัมภ์ ว่าเป็นผู้กระทำการหลักในกระบวนการกำหนดนโยบาย ดังนั้นนโยบายจึงเป็นผลมาจากการตัดสินใจของผู้นำหรือการต่อสู้ระหว่างผู้นำของกลุ่มอุปถัมภ์ต่าง ๆ โดยวิธีการกำหนดนโยบายจะเป็นไปตามเส้นสายเชิงอุปถัมภ์ เช่น การวิ่งเต้น

เข้าหานาย ตัวแบบอุปถัมภ์ช่วยในการวิเคราะห์นโยบายที่เกิดจากความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการได้เป็นอย่างดี

ในการวิจัยนี้จะใช้ตัวแบบลักษณะเชิงบูรณาการที่เรียกว่า แนวการศึกษาในเชิงโครงสร้างและผู้กระทำการ (structure and Agency Approach) (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และคณะ, 2550, หน้า 15-17)

โครงสร้างในที่นี้ หมายถึงบริบทของนโยบายที่เป็นแบบแผนความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ดังนั้นโครงสร้างสังคมจึงเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดำรงอยู่ต่อเนื่อง คงทนกว่าสัมพันธ์ทางสังคมอื่น ๆ โครงสร้างสังคมในที่นี้จะมีลักษณะที่สำคัญ คือ การมีสองด้านของโครงสร้าง (duality of structure) ได้แก่ การที่โครงสร้างจะเป็นทั้งเงื่อนไข (condition) และผลผลิต (product) ของการกระทำทางสังคม

- โครงสร้างในด้านที่เป็นเงื่อนไขมีคุณสมบัติในการกำหนดเงื่อนไขการกระทำทางสังคมว่าจะไปในทิศทางที่จะช่วยเอื้อหรือจำกัดการกระทำนั้นขึ้นอยู่กับการตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมของผู้กระทำการเชิงนโยบาย ดังนั้นโครงสร้างทางสังคมจึงมีบทบาททั้งการสร้างข้อจำกัดหรือเปิดโอกาสในเวลาเดียวกัน ขึ้นอยู่กับว่าผู้กระทำการเชิงนโยบายต่าง ๆ ได้เข้าถึงทรัพยากรของสังคมมากน้อยแตกต่างกันอย่างไร

- โครงสร้างในด้านที่เป็นผลผลิตของการกระทำทางสังคมชี้ให้เห็นว่า โครงสร้างทางสังคมก่อรูปมาจากการต่อสู้ทางสังคม (ที่มีทั้งความขัดแย้งและความร่วมมือ) และโครงสร้างทางสังคมสามารถปรับเปลี่ยนไปตามผลลัพธ์ของการต่อสู้ขัดแย้งระหว่างผู้กระทำการทางสังคม 2 ฝ่ายใหญ่ ๆ คือ ระหว่างผู้กระทำการฝ่ายหนึ่งที่ต้องการรักษาโครงสร้างเดิมไว้เพื่อตอบสนองผลประโยชน์และคุณค่าให้ตัวเองต่อไป กับผู้กระทำอีกฝ่ายหนึ่งที่พยายามปรับเปลี่ยนโครงสร้างเพื่อจัดสรรผลประโยชน์และคุณค่าในทิศทางใหม่ ความพยายามปรับเปลี่ยนหรือปรับโครงสร้างเป็นผลมาจากความตึงเครียดของโครงสร้างเดิม ซึ่งจะเป็นโอกาสที่ขบวนการเคลื่อนไหวสามารถเข้ามามีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงสังคมได้ ดังนั้นการวิเคราะห์โครงสร้างในที่นี้จึงต้องพิจารณาอย่างเป็นกระบวนการทั้งในขั้นการก่อรูป (production) การสืบทอด (reproduction) และการเปลี่ยนแปลง (transformation) โครงสร้างทางสังคม

ในการวิเคราะห์โครงสร้างเชิงเศรษฐศาสตร์การเมืองนั้น จะมีพื้นฐานอยู่ที่โครงสร้างทางเศรษฐกิจที่มีความสัมพันธ์แบบเหลื่อมล้ำต่ำสูงและมีลักษณะเชิงชุดรีดในการแลกเปลี่ยนอย่างไม่เท่าเทียมระหว่างกลุ่มคนในสังคม นอกจากนี้ยังต้องพิจารณาโครงสร้างทางการเมืองที่เกี่ยวกับการใช้อำนาจในการปกครอง รวมถึงการให้ความสำคัญต่อโครงสร้างวัฒนธรรมในรูปอุดมการณ์ที่ใช้เป็นเหตุผลในการปฏิบัติทางสังคมของกระทำการด้วย การวิเคราะห์ในที่นี้มองว่าโครงสร้างทางเศรษฐกิจทางการเมืองและทางวัฒนธรรมนั้น จะมีความสัมพันธ์ในเชิงกำหนดซึ่งกันและกัน

ผู้กระทำการเชิงนโยบาย หมายถึงกลุ่มบุคคลที่รวมตัวกันจากฐานการมีเอกลักษณ์ร่วมกันอยู่ในตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมเดียวกัน โดยกลุ่มบุคคลดังกล่าวจะเคลื่อนไหวเพื่อปฏิบัติการทางนโยบายด้วยเจตจำนงอย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้กระทำการในที่นี้จะเป็นโมโนทัศน์แบบองค์รวมซึ่งสามารถแบ่งออกได้หลาย ๆ รูปแบบ คือ

1) กลุ่มสังคม (social group) เป็นกลุ่มบุคคลที่สำนึกถึงเอกลักษณ์ร่วมกันและได้ดำเนินกิจกรรมร่วมกันตามแนวทางที่จัดขึ้นอย่างเป็นระบบ เช่น กลุ่มสิทธิสตรี กลุ่มนักวิชาการ และชนกลุ่มน้อย เป็นต้น

2) ชนชั้นทางสังคม (social class) เป็นกลุ่มของบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมเดียวกันในความสัมพันธ์ทางการผลิตของสังคม เช่น ชนชั้นนายทุนจะเป็นกลุ่มบุคคลที่มีตำแหน่งทางสังคมอันเดียวกันในฐานะที่เป็นเจ้าของและ/หรือควบคุมปัจจัยการผลิต ส่วนชนชั้นกรรมมาชีพก็จะเป็นกลุ่มบุคคลที่มีตำแหน่งทางสังคมเดียวกัน คือ ในฐานะผู้ไม่มีปัจจัยการผลิตและต้องขายพลังแรงงาน อย่างไรก็ตามในการวิเคราะห์กระบวนการนโยบายไปปฏิบัติจะต้องคำนึงถึงกลุ่มย่อยภายในชนชั้น (Fraction) ด้วยเช่น ชนชั้นนายทุนก็จะประกอบด้วยกลุ่มนายทุนการค้า กลุ่มนายทุนอุตสาหกรรม กลุ่มนายทุนการเงินหรือกลุ่มนายทุนการเกษตร

ชนชั้นทางสังคมไม่ใช่คุณสมบัติประจำของผู้กระทำการบนโครงสร้างสังคม ดังนั้นองค์กร เช่น รัฐจึงสามารถแสดงบทบาทของผู้ประกอบการได้ในบริบทสังคมไทย

3) ขบวนการทางสังคม (social movement) เป็นกลุ่มบุคคลจำนวนมากที่ใช้ความพยายามร่วมกันในการเปลี่ยนแปลงสังคม โดยมุ่งท้าทายอำนาจของสถาบันทางสังคม ดังนั้นในทางตรงข้ามจึงก่อให้เกิดขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงสังคม (counter movement) ได้ เช่น ขบวนการคุมกำเนิดและขบวนการสิทธิสตรี

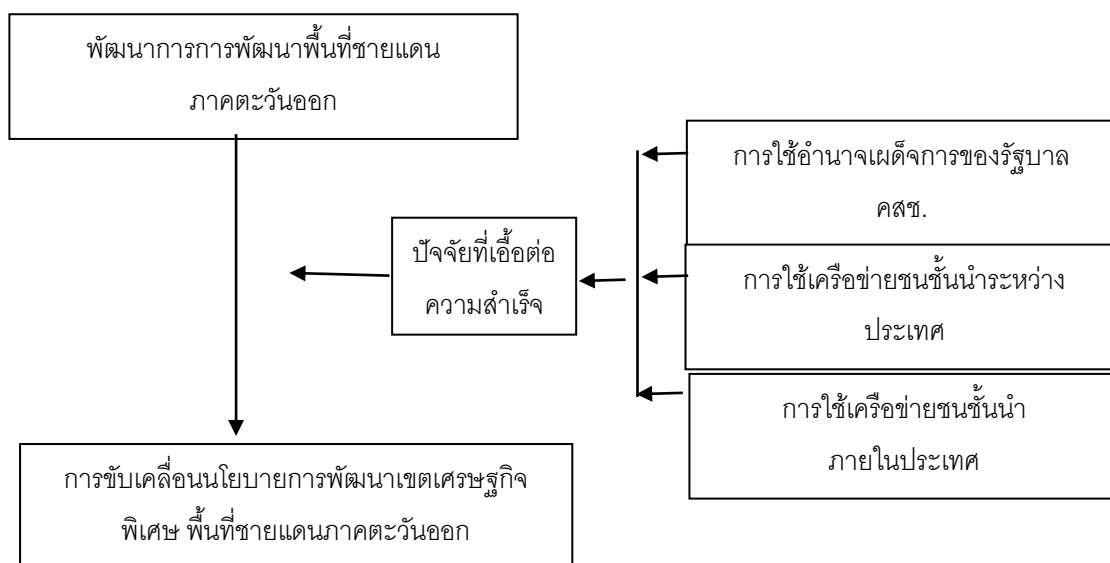
4) องค์กรทางสังคม (Social organization) เป็นกลุ่มบุคคลที่มีการจัดตั้งอย่างเป็นทางการในการใช้อำนาจทางการเมืองเพื่อดำรงไว้ซึ่งระบบสังคมที่เป็นอยู่ เช่น ระบบราชการ ในกระบวนการดำเนินนโยบายไปปฏิบัตินั้นผู้กระทำการเหล่านี้อาจมีการรวมตัวกันในรูปแบบของพันธมิตร (alliance) เพื่อรวมพลังทางทรัพยากรในการปฏิบัติการทางสังคม หรือการรวมตัวของชนชั้นนำในการเข้ามามีอำนาจรัฐในรูปแบบของกลุ่มอำนาจ (power bloc) หรือการรวมของกลุ่มและ/หรือชนชั้นที่อยู่ในตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมอันเดียวกัน เช่น ภาครัฐ ภาคธุรกิจ และภาคประชาชน

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำการเชิงนโยบายดังกล่าวข้างต้น ในกระบวนการนโยบายไปปฏิบัติไม่ได้มีลักษณะของการกดขี่ ขูดรีด หรือ ครอบงำของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งตายตัว แต่ความสัมพันธ์เป็นผลลัพธ์ที่ขึ้นอยู่กับการเคลื่อนไหวต่อสู้ทางสังคม (social struggle) ระหว่างผู้กระทำการที่เกี่ยวข้องกับนโยบายตามตำแหน่งแห่งที่บนโครงสร้างสังคมที่แตกต่างกัน

การวิเคราะห์เศรษฐศาสตร์การเมืองเป็นการมองปฏิสัมพันธ์ในเชิงวิภาษระหว่างโครงสร้างและผู้กระทำการสังคมและปฏิสัมพันธ์ดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดพลังขับเคลื่อนทางประวัติศาสตร์ ดังนั้นในการวิเคราะห์กระบวนการนโยบายไปปฏิบัติ จะต้องพิจารณากระบวนการนโยบายในมิติทางประวัติศาสตร์ เพื่อช่วยให้เข้าใจถึงความเป็นมาในอดีต ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และแนวโน้มที่จะเป็นไปในอนาคต เปรียบเสมือนการดูภาพยนตร์ที่จะเห็นภาพอย่างต่อเนื่อง

กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัยใช้วิธีการวิจัยในเชิงคุณภาพ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. การศึกษาเอกสาร ประกอบด้วย 1.1) เอกสารขั้นต้น (Primary Data) เป็นข้อมูลที่ยังมิได้ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ผู้วิจัยถือว่าเป็นข้อมูลดิบ เช่น เอกสารการประชุมกลุ่ม บันทึกการประชุม เอกสารทางราชการ หนังสือพิมพ์ และอินเทอร์เน็ต เป็นต้น และ 1.2) เอกสารชั้นรอง (Secondary Data) เป็นเอกสารที่มีการวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว เช่น กฎหมาย กฎระเบียบ คำสั่ง ตำราทางวิชาการ บทความวิชาการ งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ เป็นต้น

2. การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-Depth Interview) จะมุ่งรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ (Field Research) เป็นการสัมภาษณ์แบบเฉพาะเจาะจง จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน โดยจะแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มผู้เกี่ยวข้องฝ่ายรัฐ ซึ่งหมายถึง กลุ่มการเมือง และข้าราชการประจำ กลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มผู้เกี่ยวข้องที่ไม่ใช่รัฐ ซึ่งหมายถึงกลุ่มตัวแทนประชาชน กลุ่มธุรกิจ กลุ่มนักวิชาการ และกลุ่มนักกิจกรรมทางสังคม เป็นต้น

3. การตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยจะใช้การตรวจสอบหลักการสามเส้า (Triangulation) จาก 2 เทคนิค ด้วยกันคือ

3.1 การตรวจสอบจากผู้ให้ข้อมูลที่มีจุดยืนต่างกัน ในการวิจัยนี้จะใช้ผู้ให้ข้อมูล 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้เกี่ยวข้องฝ่ายรัฐ ซึ่งหมายถึงกลุ่มการเมือง และข้าราชการประจำ กลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มผู้เกี่ยวข้องที่ไม่ใช่รัฐ ซึ่งหมายถึง กลุ่มตัวแทนประชาชน กลุ่มธุรกิจ กลุ่มนักวิชาการ และกลุ่มนักกิจกรรมทางสังคม เป็นต้น

3.2 การตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกัน โดยใช้ข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์มาเปรียบเทียบ ว่าถ้าหากแหล่งข้อมูลที่ได้รับมานั้นแตกต่างกันไปหรือข้อมูลมาจากหลาย ๆ แหล่ง จะมีความคลาดเคลื่อนหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อตรวจสอบเปรียบเทียบความถูกต้องของข้อมูลว่าเหมือนกันหรือต่างกันมากน้อยเพียงใด

4. การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการตีความหมายปรากฏการณ์ทางสังคมในลักษณะต่าง ๆ โดยอาศัยกรอบการวิเคราะห์เชิงคุณภาพเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย คือ 1) การจัดกลุ่มข้อมูลที่รวบรวมได้ให้เป็นระบบ เพื่อให้เกิดความง่ายและสะดวกต่อการวิเคราะห์อย่างมีความเชื่อมโยงตลอดจนมีเหตุมีผล 2) การวิเคราะห์เชิงสาเหตุที่มาจากหลากหลายปัจจัย สาเหตุที่มีข้อมูลรองรับการตีความและข้อมูลดังกล่าวได้ผ่านการตรวจสอบมาแล้ว

ผลการวิจัย

1. ศึกษาพัฒนาการของการพัฒนาพื้นที่ชายแดนภาคตะวันออกภายใต้นโยบายการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ

จุดเริ่มต้นของเขตเศรษฐกิจพิเศษในประเทศไทยสืบเนื่องจากไทยมีสภาพทางภูมิศาสตร์ที่ได้เปรียบในการเป็นศูนย์กลางของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านโดยรอบรวมแนวชายแดนระยะทางประมาณ 5,502 กิโลเมตร มีช่องทางการค้าชายแดนระหว่างกันกว่า 70 จุด รวมทั้งมีการพัฒนาความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านทางด้านเศรษฐกิจ การค้าการลงทุน ภายใต้กรอบความร่วมมือต่าง ๆ ส่งผลให้การค้าชายแดนมีบทบาทสำคัญที่มีส่วนช่วยสนับสนุน การพัฒนาภูมิภาค สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และส่งเสริมความสามารถในการแข่งขันของสินค้าไทยในตลาดประเทศเพื่อนบ้าน จึงได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจและการขนส่งของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยภาครัฐได้มีการร่างกฎหมายเขตเศรษฐกิจชายแดน วัตถุประสงค์จะเป็นการใช้ประโยชน์พื้นที่ตามตะเข็บของชายแดน ให้มีการส่งเสริมการลงทุนจากนักลงทุนต่างชาติ รวมทั้งนักลงทุนท้องถิ่นให้มาลงทุนในบริเวณพื้นที่ที่กำหนด และการใช้ประโยชน์จากแรงงานต่างด้าวที่จะสามารถเข้ามาทำงานได้แบบเข้าไปเย็นกลับ อีกทั้งจะสามารถนำเข้าวัตถุดิบและส่งออกได้โดยเสรี (สายฝน แหล่งหล้า, 2557, หน้า 8-12)

การพัฒนาในรูปแบบเศรษฐกิจพิเศษเริ่มขึ้นในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร โดยได้มีการร่างพระราชบัญญัติเขตเศรษฐกิจพิเศษแต่ได้รับการต่อต้าน ต่อมาคณะรัฐมนตรีจึงได้มอบหมายให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) เป็นผู้ดำเนินการศึกษาความเหมาะสมในการจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ และสมัยของรัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ได้ออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ พ.ศ. 2556 และประกาศในราชกิจจานุเบกษา ต่อมาในการประชุมคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ (กนพ.) เมื่อวันที่ 15

กรกฎาคม 2557 โดยมี พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้าคณะ คสช. เป็นประธานฯ มีมติเห็นชอบพื้นที่ที่มีศักยภาพเหมาะสมในการจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษระยะแรกของไทยใน 5 พื้นที่ชายแดน เพื่อให้สามารถก้าวสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนได้อย่างสมบูรณ์ในปี 2558 ได้แก่ จังหวัดตาก จังหวัดสระแก้ว จังหวัดตราด จังหวัดมุกดาหาร และจังหวัดสงขลา โดยมีหลักเกณฑ์และวิธีการสนับสนุนการจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ 4 เรื่อง ได้แก่ 1) สิทธิประโยชน์สำหรับการลงทุน 2) การให้บริการจุดเดียวเบ็ดเสร็จ 3) มาตรการสนับสนุนการจ้างงานต่างดาว และ 4) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและด้านศุลกากรในพื้นที่เพื่อให้สามารถรองรับกิจกรรมในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษและเชื่อมโยงในภูมิภาคได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กรณีของภาคตะวันออกกรัฐบาลได้กำหนดเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ 2 แห่งด้วยกันคือ เขตอำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว และเขตอำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด โดยเห็นว่าเขตเศรษฐกิจพิเศษมีศักยภาพและโอกาสในการพัฒนา คือ อำเภออรัญประเทศ มีมูลค่าการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาสูงเป็นอันดับ 1 พื้นที่อยู่ใกล้ท่าเรือแหลมฉบังและอยู่ในแนวระเบียงเศรษฐกิจตอนใต้ ดังนั้น แนวทางการพัฒนาจะเน้นอุตสาหกรรมแปรรูปสินค้าเกษตร การขนส่งต่อเนื่องที่ค้าส่ง-ปลีกระหว่างประเทศ ส่วนเขตเศรษฐกิจที่อำเภอคลองใหญ่ มีมูลค่าการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา เพิ่มขึ้นมาโดยตลอดและมีพื้นที่อยู่ใกล้ท่าเรือสีหนุวิลล์และแหลมฉบัง นอกจากนี้ยังมีฐานการท่องเที่ยวอยู่ในพื้นที่ ดังนั้นแนวทางการพัฒนาก็จะเน้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การขนส่งต่อเนื่อง และการค้าปลอดภาษี

1.1) การเขตพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษพื้นที่อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด ระยะแรก ครอบคลุมพื้นที่อำเภอคลองใหญ่ รวมทั้งหมด 3 ตำบล คือ ตำบลคลองใหญ่ ตำบลไม้รูด และตำบลหาดเล็ก มีบริบทเชิงพื้นที่ประกอบด้วย การมีพื้นที่รวม 31,375 ไร่ หรือ 50.2 ตารางกิโลเมตร ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลักคือ ประมง เกษตรกรรม ค้าส่งค้าปลีก และการค้าชายแดน ในขณะที่ จ.ตราด มีด่านชายแดนบ้านหาดเล็กเป็นจุดผ่านแดนถาวรเชื่อมต่อกับ จ.เกาะกง ประเทศกัมพูชา มีสินค้าแลกเปลี่ยนระหว่างกันเป็นสินค้าเกษตรและจุดผ่อนปรนทางการค้าเนิน 400 บ้านมะม่วง อ.บ่อไร่ -อ.ลำรูด จ.พระตะบอง และช่องทางธรรมชาติบ้านท่าเส้น-ทมอตา จ.โพธิ์สัตว์ ยุทธศาสตร์การพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดตราดเน้นใน 3 ประการคือ ประการแรกยุทธศาสตร์การเป็นศูนย์สนับสนุนและให้บริการการนำเข้า - ส่งออก ประการที่สองยุทธศาสตร์การเป็นศูนย์รวมระบบโลจิสติกส์ทั้งการขนส่งทางบก ทางน้ำและทางอากาศ และประการที่สามยุทธศาสตร์การเป็นศูนย์กลางให้บริการการท่องเที่ยวในระดับภูมิภาค (กรมโยธาธิการและผังเมือง, 2558, หน้า 3-57)

การกำหนดนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษของจังหวัดตราดเกิดขึ้นในบริบททางเศรษฐกิจการเมืองในระดับประเทศที่สำคัญคือ การเข้ามาเป็นรัฐบาลของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (คสช.) โดยการทำรัฐประหารเมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2557 รัฐบาล คสช. ที่นำโดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้าคสช.และดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ได้บริหารประเทศโดยอาศัยอำนาจเด็ดขาดที่เรียกว่า “ม.44” หรือมาตรา 44 เป็นบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ที่ระบุว่า

"ในกรณีที่หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติเห็นเป็นการจำเป็น เพื่อประโยชน์ในการปฏิรูปในด้านต่าง ๆ การส่งเสริมความสามัคคีและความสมานฉันท์ของประชาชนในชาติ หรือเพื่อป้องกัน ระวัง หรือปราบปราม การกระทำความผิดเป็นการบ่อนทำลายความสงบเรียบร้อยหรือความมั่นคงของชาติ ราชบัลลังก์ เศรษฐกิจของประเทศ หรือราชการแผ่นดิน ไม่ว่าจะเกิดขึ้นภายในหรือภายนอกราชอาณาจักร ให้หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติโดยความเห็นชอบของคณะรักษาความสงบแห่งชาติมีอำนาจสั่งการระงับ ยับยั้ง หรือกระทำการใด ๆ ได้ ไม่ว่าการกระทำนั้นจะมีผลบังคับในทางนิติบัญญัติ ในทางบริหาร หรือในทางตุลาการ และให้ถือว่าคำสั่งหรือการกระทำ รวมทั้งการปฏิบัติตามคำสั่งดังกล่าว เป็นคำสั่งหรือการกระทำหรือการปฏิบัติที่ ชอบด้วยกฎหมายและรัฐธรรมนูญนี้และเป็นที่สุด ทั้งนี้ เมื่อได้ดำเนินการดังกล่าวแล้ว ให้รายงาน ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติและนายกรัฐมนตรีทราบโดยเร็ว" ซึ่ง ม.44 นี้เองที่ให้อำนาจแก่ รัฐบาล คสช. เหนืออำนาจของฝ่ายบริหาร นิติบัญญัติ และตุลาการ ด้วยการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจ โดยถือว่านโยบาย เศรษฐกิจพิเศษเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่เน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจ และยุทธศาสตร์ความ มั่นคงของรัฐ ดังนั้นหลังรัฐประหารรัฐบาล คสช.จึงได้เลือกพื้นที่ชายแดนที่มีการส่งสินค้าข้ามแดนเป็นหลัก อยู่แล้ว 10 พื้นที่ระหว่างปี พ.ศ. 2558-2559 เพื่อดำเนินการตามยุทธศาสตร์ดังกล่าว รัฐบาล คสช. คาดหวัง ว่าการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจะช่วยส่งเสริมการผลิตให้ดียิ่งขึ้น เพราะมีช่องทางการตลาด ชายแดนอยู่แล้ว นอกจากนี้ยังมีแรงงานข้ามชาติเป็นจำนวนมากด้วย จะสามารถใช้แรงงานข้ามชาติในการ ผลิตอุตสาหกรรมและการบริการแล้วยังช่วยสกัดแรงงานข้ามชาติมิให้เข้ามาทำงานในเมืองที่เป็น ศูนย์เศรษฐกิจขนาดใหญ่ของประเทศ

การกำหนดนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดตราด ในระยะแรกนั้นเกิดจากการผลักดัน เป็นการกำหนดนโยบายจากบนลงล่างระหว่างผู้นำรัฐบาลทหารและข้าราชการส่วนกลาง โดยการสนับสนุน จากรัฐบาลกัมพูชา เนื่องจากตามแผนของรัฐบาลแต่เดิมนั้นไม่ได้กำหนดเขตเศรษฐกิจพิเศษในจังหวัดตราดไว้ อย่างเป็นทางการ การผลักดันให้จังหวัดตราดเป็นหนึ่งในเขตเศรษฐกิจพิเศษของประเทศนั้นเกิดมาจากการ เคลื่อนไหวของกลุ่มเทคโนโลยีของ “สภาพัฒน์” หรือ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติที่ได้ส่งเจ้าหน้าที่ลงมาสำรวจในพื้นที่จังหวัดตราดโดยตรง การกำหนดผังเมืองของจังหวัดตราด ภายใต้วิสัยทัศน์การจัดระเบียบบ้านคลองใหญ่ให้เหมือนสวิตเซอร์แลนด์ และมีข้อยุติในเชิงยุทธศาสตร์ว่าเขต พัฒนาเศรษฐกิจพิเศษนั้นจะเน้นยุทธศาสตร์สำคัญ 3 ประการคือ 1) การเป็นศูนย์สนับสนุนและให้บริการการ นำเข้า-ส่งออก (support service in import/export process) 2) การเป็นศูนย์รวมระบบโลจิสติกส์ทั้งการขนส่ง ทางบก ทางน้ำและทางอากาศ (logistic and distribution center) และ 3) การเป็นศูนย์กลางให้บริการการ ท่องเที่ยวในระดับภูมิภาค (tourism hub) (กรมโยธาธิการและผังเมือง, 2558, หน้า 3-57)

1.2) การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้ว กำหนดเขตเศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ 2 อำเภอ 4 ตำบล ประกอบด้วยอำเภอวัฒนานคร ในตำบลผักชะ และอำเภออรัญประเทศในตำบลท่าข้าม

ตำบล ป่าไร่ และตำบลบ้านด่าน รวม 332 ตารางกิโลเมตร คิดเป็น 207,500 ไร่ มีจุดผ่านแดนถาวรที่อำเภออรัญประเทศเชื่อมกับจังหวัดบันเตียเมียนเจย ประเทศกัมพูชา เป็นจุดผ่านแดนถาวรที่มีมูลค่าการส่งออก - การนำเข้าสูงที่สุดในประเทศ (สำนักยุทธศาสตร์และการวางแผนการพัฒนาพื้นที่ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559, หน้า 7)

สำหรับพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้วถูกกำหนดให้เป็นศูนย์อุตสาหกรรมแปรรูปสินค้าเกษตรและการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ ตัวอย่างของกิจการ เช่น อุตสาหกรรมเกษตร ประมง สิ่งทอ เครื่องนุ่งห่ม เครื่องหนัง อัญมณี เครื่องประดับ เครื่องมือแพทย์ อุตสาหกรรมยานยนต์ เครื่องจักรและชิ้นส่วน อุตสาหกรรมเครื่องไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ การผลิตพลาสติก การผลิตยา กิจกรรมโลจิสติกส์นิคม หรือเขตอุตสาหกรรม กิจการสนับสนุนการท่องเที่ยว (สำนักยุทธศาสตร์และการวางแผนการพัฒนาพื้นที่ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559, หน้า 7) ได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์ที่สำคัญของพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้ว 3 ยุทธศาสตร์หลัก คือ 1) ยุทธศาสตร์ด้านโลจิสติกส์ คลังสินค้า 2) ยุทธศาสตร์ด้านการค้าชายแดน ค้าปลีก ค้าส่ง และ 3) ยุทธศาสตร์ด้านอุตสาหกรรม ได้แก่ แปรรูป การเกษตร

กระบวนการกำหนดนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษของจังหวัดสระแก้วมีลักษณะเช่นเดียวกับจังหวัดตราด เกิดขึ้นในบริบททางเศรษฐกิจการเมืองในระดับประเทศที่สำคัญคือ การเข้ามาเป็นรัฐบาลของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (คสช.) ได้บริหารประเทศโดยอาศัยอำนาจเด็ดขาดที่เรียกว่า “ม.44” ประกอบกับเป็นการผลักดันจากบนลงล่าง โดยการนำของผู้นำทหารที่มีอำนาจในรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ โดยการสนับสนุนของรัฐบาลกัมพูชาและข้าราชการส่วนกลาง มีทิศทางการพัฒนาโดยการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมเป็นแกนกลางหลักของการพัฒนา โดยใช้พื้นที่น้ำรอม 660 ไร่ เพื่อหวังการพัฒนาการค้าระหว่างประเทศและแก้ปัญหาแรงงานเถื่อนกัมพูชาให้มาทำงานอย่างถูกต้องตามแนวชายแดน

การกำหนดนโยบายนั้นอาศัยอำนาจทางกฎหมายเป็นอำนาจของฝ่ายการเมืองที่เป็นผู้นำทหารที่มาจากพรรคประหาร เป็นผู้ตัดสินใจในเชิงจุดยืนโดยใช้มาตรา 44 ประกาศเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษที่อำเภอวัฒนานครและอำเภออรัญประเทศ หลังจากนั้นก็ได้เริ่มมีกระบวนการในการวางแผนนโยบาย เพื่อวางทิศทางในการพัฒนาของเศรษฐกิจพิเศษ ในครั้งนี้จะมีผู้นำ ข้าราชการในคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน เป็นผู้วางบทบาทของเขตเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่งในกรณีของสระแก้วได้กำหนดเศรษฐกิจพิเศษมีบทบาทที่เกี่ยวกับโลจิสติกส์ คลังสินค้า การค้าชายแดน ค้าปลีก ค้าส่ง และอุตสาหกรรม ได้แก่ แปรรูปการเกษตร

2. การวิเคราะห์ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการพัฒนาพื้นที่ชายแดนภาคตะวันออกภายใต้นโยบายการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ พบว่ามีปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จร่วมกัน คือ

2.1) การใช้อำนาจเผด็จการในช่วงของรัฐบาลของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (คสช.) ที่ทำการรัฐประหารเข้ามาบริหารประเทศ การกำหนดนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษของจังหวัด

ชายแดนภาคตะวันออก เกิดขึ้นในบริบททางเศรษฐกิจการเมืองในระดับประเทศที่สำคัญคือ การเข้ามาเป็นรัฐบาลของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (คสช.) โดยการทำรัฐประหารเมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2557 รัฐบาล คสช. ที่นำโดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้าคสช.และดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ได้บริหารประเทศโดยอาศัยอำนาจเด็ดขาดที่เรียกว่า “ม.44” ม.44 เป็นบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 ด้วยบทบัญญัติดังกล่าวรัฐบาล คสช. ได้ใช้อำนาจเด็ดขาดของ ม.44 มากำหนดนโยบายเศรษฐกิจ โดยถือว่านโยบายเศรษฐกิจพิเศษเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่เน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจ และยุทธศาสตร์ความมั่นคงของรัฐ ดังนั้นหลังรัฐประหารรัฐบาล คสช.จึงได้เลือกพื้นที่ชายแดนที่มีการส่งสินค้าข้ามแดนเป็นหลักอยู่แล้ว 10 พื้นที่ เพื่อดำเนินการตามยุทธศาสตร์ดังกล่าว โดยคาดหวังว่าการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจะช่วยส่งเสริมการผลิตให้ดีขึ้น เพราะมีช่องทางการตลาดชายแดนอยู่แล้ว นอกจากนี้ยังมีแรงงานข้ามชาติเป็นจำนวนมากด้วย ดังนั้น นอกจากจะสามารถใช้แรงงานข้ามชาติในการผลิตอุตสาหกรรมและการบริการแล้ว ยังช่วยสกัดแรงงานข้ามชาติมิให้เข้ามาทำงานในเมืองที่เป็นฐานเศรษฐกิจขนาดใหญ่ของประเทศ และยังเป็นการช่วยลดปัญหาการค้ามนุษย์ และหากพิจารณาจากข้อมูลนโยบายการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นแนวคิดของรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร แต่ไม่ประสบความสำเร็จ ต่อมารัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตรก็มีความพยายามจะสานต่อนโยบายดังกล่าวแต่ไม่ทันสำเร็จก็ถูกรัฐประหาร และนโยบายดังกล่าวก็มาขับเคลื่อนได้ภายใต้รัฐบาลทหาร โดยเฉพาะในพื้นที่ชายแดนภาคตะวันออกซึ่งเป็นพื้นที่ที่กลุ่มรัฐบาลทหารเคยมีบทบาทในพื้นที่ภายใต้การรับราชการทหารในกรมทหารราบที่ 2 รักษาพระองค์ ที่รับผิดชอบพื้นที่ชายแดนฝั่งตะวันออก หรือที่รู้จักกันในนามทหารเสือราชินี หรือกลุ่มบูรพาพยัคฆ์

2.2) การใช้เครือข่ายชนชั้นนำระหว่างประเทศสนับสนุนนโยบายการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการพัฒนาพื้นที่ชายแดนภาคตะวันออกภายใต้นโยบายการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษนอกจากจะเป็นการใช้อำนาจเผด็จการในช่วงของรัฐบาลทหารแล้ว จะพบว่าการสนับสนุนของกลุ่มนักธุรกิจชนชั้นนำของประเทศกัมพูชา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีเขตติดต่อกับพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษบริเวณชายแดน เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีจุดร่วมการพัฒนาร่วมกัน เช่น กรณีจังหวัดตราดมีการสนับสนุนจากทางประเทศกัมพูชา ผ่านชนชั้นนำของประเทศกัมพูชาซึ่งมีบทบาทสำคัญในการผลักดันเขตเศรษฐกิจพิเศษในจังหวัดตราด โดยได้เข้ามาเชื่อมประสานให้กำหนดนโยบายเศรษฐกิจพิเศษในเขตจังหวัดตราดเป็นไปได้ในการที่จะผลักดันเขตเศรษฐกิจพิเศษ อำเภอลคลองใหญ่ ให้พัฒนาร่วมกันกับเขตเศรษฐกิจพิเศษเกาะกงของกัมพูชาที่อยู่ในพื้นที่ของนักธุรกิจกัมพูชา

2.3) การเชื่อมโยงเครือข่ายชนชั้นนำภายในประเทศสนับสนุนนโยบายการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ ดังจะเห็นได้จากกรณีของจังหวัดตราดและจังหวัดสระแก้วดังนี้

2.3.1) กรณีจังหวัดตราด จะพบว่าการกำหนดนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดตราดตามแผนของรัฐบาลแต่เดิมนั้นไม่ได้กำหนดเขตเศรษฐกิจพิเศษในจังหวัดตราดไว้อย่างเป็นทางการ

การผลักดันให้จังหวัดตราดเป็นหนึ่งในเขตเศรษฐกิจพิเศษของประเทศนั้นเกิดมาจากการเคลื่อนไหวของกลุ่มเทคโนโลยีของ “สภาพัฒน์” หรือ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ได้ส่งเจ้าหน้าที่ลงมาสำรวจในพื้นที่จังหวัดตราดโดยตรง รวมทั้งการผลักดันวิสัยทัศน์ในการวางผังเมืองโดยกลุ่มข้าราชการส่วนภูมิภาคที่มุ่งหวังรูปแบบที่มีชนคมอุตสาหกรรม โดยพยายาม “จัดผังเมืองบ้านคลองใหญ่ให้เหมือนสวิสเซอร์แลนด์” มีการกำหนดยุทธศาสตร์ของการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ จังหวัดตราด เป็น 3 ยุทธศาสตร์หลัก นอกจากบทบาทของกลุ่มผู้นำข้าราชการส่วนภูมิภาคแล้ว ยังมีการผลักดันมาจากข้าราชการส่วนกลาง เช่น ผู้นำของกรมโยธาธิการและผังเมือง รวมถึงผู้นำข้าราชการของปลัดกระทรวงมหาดไทย รวมถึงนักการเมืองท้องถิ่นที่มีตำแหน่งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนั้น กระบวนการผลักดันผังพื้นที่จึงมีข้อยุติในเชิงยุทธศาสตร์ว่าเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษนั้นจะเน้นยุทธศาสตร์สำคัญ 3 ประการคือ การเป็นศูนย์สนับสนุนและให้บริการการนำเข้า-ส่งออก การเป็นศูนย์รวมระบบโลจิสติกส์ทั้งทางขนส่งทางบก ทางน้ำและทางอากาศ และการเป็นศูนย์กลางให้บริการการท่องเที่ยวในระดับภูมิภาค

2.3.2) กรณีจังหวัดสระแก้ว พบว่าเป็นการผลักดันจากบนลงล่างเป็นหลัก โดยการนำของผู้บริหารที่มีอำนาจในรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ โดยการสนับสนุนของรัฐบาลกัมพูชาและข้าราชการส่วนกลางดังจะเห็นได้จากกรกว่านซื้อที่ดินในพื้นที่ นอกจากนี้กระบวนการการวางผังพื้นที่ในเขตเศรษฐกิจพิเศษนั้น เป็นกระบวนการที่มีการผลักดันระหว่างกลุ่มผู้นำ 3 กลุ่มก็คือ กลุ่มข้าราชการส่วนกลาง เช่น ปลัดกระทรวงและอธิบดีที่เกี่ยวข้อง กลุ่มข้าราชการส่วนภูมิภาค เช่น ผู้ว่าราชการหรือรองผู้ว่าราชการจังหวัด และกลุ่มนักการเมืองท้องถิ่นที่มีตำแหน่งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับเขตเศรษฐกิจพิเศษ กลุ่มทั้งสามก็จะพยายามผลักดันให้มีการวางผังพื้นที่ในเขตที่ตัวเองต้องการซึ่งเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์และคุณค่า ที่แต่ละกลุ่มต้องการได้รับ

สรุปและอภิปรายผล

ประการแรก นักคิดชนชั้นนำ คือ C. Wright Mills (อ้างถึงใน พิชาย รัตนดิolk ณ ภูเก็ต, 2552, หน้า 19) กล่าวว่า สังคมอุตสาหกรรมมีกลุ่มที่ทรงอำนาจในการครอบงำสังคม 3 กลุ่มหลักคือ กลุ่มข้าราชการ กลุ่มทหาร และกลุ่มนักธุรกิจ กลุ่มเหล่านี้เรียกว่า ชนชั้นนำทางอำนาจ (Power Elite) ซึ่งมีความลักษณะสำคัญคือ มีความเหมือนกันในทางสังคม มีค่านิยมที่ตกลงร่วมกันระหว่างกลุ่มชนชั้นนำด้วยกันเอง และมีปฏิสัมพันธ์ทั้งแบบที่เป็นทางการและแบบไม่เป็นทางการโดยอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวสอดคล้องกับผลการศึกษาที่พบว่า ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการพัฒนาพื้นที่ชายแดนภาคตะวันออกภายใต้ต้นนโยบายการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ ประการหนึ่งคือ การมีกลุ่มชนชั้นนำที่มีผลต่อการการขับเคลื่อน ได้แก่ กลุ่มข้าราชการส่วนกลาง และส่วนภูมิภาคของกระทรวงมหาดไทย กลุ่มเทคโนโลยีจากสำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) กลุ่มนักธุรกิจชนชั้นนำระหว่างประเทศไทยและกัมพูชา

ประการที่สอง นักวิชาการที่ศึกษาด้านทฤษฎีเกี่ยวกับเขตเศรษฐกิจพิเศษได้อย่างน่าสนใจ คือ ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2561, หน้า 3-15) ซึ่งได้จัดแบ่ง “ทฤษฎีเขตเศรษฐกิจพิเศษ” ที่เกี่ยวข้องคือ ทฤษฎีแนวเศรษฐศาสตร์การเมืองที่มุ่งศึกษาระดับจุลภาค ดังนั้นจึงสนใจในระดับปฏิบัติการของการพัฒนาในเขตเศรษฐกิจพิเศษที่มีต่อเศรษฐกิจประจำวันของชุมชน เช่น ผลกระทบต่อวิถีชุมชน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ฯลฯ ทฤษฎีแนวเศรษฐศาสตร์การเมืองยอมรับคุณค่าที่ให้ความสำคัญกับเสียงของประชาชน แต่การศึกษาหลายแห่งได้ชี้ให้เห็นว่ากลุ่มคนในท้องถิ่นที่ได้ประโยชน์จากการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษอาจไม่ใช่ประชาชนส่วนใหญ่ในชนบท แต่เป็นกลุ่มผลประโยชน์ในท้องถิ่นที่เป็นคนส่วนน้อย สอดคล้องกับผลการศึกษาที่พบว่า กระบวนการการวางผังพื้นที่ในเขตเศรษฐกิจพิเศษนั้น เป็นกระบวนการที่มีการผลักดันระหว่างกลุ่มผู้นำ 3 กลุ่ม คือ กลุ่มข้าราชการส่วนกลาง อาทิ ปลัดกระทรวง และอธิบดีที่เกี่ยวข้อง กลุ่มข้าราชการส่วนภูมิภาค และกลุ่มนักการเมืองท้องถิ่นที่มีตำแหน่งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับเขตเศรษฐกิจพิเศษ กลุ่มทั้งสามพยายามผลักดันให้มีการวางผังพื้นที่ในเขตที่ตัวเองต้องการ ซึ่งเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์และคุณค่าที่แต่ละกลุ่มต้องการได้รับ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. รัฐไทยต้องเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนเข้ามามีบทบาทในการกำหนดทิศทางการพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษบนพื้นฐานของบริบทชุมชน และมุ่งตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชน
2. รัฐไทยต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สอดคล้องกับมิติด้านสิ่งแวดล้อม บนหลักการของการพัฒนาที่ยั่งยืนและสมดุล
3. รัฐไทยต้องสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างมิตรประเทศโดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับประเทศเพื่อนบ้านที่ถือว่ามีความสำคัญในการพัฒนาประเทศในมิติต่าง ๆ ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม
4. รัฐไทยควรให้ความสำคัญกับการศึกษาผลกระทบจากโครงการขนาดใหญ่ของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment) (EIA) หรือการประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (SEA) (Strategic Environmental Assessment) อย่างจริงจัง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในพื้นที่การพัฒนาตามนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษ ในพื้นที่อื่น ๆ เช่น พื้นที่อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก พื้นที่อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา และพื้นที่ 3 อำเภอ (อำเภอเมือง อำเภอห้วยใหญ่ และอำเภอดอนตาล) ในจังหวัดมุกดาหาร เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจเชิงนโยบายเบื้องต้นในการขับเคลื่อนการพัฒนาในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

2. ควรศึกษาการจัดสรรผลประโยชน์ในพื้นที่ที่มีการขับเคลื่อนการพัฒนาตามนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษที่เป็นรูปธรรม เพื่อสะท้อนถึงเบื้องหลังของผู้ที่ได้รับผลประโยชน์ที่แท้จริง

รายการอ้างอิง

- การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย. (ม.ป.ป.). *การศึกษาความเหมาะสมโครงการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมในพื้นที่เขตพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดตราด*. ม.ป.ท.
- กรมโยธาธิการและผังเมือง. (2558). *ร่างผังเมืองรวมคลองใหญ่จังหวัดตราด*. เอกสารการประชุมเพื่อประกอบการให้ความเห็นด้านผังเมือง. (อัดสำเนา). สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดตราด.
- กลุ่มยุทธศาสตร์และแผนการประชาสัมพันธ์ สำนักโฆษก. (2557). *ผลการประชุมคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ (กนพ.) วันที่คั่นข้อมูล 11 สิงหาคม 2557*, เข้าถึงได้จาก <http://www.thaigov.go.th/th/news1/item/84757>
- ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และคณะ. (2550). *รายงานสถานการณ์มลพิษในเขตมาบตาพุดและศักยภาพในการป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).
- ธนิศ ไสรัตน์. (2557). *การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ธัญวัฒน์ รัตนศักดิ์. (2546). *นโยบายสาธารณะ*. เชียงใหม่: คณินิจการพิมพ์.
- พิชาย รัตนดิษฐ์ ฅ ภูเก็ต. (2552). *โครงสร้างอำนาจท้องถิ่น ความขัดแย้ง และการเปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพฯ: บริษัท จรัลสนิทวงศ์การพิมพ์ จำกัด.
- สายฝน แหล่งหล้า. (2557). *การพัฒนาเศรษฐกิจการค้าชายแดนไทย - กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว*. สระแก้ว: สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว.
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน. (2559). *คู่มือการลงทุนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2548). *เขตเศรษฐกิจพิเศษ*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักยุทธศาสตร์และการวางแผนการพัฒนาพื้นที่ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *เขตเศรษฐกิจพิเศษในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (เอกสารอัดสำเนา).
- ประกาศกระทรวงมหาดไทย. (2559). *เรื่องกำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง หรือเปลี่ยนแปลงอาคารบางชนิดหรือบางประเภท*. กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2561). *หลังเขตเศรษฐกิจพิเศษ*. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

**กลไกและกระบวนการจัดการผลประโยชน์ของชุมชนในพื้นที่ทางทะเล
และชายฝั่งที่มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจหลากหลาย***
**Benefits Management Process and Mechanism at the Community Level in
Marine and Coastal Areas with Various Economic Activities**

พัชรภา ตันตราจิน (Patcharapa Tantrajin)

ดร., อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Dr., Lecturer of Faculty of Political Science and Law, Burapha University

E-mail: patcharapa@go.buu.ac.th

Received: 20 November 2023

Revised: 26 December 2023

Accepted: 27 December 2023

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ 1) เพื่อรวบรวมข้อมูลพื้นฐานกิจกรรมการใช้ประโยชน์ด้านเศรษฐกิจทางทะเลของพื้นที่ศึกษา 2) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนได้เสียของกิจกรรมต่างๆ ที่ใช้ประโยชน์พื้นที่ทางทะเลร่วมกัน และ 3) เพื่อสังเคราะห์กลไกการจัดการผลประโยชน์การใช้พื้นที่ทางทะเลร่วมกันของชุมชน ศึกษากรณีพื้นที่ตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง

ผลการศึกษาพบว่า มีกิจกรรมหลักที่สำคัญ 3 กิจกรรม คือ 1) กิจกรรมการทำการประมง 2) กิจกรรมการท่องเที่ยวเกี่ยวกับทั้งกิจกรรมสืบเนื่องจากการท่องเที่ยว 3) กิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งซึ่งดำเนินการควบคู่ไปกับกิจกรรมประมงและท่องเที่ยว โดยการทำประมงเป็นอาชีพหลัก กิจกรรมการท่องเที่ยวและกิจกรรมสืบเนื่องจากการท่องเที่ยวเป็นอาชีพเสริม กิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลมีความสัมพันธ์กับการทำการประมงและการท่องเที่ยว คือ การทำการประมงเป็นไปเพื่อการดำรงชีพของชุมชนเป็นสำคัญ ในขณะที่เดียวกับการอนุรักษ์สัตว์ทะเลก็สอดคล้องกับผลประโยชน์กิจกรรมการท่องเที่ยวซึ่งถือเป็นรายได้เสริมที่สำคัญของชุมชน และการมีสัตว์น้ำหมุนเวียนจากการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลก็ช่วยให้การทำการประมงเกิดความยั่งยืน กิจกรรมทางทะเลและชายฝั่งนั้นจึงผลักดันหนุนเสริมกันในเชิงบวก ผลประโยชน์ตกอยู่กับคนภายในชุมชนเป็นหลัก

---

* สนับสนุนโดยทุนอุดหนุนการวิจัยและผลิตผลงานทางวิชาการ ประจำปีงบประมาณ 2562 (ครั้งที่ 1) คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

กลไกการจัดการผลประโยชน์มีสามลักษณะคือ 1) การจัดการโดยชุมชน นำโดยเครือข่ายผู้นำชุมชน คือ กติกาชุมชน วิถีวัฒนธรรมชุมชน 2) การจัดการร่วมระหว่างรัฐกับชุมชน เช่น การกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ในทะเล และ 3) การจัดการโดยรัฐ ผ่านกฎหมาย เช่น กฎหมายประมง กฎหมายการใช้พื้นที่ในเขตอุทยานแห่งชาติ และเขตห้ามล่าสัตว์ป่า

กลไกขับเคลื่อนสำคัญคือ ความร่วมมือชุมชนที่มีพัฒนาการมาจากกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรทะเลในอดีต เป็นกลไกที่รัฐมิได้สร้างขึ้นมา แต่มาจากร่วมกันสร้างกระบวนการระหว่างชุมชนกับองค์กรพัฒนาเอกชน มีการประสานงาน และการทำงานเป็นเครือข่าย มีการเรียนรู้ร่วมกัน ลดข้อขัดแย้งระหว่างกันของคนในชุมชน ต่อมาได้เปิดให้รัฐเข้ามาร่วม เกิดการประสานงานร่วมกันระหว่างรัฐกับชุมชนในการทำกิจกรรมต่างๆ

คำสำคัญ: กระบวนการจัดการผลประโยชน์ชุมชน, การใช้ประโยชน์ด้านเศรษฐกิจทางทะเล, การจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน

Abstract

This article aims to: 1) collect basic data on marine economic utilization in the study area. 2) analyze the relations between stakeholders utilizing and sharing the marine economy in the same area; and 3) synthesize co-mechanisms for managing marine profits in the study communities. The research area is KohLibong subdistrict, Kantang district, Trang province.

The research study found that there are three major activities, -- fishing, tourism, and activities related to tourism and coastal, and marine resource conservation -- that coincide and are related to one another. While fishing is the main occupation, tourism, and related activities are the additional ones. Also, activities on marine resource conservation are related to fishing and tourism as they help increase circulating marine animals and promote sustainable fishing. Moreover, conservation enhances tourism which has been an important source of income for the communities. Therefore, the marine and coastal activities help support one another positively and then the benefit will mainly belong to people in the communities.

There are three mechanisms in managing benefits: 1) community management led by the network based on the community's regulations and leaders 2) co-management between state and communities such as zoning of marine use and 3) state management through laws such as fishing laws, and land usage laws in the reserved areas.

The main driving mechanism is community cooperation that has evolved from the past marine resource conservation activities. It is a mechanism that the state has not built, but it has come from the process built together in the communities with NGOs, coordinated, and worked as a network. This provides shared learning and reduces conflict between people in the communities. Later on, it was opened to the state to join in creating coordination between the state and the community in various activities.

Keywords: Benefits Management Process at the Community level, Marine Economic Utilization, Community Natural Resources Management

บทนำ

ในช่วงทศวรรษ 2550 - ปัจจุบัน ประเด็นการใช้ประโยชน์ทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืนเป็นประเด็นสำคัญอันนำไปสู่การก่อเกิดกฎหมาย แผนและยุทธศาสตร์ระดับชาติและกฎหมายทางทะเลสากลที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการอนุรักษ์ทรัพยากรหลากหลายฉบับ* อีกทั้งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรทะเลก็ได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นนอกเหนือจากประเด็นความมั่นคงคือ กิจกรรมทางเศรษฐกิจทั้งบนผิวน้ำและใต้น้ำหลากหลายกิจกรรม เช่น การทำการประมงทั้งในและนอกน่านน้ำ การท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมต่อเนื่องจากการท่องเที่ยว การพลังงานปิโตรเลียม ฯลฯ รวมไปถึงกิจกรรมการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน และกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม (เฟเดอิคส์ จารยะพันธุ์, 2553)

กิจกรรมที่หลากหลายเหล่านี้ ในบางกรณีมีการใช้พื้นที่ซ้อนทับกันและก่อให้เกิดความขัดแย้ง เช่น กรณีเรือประมงพื้นบ้านต่างเครื่องมือใช้พื้นที่ทับซ้อนกัน น้ำเสียจากนาุ้งกระทบการทำการประมงชายฝั่ง เรือประมงพื้นบ้านขัดแย้งกับเรือประมงพาณิชย์ เรือท่องเที่ยวขัดแย้งกับเรือประมงพื้นบ้าน

---

* เช่น ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล (UNCLOS) โดยการให้สัตยาบันแล้วเมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2554 แผนความมั่นคงแห่งชาติทางทะเล (พ.ศ. 2558 - 2562) สภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) มีกระบวนการออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับทะเลและปรับปรุงกฎหมายฉบับเดิมเช่น พระราชบัญญัติการรักษาผลประโยชน์แห่งชาติทางทะเล พ.ศ. 2562 และกฎหมายอื่นๆ เช่น พระราชกำหนดการประมง (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 พระราชบัญญัติส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พ.ศ. 2558 พ.ร.บ. ส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พ.ศ. 2558 พ.ร.บ. เดินเรือในน่านน้ำไทย (ฉ.17) พ.ศ. 2560 พ.ร.บ. การรักษาผลประโยชน์แห่งชาติทางทะเล พ.ศ. 2562 พ.ร.บ. การประมง พ.ศ. 2558 พ.ร.ก. การประมง พ.ศ. 2558 พ.ร.ก. การประมง (ฉ.2) พ.ศ. 2560 พ.ร.บ. คุ้มครองแรงงานในงานประมง พ.ศ. 2562 คำสั่ง คสช. 10/58 จัดตั้งศูนย์บัญชาการแก้ไขปัญหาการทำการประมงผิดกฎหมาย (ศปมผ.) และคณะกรรมการนโยบายแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์และการทำประมงผิดกฎหมาย แผนยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580

อุตสาหกรรมท่าเรือสร้างมลพิษกระทบประมงชายฝั่ง ในขณะที่เดียวกันหลายพื้นที่ก็มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจเหล่านั้ปรากฏอยู่ก็มีกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งและทะเลดำรงอยู่ด้วย ดังนั้นในพื้นที่ที่มีการใช้ประโยชน์หลากหลายอาจเป็นเรื่องท้าทายว่า แต่ละตัวแสดงที่เป็นรัฐและมีใช้รัฐมีบทบาทและปฏิสัมพันธ์อย่างไรในการใช้ทรัพยากรให้เกิดดุลยภาพ หรือมีข้อจำกัดอย่างไร อีกทั้งพื้นที่ดังกล่าวมีกลไกการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างไร ใช้เครื่องมือการจัดการแบบใด เครื่องมือที่มีอยู่เดิมคือกฎหมายและเศรษฐศาสตร์เพียงพอหรือไม่ มีการเมืองของการจัดการทรัพยากรปรากฏอย่างไร

อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจวรรณกรรมการจัดการผลประโยชน์และการใช้พื้นที่ทางทะเลและชายฝั่งมักมุ่งเน้นประเด็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจใดกิจกรรมหนึ่งหรือมุ่งเน้นเครื่องมือนโยบายในการควบคุมบังคับและการจัดการโดยภาครัฐ การใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือวัฒนธรรมชุมชนในการจัดการทรัพยากร มีบางส่วนที่ศึกษาความขัดแย้งและการแก้ไขความขัดแย้งของกลุ่มประมง การจัดการพื้นที่ชายฝั่งในกรอบการจัดการร่วม (co-management) ทั้งนี้ยังขาดการศึกษาในภาพกว้าง โดยเฉพาะการวิเคราะห์ในมิติของการเชื่อมโยงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งภาครัฐและไม่ใช้รัฐอันหลากหลายกลุ่มจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลาย โดยดำรงอยู่ในพื้นที่เดียวกันว่ารูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงและกิจกรรมเหล่านั้ก่อร่างสร้างรูปเป็นกลไกในการจัดการผลประโยชน์ระหว่างกันได้อย่างไร รัฐอยู่ที่ใดในโครงข่ายความสัมพันธ์ แสดงบทบาทอะไรกับภาคส่วนอื่นๆ เช่น ชุมชนภาคธุรกิจทั้งจากในพื้นที่ พื้นที่ใกล้เคียงและจากพื้นที่ที่อยู่ไกลออกไป มีความขัดแย้งความร่วมมืออย่างไรบ้าง ซึ่งอาจเกี่ยวโยงกับปัจจัยทั้งความสมบูรณ์ของทรัพยากร วิถีวัฒนธรรมชุมชน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น นโยบายและกฎหมายของรัฐ พันธะสัญญาระหว่างประเทศ ปัจจัยเหล่านี้เป็นบริบทที่สำคัญในการก่อรูปกลไกการจัดการผลประโยชน์

บทความวิจัยเรื่อง “กลไกและกระบวนการจัดการผลประโยชน์ของชุมชนในพื้นที่ทางทะเลและชายฝั่งที่มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจหลากหลาย” มุ่งตอบคำถามสำคัญคือ ในพื้นที่ทางทะเลที่มีกิจกรรมหลากหลายนั้น มีกิจกรรมการใช้ประโยชน์ด้านเศรษฐกิจทางทะเลอะไรบ้าง ความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนได้เสียของกิจกรรมต่างๆ ที่ใช้ประโยชน์พื้นที่ทางทะเลร่วมกันนั้นเป็นเช่นไร และมีกลไกการจัดการผลประโยชน์การใช้พื้นที่ทางทะเลร่วมกันของชุมชนอย่างไร ทั้งนี้โดยใช้กรณีศึกษาตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง ซึ่งพื้นที่ส่วนมาก ตั้งอยู่ในเขตอนุรักษ์โดยรัฐ เป็นพื้นที่ที่มีความซับซ้อนหลากหลายทั้งด้านกิจกรรมการใช้ประโยชน์ ตัวแสดงที่เกี่ยวข้อง กลไกการจัดการผลประโยชน์โดยชุมชนและรัฐที่เข้ามามีปฏิสัมพันธ์มีพัฒนาการอย่างยาวนาน โดยบทความพยายามชี้ชวนให้เห็นว่า ในพื้นที่ที่มีฐาน

---

* วรรณกรรมที่ตั้งข้อสังเกตปัญหาและเสนอแนะการจัดการชายฝั่งที่มีตัวแสดงหลากหลายอย่างน่าสนใจ เช่น Satumanatpan, Suvaluck, Pisase Senawongse, Weranit Thansuporn and Hugh Kirkman (2014) โดยศึกษาพื้นที่ชายฝั่งอ่าวไทย จังหวัดเพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์

ทรัพยากรอุดมสมบูรณ์มีกิจกรรมการใช้ประโยชน์หลากหลายจำเป็นต้องประสานประโยชน์ของแต่ละกิจกรรมเข้าไว้ด้วยกันภายใต้หลักการการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน ซึ่งกลไกการจัดการผลประโยชน์ลดความขัดแย้งมักมาจากชุมชนผู้ซึ่งเป็นเจ้าของกิจกรรมการใช้ประโยชน์นั้นด้วย ในฐานะเป็นผู้ใกล้ชิดกับทรัพยากร และเป็นผู้พัฒนาความหมายของการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนในบริบทพื้นที่ของตนเองมาก่อนที่รัฐจะเข้ามามีบทบาท การพัฒนากลไกการใช้ประโยชน์โดยรัฐร่วมกับชุมชนนั้นมักจะประสบผลก็ต่อเมื่อรัฐเข้ามาปฏิบัติการในฐานะผู้ประสานงานร่วมกันกับชุมชนมากกว่าที่จะใช้เครื่องมือกฎหมายเป็นตัวตั้งเพียงลำพัง ทั้งนี้กลไกการจัดการผลประโยชน์จะประสบผลอย่างไรอาจต้องพิจารณาปัจจัยทางกายภาพของพื้นที่ วิถีวัฒนธรรมเชิงนิเวศของชุมชน ต้นทุนการมีส่วนร่วมของชุมชน นโยบายและกฎหมายของรัฐเป็นสำคัญ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 ประการมีดังนี้

1. เพื่อรวบรวมข้อมูลพื้นฐานกิจกรรมการใช้ประโยชน์ด้านเศรษฐกิจทางทะเลของพื้นที่ศึกษา
2. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนได้เสียของกิจกรรมต่างๆ ที่ใช้ประโยชน์พื้นที่ทางทะเลร่วมกัน
3. เพื่อสังเคราะห์กลไกการจัดการผลประโยชน์การใช้พื้นที่ทางทะเลร่วมกันของชุมชน

กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยเพื่อค้นหากลไกและกระบวนการจัดการผลประโยชน์ของชุมชนในพื้นที่ทางทะเลและชายฝั่งที่มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจหลากหลาย พิจารณาจากกิจกรรมที่ปรากฏในพื้นที่ศึกษาว่ามีกิจกรรมทางเศรษฐกิจอะไรบ้างโดยเน้นที่กิจกรรมการทำการประมง กิจกรรมการท่องเที่ยว และกิจกรรมอื่นๆ เช่น การเกษตรในพื้นที่ชายฝั่ง นอกจากนี้กิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรทะเลก็ถือเป็นกิจกรรมหลักที่เกิดขึ้นควบคู่กับกิจกรรมทางเศรษฐกิจเนื่องจากเป็นตัวส่งเสริมให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจมีมูลค่าเพิ่มขึ้นและใช้ได้อย่างยั่งยืน ทั้งนี้พิจารณาปฏิสัมพันธ์ซึ่งมีทั้งความขัดแย้งและความร่วมมือระหว่างตัวแสดงต่างๆ ที่ดำรงอยู่ ทั้งตัวแสดงที่มาจากภาครัฐ (state actors) เช่น เจ้าของกรรมสิทธิ์พื้นที่ คือหน่วยอุทยานแห่งชาติ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าฯ หน่วยงานทางการปกครองเช่นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐระดับกรมที่เกี่ยวข้อง เช่นกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง รวมถึงตัวแสดงที่มีไม่ภาครัฐ (non-state actors) คือ ภาคประชาสังคมและพันธมิตร เช่น เครือข่ายชุมชน ผู้ประกอบอาชีพทำการประมงผู้นำชาวบ้านในแต่ละหมู่บ้าน องค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยงานด้านการศึกษาและวิจัยจากภายนอกพื้นที่ ซึ่งมีทั้งความขัดแย้งและความร่วมมือ โดยตั้งสมมติฐานว่าทั้งความขัดแย้งและความร่วมมือของตัวแสดงเหล่านี้

พัชรภา ตันตราจิน

ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในกระบวนการต่อรองผลประโยชน์หรือกลไกการใช้ประโยชน์ร่วมกันของชุมชน ได้แก่

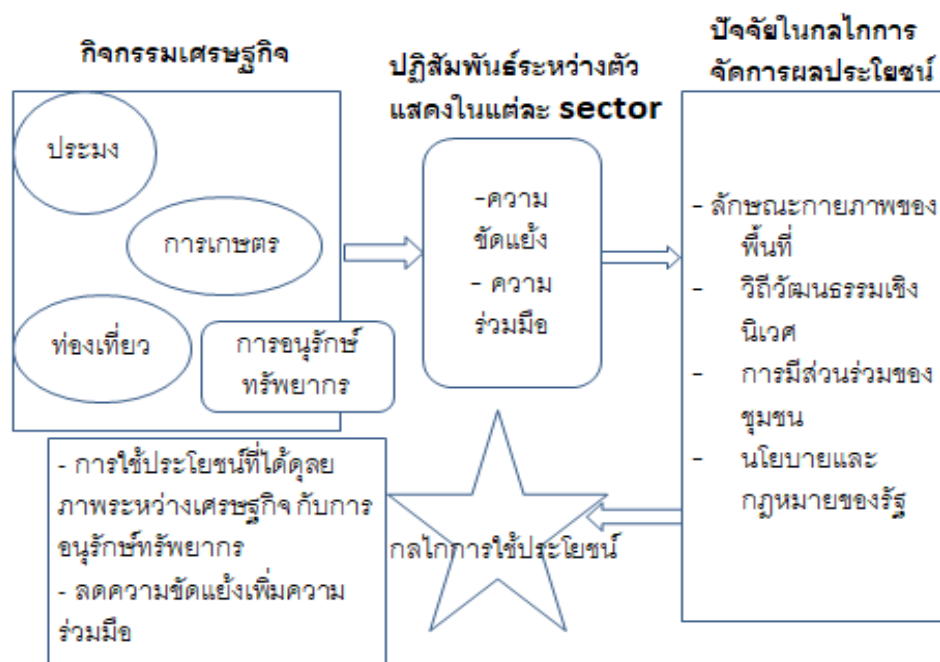
1) ปัจจัยทางกายภาพของพื้นที่ อาทิ ชนิดของทรัพยากรในน้ำ ภูมิศาสตร์ของพื้นที่ทะเลชายฝั่ง สภาพความสมบูรณ์ของทรัพยากรและการหมุนเวียนของทรัพยากรสัตว์ทะเล ปัจจัยเหล่านี้เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมชุมชน โดยเฉพาะการกำหนดพลวัตการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในการใช้ทรัพยากรของชุมชน

2) ปัจจัยเรื่องวิถีวัฒนธรรมเชิงนิเวศของชุมชน อาทิ ศาสนา ประเพณีที่กำหนดพฤติกรรมการใช้ทรัพยากร ความถนัดในการใช้เครื่องมือทำการประมง

3) ปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชน มีต้นทุนที่แตกต่างกันไปในแต่ละชุมชนขึ้นต่อปัจจัยตัวผู้นำชุมชน ประวัติศาสตร์การรวมกลุ่ม ภูมิปัญญาท้องถิ่น จิตสำนึกร่วมกัน เป็นต้น

4) ปัจจัยเรื่องนโยบายและกฎหมายของรัฐ เป็นกติกากในการใช้ทรัพยากรร่วมกันซึ่งดำรงอยู่ในกลไกการจัดการทรัพยากรชุมชนที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ มีผลต่อความขัดแย้งในกรณีที่เป็นนโยบายหรือกติกาที่ขัดต่อปัจจัยทางกายภาพของพื้นที่ หรือขัดต่อวิถีวัฒนธรรมของชุมชน

หากเราเชื่อว่ากลไกการจัดการผลประโยชน์ซึ่งสัมพันธ์กับปัจจัยทั้ง 4 ประการนี้สามารถนำไปสู่ดุลยภาพระหว่าง สังคม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ อาจช่วยลดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มกิจกรรมในการใช้ทรัพยากรทะเลร่วมกันได้ ก็จะไปสู่การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน คือสามารถผนวกรวมเอาผลประโยชน์ในการใช้ทรัพยากรของชุมชนเข้ากับการอนุรักษ์ทรัพยากรได้อย่างกลมกลืน

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การใช้ประโยชน์ร่วมกันในพื้นที่ทะเลและชายฝั่งเกี่ยวข้องกับประเด็นสำคัญคือ ความร่วมมือและความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ จึงจำเป็นต้องมีเครื่องมือในการจัดการผลประโยชน์เพื่อสร้างความร่วมมือหรือลดความขัดแย้ง โดยคำนึงถึงระบบนิเวศที่ยั่งยืน และคำนึงถึงการอุดหนุนของชุมชนผู้ใช้ทรัพยากรโดยตรงอีกด้วย แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของกิจกรรมต่างๆ ที่ใช้ประโยชน์พื้นที่ทางทะเลร่วมกัน กับการสังเคราะห์กลไกการจัดการผลประโยชน์การใช้พื้นที่ทางทะเลร่วมกันของชุมชน จึงประกอบไปด้วย

1) แนวคิดเรื่องความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง เพื่อจำแนกลักษณะของประเด็นความขัดแย้งทางทะเลและชายฝั่งกับความสัมพันธ์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกิจกรรมต่างๆ คือ ความขัดแย้งจากการทำการประมง ความขัดแย้งจากการขยายตัวของชุมชน ความขัดแย้งจากการท่องเที่ยว สัญลักษณ์ สาธุนันส์พันธุ (2561) รวมไปถึงเครื่องมือนโยบายในการจัดการทรัพยากร เรื่องไรโตกษณะ (2558) การแบ่งเขตการใช้ประโยชน์ (Zoning) สนิท อักษรแก้ว (2542)

2) กลไกการจัดการเพื่อลดความขัดแย้ง ในงานวิจัยนี้พิจารณาจากแนวคิดเรื่องการจัดการชายฝั่งอย่างบูรณาการ (Integrated Coastal Management) ซึ่งเชื่อว่าการจัดการต้องบูรณาการกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย บูรณาการองค์ความรู้มาใช้ เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน กล่าวคือสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยคำนึงถึงดุลยภาพของปัจจัยสำคัญสามส่วนคือ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม (บันฑูร เศรษฐศิริโรตม์, 2558) คือเน้นการจัดการสิ่งแวดล้อม การฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม และการมีส่วนร่วมของประชาชน ไปพร้อมกัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือเป็นการใช้ประโยชน์โดยคำนึงถึงสมดุลระหว่างระบบนิเวศทะเลและชายฝั่ง กับการดำรงชีพของประชาชนชายฝั่งไปพร้อมๆ กัน สัญลักษณ์ สาธุนันส์พันธุ (2561) แนวคิดเรื่องการจัดการชายฝั่งอย่างบูรณาการ จะทำให้ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นสามารถคลี่คลายด้วยการนำผลประโยชน์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมาพิจารณาในกระบวนการตัดสินใจและเปิดรับองค์ความรู้ที่มาจากภูมิปัญญาชุมชนและข้อมูลข้อเท็จจริงมาบูรณาการในการจัดการทรัพยากร

3) มุมมองนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology) ที่เชื่อว่าสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลหรือเป็นตัวกำหนดทางวัฒนธรรม มองการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมว่าเป็นการปรับตัวของสังคมให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป เน้นการวิเคราะห์การปรับตัวทางวัฒนธรรมเป็นสำคัญ โดยต้องตระหนักว่าทั้งสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมก็มีอิทธิพลต่อกันอย่างกลับไปกลับมา John W. Bennett (1969) โดยมุมมองนี้ช่วยอธิบายวิถีวัฒนธรรมชุมชนผู้ใช้ทรัพยากรทะเลและชายฝั่งในพื้นที่ศึกษาที่สัมพันธ์กับฐานทรัพยากรและธรรมชาติของพื้นที่ทะเล

วิธีดำเนินการวิจัย

“กลไกและกระบวนการจัดการผลประโยชน์ของชุมชนในพื้นที่ทางทะเลและชายฝั่งที่มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจหลากหลาย” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เลือกใช้วิธีการศึกษาเฉพาะกรณี โดยใช้วิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non – participant observation) บางกิจกรรมใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในฐานะผู้สังเกต (Participant as-observation) การสัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured or Guided Interview) การสนทนากลุ่ม และการวิเคราะห์เอกสาร รายงานวิจัย ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ประกอบ

1. ขอบเขตการวิจัย ประกอบไปด้วย

1.1 ขอบเขตด้านพื้นที่ การเลือกพื้นที่ศึกษา พิจารณาจากพื้นที่ที่มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจหลากหลาย เช่น ในพื้นที่ที่มีทั้งกิจกรรมการทำการประมง การท่องเที่ยว ท่าเรือ ฯลฯ และมีตัวแสดงที่เป็นรัฐและไม่ใช่อำนาจอธิปไตยอยู่เข้ามามีปฏิสัมพันธ์ทั้งความขัดแย้งและความร่วมมือ โดยงานวิจัยนี้เลือกกรณีศึกษาตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง ตำบลเกาะลิบงเป็นเกาะที่ใหญ่ที่สุดของจังหวัดตรัง และเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ เกาะลิบงยังถูกประกาศเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าเมื่อปี พ.ศ. 2522 มีอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหมซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของตำบลเกาะลิบงถูกประกาศเป็นเขตอุทยานแห่งชาติเมื่อปี พ.ศ. 2524 ตำบลเกาะลิบงเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจทางทะเลและชายฝั่ง อีกทั้งเป็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์การดูแลสุขภาพมาอย่างยาวนานโดยเฉพาะช่วงทศวรรษ 2530 มีเครือข่ายการอนุรักษ์ทรัพยากรเกิดขึ้นที่ตำบลเกาะลิบงและที่อื่นๆ ในจังหวัดตรัง ในขณะเดียวกันก็มีความขัดแย้งระหว่างกิจกรรมการทำการประมงพื้นบ้านกับการทำการประมงพาณิชย์ มีความขัดแย้งระหว่างกลุ่มเครื่องมือประมง มีประวัติศาสตร์การรวมกลุ่มต่อสู้เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งเรื่องประมงและกรรมสิทธิ์ที่ดิน มูฮัมหมัด ฟารูก (2563, สัมภาษณ์)

เกิดวา บุญปรากร (2541) มนัสศิริ ลูกรักษ์ (2543) ในช่วงทศวรรษ 2540 มีการเปลี่ยนแปลงจากชุมชนประมงเป็นชุมชนท่องเที่ยวทางทะเล มีกิจกรรมท่องเที่ยวเกาะลิบง เรือชมสัตว์น้ำ (สร้อยสน รัฐสมบุญ, 2550) นอกจากนี้ในส่วนของชายฝั่งยังพบปัญหาเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดิน และความเปลี่ยนแปลงทางสังคมชุมชนเพื่อรองรับการขยายตัวของการท่องเที่ยว พื้นที่ทางทะเลเกาะลิบงมีทรัพยากรทะเลที่อุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะเป็นแหล่งหญ้าทะเลอาหารของพะยูนที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทย (ผู้จัดการออนไลน์, 2562) เป็นแหล่งวิจัยทางทะเลที่สำคัญมีนักวิชาการวิทยาศาสตร์ทางทะเลเข้ามาศึกษาวิจัยจำนวนมากจนทำให้เกาะลิบงเป็นพื้นที่กิจกรรมทางวิชาการและเป็นส่วนเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจในพื้นที่อีกด้วย ตำบลเกาะลิบงจึงเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมกับโจทย์วิจัยที่ต้องการเห็นภาพปฏิสัมพันธ์ของตัวแสดงต่าง ๆ ทั้งความขัดแย้งและความร่วมมือ และเป็นพื้นที่ที่มีกิจกรรมหลากหลายสามารถสังเคราะห์กลไกที่ใช้ในการจัดการผลประโยชน์บนฐานทรัพยากรทะเลที่มีอยู่ได้

ทั้งนี้ในการวิจัยมุ่งเน้นศึกษาเฉพาะบ้านหมู่ที่ 3 บ้านมดตะนอย หมู่ที่ 4 บ้านบาตูปูเต๊ะ หมู่ที่ 5 บ้านหลังเขา หมู่ที่ 6 บ้านเจ้าไหม เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีการทำประมง การท่องเที่ยว ท่าเรือ หนาแน่น หลากหลายกว่าหมู่บ้านอื่นๆ และเป็นหมู่บ้านที่มีตัวแสดงสำคัญๆ คือผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการอาศัยอยู่อีกด้วย

1.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา พิจารณาจากกิจกรรมที่ปรากฏในพื้นที่ศึกษาโดยเน้นที่กิจกรรมการทำประมง กิจกรรมการท่องเที่ยว และกิจกรรมอื่นๆ เช่น การเกษตรในพื้นที่ชายฝั่ง กิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรทะเล ฯลฯ

1.3 ขอบเขตด้านช่วงเวลา เน้นศึกษาการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมทางเศรษฐกิจในพื้นที่ศึกษา ช่วง พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นช่วงที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวปรากฏขึ้นนอกเหนือจากกิจกรรมประมงที่มีอยู่เดิม จนถึงช่วง พ.ศ. 2564

2. การตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 การตรวจสอบข้อมูลการสัมภาษณ์ ประกอบไปด้วย 1) การตรวจสอบด้านข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์โดยใช้หลักการแบบสามเส้า (Triangulation) ตรวจสอบแหล่งที่มา 3 แหล่ง ได้แก่ เวลา สถานที่ และบุคคล โดยการสัมภาษณ์เปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จากหลายแหล่งข้อมูล หรือจากผู้ให้สัมภาษณ์มากกว่าหนึ่งคน และหรือใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (focus group) นอกจากนี้ยังใช้ข้อมูลจากเอกสาร ข่าวสารย้อนหลังในการตรวจสอบเพิ่มเติม

2.2 การตรวจสอบด้านข้อมูลที่ได้จากเอกสาร โดยใช้วิธีสอบถามจากข้อมูลปฐมภูมิหากสามารถสืบค้นได้

กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการสรุปผลการวิจัย มีกระบวนการดำเนินการที่สำคัญ คือ 1) การจัดระเบียบข้อมูล (Data Organizing) 2) การแสดงข้อมูล (Data Display) นำเสนอในรูปแบบของพรรณนา เชื่อมโยงข้อมูลเข้าด้วยกัน 3) การตีความและการตรวจสอบความถูกต้องตรงประเด็นของผลการวิจัย (Conclusion, Interpretation and Verification)

การรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ งานวิจัยผ่านการรับรองโดยคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยบูรพา หมายเลขใบรับรองที่ 238/2562 วันที่รับรองวันที่ 5 เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2563

สรุปผลการวิจัย

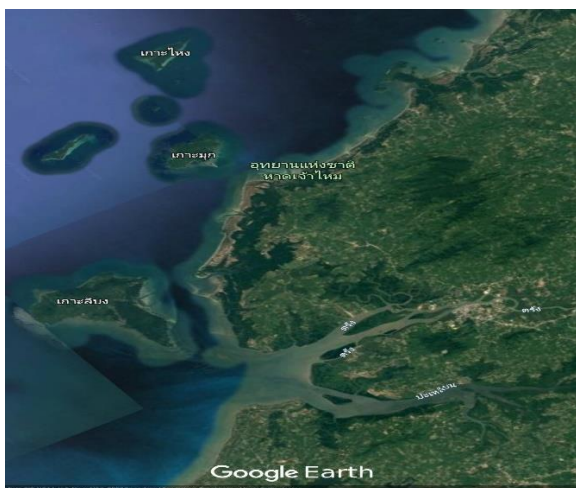
ผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ 1) เพื่อรวบรวมข้อมูลพื้นฐานกิจกรรมการใช้ประโยชน์ด้านเศรษฐกิจทางทะเลของพื้นที่ศึกษา 2) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนได้เสียของกิจกรรมต่างๆ ที่ใช้ประโยชน์พื้นที่ทางทะเลร่วมกัน และ 3) เพื่อสังเคราะห์กลไกการจัดการผลประโยชน์การใช้พื้นที่ทางทะเลร่วมกันของชุมชน ดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานกิจกรรมการใช้ประโยชน์ด้านเศรษฐกิจทางทะเลของพื้นที่ศึกษา

ตำบลเกาะลิบงเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอกันตัง จังหวัดตรัง ห่างจากตัวอำเภอกันตังไปทางทิศตะวันตกประมาณ 23 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 45.27 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 28,295 ไร่ (ทิพย์อุสา จันทกุล และคณะ, 2548, หน้า 1) ตำบลเกาะลิบงมีทั้งสภาพพื้นที่ที่เป็นที่ราบชายฝั่ง และพื้นที่ที่เป็นเกาะ โดยมีเกาะลิบงเป็นเกาะที่ใหญ่ที่สุด ตำบลเกาะลิบงนับเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำลำดับที่ 1182 (พื้นที่ชุ่มน้ำอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม-เขตห้ามล่าสัตว์ป่าหมู่เกาะลิบง-ปากน้ำตรัง) ประกาศเมื่อวันที่ 14 สิงหาคม พ.ศ. 2545 มีเนื้อที่ 515,745 ไร่ เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของนกน้ำ ภายใต้อนุสัญญาแรมซาร์ (Ramsar Convention) (กรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2556)

ในทางประวัติศาสตร์ถือเป็นเมืองเก่าแก่กว่า 200 ปีเคยใช้เป็นที่ตั้งเมืองตรัง ประชากรส่วนใหญ่ นับถือศาสนาอิสลาม ชุมชนส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์แบบระบบเครือญาติและด้วยความที่ชุมชนส่วนใหญ่เป็นสังคมแบบอิสลามทำให้มีความเหนียวแน่นกับหลักการดำเนินชีวิตตามแนวศาสนบัญญัติเพื่อมรียอกขึ้นจึงทำให้ผู้คนรู้จักกันเกือบทั้งตำบล ครอบครัวส่วนใหญ่ก็เป็นครอบครัวขยายอยู่อาศัยมาอย่างยาวนานประมาณสามชั่วอายุคน มักประกอบอาชีพทำสวนยางพารา ทำการประมง บ่อเลี้ยงกุ้ง อับดลรอหีม ขุนรักษา (2563, สัมภาษณ์)

ลักษณะทางภูมิศาสตร์เป็นพื้นที่ภูเขาสลับที่ราบสูง ที่ราบชายทะเล ปัจจุบันตำบลเกาะลิบงได้กลายเป็นพื้นที่ทับซ้อน 2 ส่วน คือเขตอุทยานแห่งชาติ และเขตห้ามล่าสัตว์ป่า กล่าวคือ พื้นที่ส่วนหมู่ที่ 6 บ้านเจ้าไหม ถูกประกาศให้เป็นเขตอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม พื้นที่ส่วนเกาะลิบง และบ้านมดตะนอย ถูกประกาศให้เป็นส่วนหนึ่งของเขตห้ามล่าสัตว์ป่าหมู่เกาะลิบง

ภาพที่ 1 ที่ตั้งตำบลเกาะลิบง

ภาพที่ 2 เกาะลิบง

ข้อมูลพื้นฐานกิจกรรมการใช้ประโยชน์ด้านเศรษฐกิจทางทะเลของพื้นที่ศึกษา พบว่า มีกิจกรรมที่สำคัญ 3 กิจกรรม ได้แก่ 1) การทำการประมง 2) การท่องเที่ยวและกิจกรรมสันทนาการเนื่องจากการท่องเที่ยว และ 3) การอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ซึ่งดำเนินการควบคู่ไปกับการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจด้วย นอกจากนี้มีกิจกรรมอื่นๆ ปรากฏบนฝั่ง เช่นการทำสวนยาง สวนผลไม้ ดังนี้

1) การทำการประมง

การทำการประมงถือเป็นอาชีพหลักของพื้นที่ศึกษา ทรัพยากรประมงที่นิยมจับ ได้แก่ ปูม้า ปูดำ ปลาทราย หมึก กุ้ง ปลาหลังเขียว ปลาทู ปลาเก๋า ปลาอินทรี หอยชักตีน ปลากระบอก แมงกะปุน สำหรับทะเล จากการสำรวจพื้นที่พบว่าชนิดและปริมาณของเครื่องมือประมง เรือ ที่มีในพื้นที่ต่างๆ ในแต่ละหมู่บ้านมีความแตกต่างกันซึ่งสัมพันธ์กับปัจจัยต่างๆ คือชนิดของทรัพยากรชายฝั่งกับที่ตั้งของหมู่บ้าน และความถนัดของชาวประมง บางหมู่บ้านอาจมีข้อจำกัดของพื้นที่ ทรัพยากรและสภาพภูมิประเทศ และรวมไปถึงฤดูกาล สภาพภูมิอากาศ ลมมรสุมประจำปี ตลอดจนความถนัดชัดเจนในการใช้ในเครื่องมือแต่ละอย่างก็จะแตกต่างกันออกไปในแต่ละหมู่บ้าน ทั้งนี้อาจรวมไปถึงโอกาสในการเข้าถึงในการใช้ทรัพยากร คติความเชื่อ กฎกติกาข้อตกลงร่วมในการใช้ทรัพยากรชายฝั่งในแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งมีความเหมือน แตกต่าง และหรือเป็นข้อตกลงร่วมกันระหว่างหมู่บ้าน ไม่เพียงเท่านั้นการใช้ทรัพยากรยังต้องคำนึงถึงกฎกติกา ข้อบังคับชุมชน ที่ทุกชุมชนต้องปฏิบัติร่วมกันและกฎหมายของภาครัฐ เช่น พ.ร.ก. การประมง กฎหมายของกรมเจ้าท่า กฎหมายของกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืชและเขตห้ามล่าสัตว์ป่าเกาะลิบง ข้อบังคับท้องถิ่นองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลิบง ฯลฯ

กิจกรรมทางเศรษฐกิจการทำการประมงมีการใช้พื้นที่ทางเศรษฐกิจ หรือใช้พื้นที่ทางทะเลและชายฝั่งร่วมกัน กล่าวคือแต่ละหมู่บ้านจะใช้พื้นที่ทำการประมงบางชนิดที่กำหนดเครื่องมือประมงร่วมกันอยู่ด้วย บางหมู่บ้านก็ออกไปทำการประมงนอกเขตตำบล จังหวัด การใช้พื้นที่ร่วมกันถือเป็นเรื่องปกติที่ปฏิบัติมาอย่างยาวนาน นอกจากนี้ยังมีการใช้กติกาการใช้พื้นที่ทะเลหน้าหมู่บ้านด้วยซึ่งบางหมู่บ้านจะมีกติกาข้อบังคับเฉพาะเช่น บ้านมดตะนอย ฯลฯ

อย่างไรก็ตามการใช้พื้นที่ร่วมกันก็แสดงให้เห็นว่าการจับสัตว์น้ำไม่ได้ขึ้นต่อพื้นที่แต่เป็นการไล่ตามฝูงสัตว์น้ำหรือตามหาแหล่งชุมนุมของสัตว์น้ำ ซึ่งชาวประมงคนใดหาพบก็มีสิทธิ์เข้าไปวางเครื่องมือได้เลย เนื่องจากชาวประมงยึดในหลักการทะเลเป็นสมบัติสาธารณะที่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ทุกที่หากไม่ขัดต่อกติกาชุมชนหรือกฎหมาย

ผลผลิตที่ได้จากการทำการประมงส่วนหนึ่งชาวประมงจะเก็บไว้บริโภคภายในครัวเรือน ส่วนเกินจะส่งขายแปปลาในชุมชน หรือมีร้านค้าร้านอาหาร รีสอร์ทมารับซื้อจากชาวประมงโดยตรง เป็นการบริโภค

---

* ชนิดของสัตว์น้ำที่นิยมจับปรากฏมากกว่ายี่สิบชนิด เรียบเรียงจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและชาวบ้าน นายหย่าเหตุ หะหวา นายณัฐวัฒน์ ทะเลเล็ก นายเด่น ทะเลเล็ก นายอาทร เหล็กเกิดผล

ภายในชุมชน บางส่วนที่ส่งขายแปปลา ก็จะมีคนภายนอกชุมชนมารับซื้อเป็นการส่งขายภายนอกชุมชน อย่างไรก็ตามปลาบางชนิดไม่มีขายภายในชุมชนชาวบ้านก็จะไปซื้อมาจากตลาดนัด เช่น ปลาทุบ ฯลฯ มีบางส่วนที่ไปรับซื้อจากเรือประมงจากภายนอกจังหวัดนำมาขายภายในชุมชน ดังนั้นกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้านการทำการประมงจึงมีทั้งส่วนที่บริโภคภายใน ส่งขายภายนอกชุมชน ซื้อจากภายนอก และนำเข้ามายังจากภายนอก นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมแปรรูปอาหารทะเล อาทิ ปลาแดดเดียว ปลาตากแห้ง ทำกะปิ และปลาอินทรี ซึ่งเกาะลิบงมีชาวประมงที่เชี่ยวชาญในการจับปลาอินทรี อีกทั้งการตกปลาอินทรีถือเป็นวิถีดั้งเดิมของชาวบ้านโดยเฉพาะบ้านปาตูปูเต๊ะ

2) การท่องเที่ยวและกิจกรรมสืบเนื่องจากการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นแหล่งเศรษฐกิจที่สำคัญรองมาจากประมงจากเดิมที่ทำประมงและทำสวนสลับกัน โดยเฉพาะในฤดูกาลท่องเที่ยวราวเดือนพฤศจิกายน - พฤษภาคมของทุกปี กิจกรรมการท่องเที่ยวมักสัมพันธ์กับอาชีพประมง คือเป็นอาชีพเสริมนอกเหนือจากการออกทะเล หรือหากเป็นฤดูกาลท่องเที่ยวก็จะทำงานรับจ้างแทนการออกทะเล การท่องเที่ยวตำบลลิบงมีพัฒนาการตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา ก่อนหน้านั้นเกาะลิบงเป็นที่รู้จักในหมู่นักดูนก นักวิจัยเรื่องนก เนื่องจากเป็นที่อยู่ของนกอพยพจากพื้นที่ไซเบอร์ฮาว มินกหัวโตกินปู เป็นที่รู้จักค้นพบในปี 2525 (สร้อยสน รัฐสมบุญ, 2550, หน้า 87)

การท่องเที่ยวเกาะลิบงเป็นที่สนใจมากขึ้นจากกรณีปี พ.ศ. 2536 พบลูกพะยูน “เจ้าโทน” พลัดหลงเข้ามา เป็นข่าวที่สร้างความสนใจไปสู่ภายนอกและทำให้เกิดการผลักดันการอนุรักษ์ขนานใหญ่ในเกาะลิบง การท่องเที่ยวชมพะยูนเป็นที่สนใจ ต่อมาพะยูนกลายเป็นสัญลักษณ์สำคัญของจังหวัดตรัง และทำให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เกาะลิบงจึงกลายมาเป็นพื้นที่ท่องเที่ยว พื้นที่ศึกษาวิจัยสัตว์ปีก สัตว์ทะเล และหญ้าทะเลที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทย กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ทับซ้อนกับการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลกลายมาเป็นกิจกรรมเชิงบวกระหว่างกันเพราะการอนุรักษ์เป็นจุดขายที่สำคัญของพื้นที่ การชมพะยูน ชมทรัพยากรธรรมชาติกลายมาเป็นรายได้ของชุมชน จนชาวบ้านส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์เพิ่มขึ้น มูฮัมหมัด ฟารุก (2563, สัมภาษณ์)

ที่พักในตำบลเกาะลิบงในระยะแรกมักเป็นของนายทุนจากภายนอก หรือเจ้าของที่ดินที่ได้รับประโยชน์จากสัมปทานป่าชายเลนเพื่อทำเตาถ่านในอดีต ทำให้ผลประโยชน์ที่ได้ไม่ได้ลงสู่ชุมชนมากนัก และมีการขายที่ดินเปลี่ยนมือไปสู่คนภายนอก ต่อมาจึงมีกิจกรรมสืบเนื่องมาจากการท่องเที่ยว เช่น นำเที่ยวเรือเช่า ฯลฯ ผลประโยชน์จึงเริ่มตกมาสู่ชาวบ้านมากขึ้น เมื่อเป็นรายได้อย่างชัดเจนชาวบ้านจึงเริ่มให้ความสำคัญกับกิจกรรมท่องเที่ยวมากขึ้น โดยเฉพาะกิจกรรมเหล่านี้เป็นอาชีพให้กับผู้หญิงในหมู่บ้านมากขึ้น ต่อมาในปี 2546 จึงเริ่มมีโฮมสเตย์เป็นของชาวบ้านในชุมชนเกาะลิบง อิศมาแอ่น บินสะอาด (2563, สัมภาษณ์)

ผลพวงการท่องเที่ยวทำให้มีกลุ่มธุรกิจต่างๆ ที่สืบเนื่องจากการท่องเที่ยวตามมา ได้แก่ ร้านอาหาร ร้านน้ำชา ร้านอุปกรณ์ตกปลา เรือเช่า ที่รับฝากรถ แพปลาอาหารสด รถรับจ้าง และผลิตภัณฑ์แปรรูปสินค้าจากทะเล เช่น กะปิ ปลาแห้ง ของที่ระลึกรูปพะยูน พวงกุญแจ ตุ๊กตา ฯลฯ

กิจกรรมการท่องเที่ยวอยู่ภายใต้การจัดการที่ต้องไม่กระทบต่อวิถีชีวิตสัตว์น้ำและวัฒนธรรมชุมชน กล่าวคือ พื้นที่ศึกษามีปัจจัยทางวัฒนธรรมศาสนากำหนดกติกาการใช้พื้นที่อีกด้วยเนื่องจากประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ทำให้นักท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงเรื่องการแต่งกายให้สุภาพ และงดดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในพื้นที่สาธารณะ อาทิ บริเวณริมหาด ดังเช่นกรณีบ้านหลังเขา

ทั้งนี้ในแต่ละหมู่บ้านกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ต่างๆ กัน โดยบ้านมดตะนอย มีกิจกรรมชมทะเล ชายหาด ป่าชายเลน มีที่พัก 2 - 3 แห่ง ส่วนบ้านหลังเขา มีกิจกรรมชมทะเล ชายหาด เล่นน้ำ ตกปลา มีที่พัก 5 แห่ง เป็นของคนในชุมชนเอง 2 แห่ง มีโฮมสเตย์ 10 แห่ง ส่วนบ้านปาตูปูเต๊ะ มีกิจกรรมชมพะยูน เต่าทะเล เรือตกปลา ตกหมึก พายเรือแคนูคะยัก ดำน้ำตื้น กิจกรรมวิจัยทางทะเล เช่น สัตว์น้ำ และหญ้าทะเล ฯลฯ พื้นที่บนบกมีสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์เช่น สุสานพระยาสิงห์ ควนสระ ถ้ำเขวเล สะพานหิน แหลมโต๊ะชัย ร้านค้าผลิตภัณฑ์แปรรูปสินค้าจากทะเล ฯลฯ โดยมีทั้งบังกะไลและโฮมสเตย์ที่ใช้มาตรฐานการท่องเที่ยวชุมชน จำนวน 4 แห่ง ส่วนบ้านเจ้าไหม มีกิจกรรมชมทะเลหาดยาว ร้านค้าผลิตภัณฑ์แปรรูปสินค้าจากทะเล ท่าเรือหาดยาว ที่พัก 6 แห่ง สามารถติดต่อเรือทัวร์เป็นลักษณะเช่าเหมาตามความต้องการไปที่เกาะอื่นๆ เช่น เกาะกระดาน เกาะมุกด์ เกาะสุกร ฯลฯ

โดยสรุป จาก 4 หมู่บ้านในพื้นที่วิจัย พบว่า หมู่บ้านเจ้าไหมและหมู่บ้านมดตะนอยแทบจะไม่มีพื้นที่ทำการเกษตร โดยสภาพพื้นที่เป็นดินทรายชายหาด และบางส่วนเป็นป่าชายเลน กิจกรรมของชาวบ้านทั้งสองหมู่บ้านนี้จึงผันแปรไปตามปัจจัยฐานทรัพยากร โดยจะมีการใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรทะเลมากกว่าหมู่บ้านอื่นๆ ส่วนบ้านหลังเขาไม่มีป่าชายเลนแต่มีทรัพยากรชายหาด มีพื้นที่เกษตรกรรม มีสวนยาง เช่นเดียวกับบ้านปาตูปูเต๊ะซึ่งเป็นชุมชนใหญ่ที่สุดในบรรดาหมู่บ้านที่กล่าวมา บ้านเรือนจึงมีหนาแน่นเพราะเป็นเสมือนเป็นเมืองหลวงของเกาะสิงห์ และเป็นชุมชนเก่าแก่ดั้งเดิม

ปัจจุบัน แนวโน้มการท่องเที่ยวเกาะสิงห์ในอนาคตคาดว่าจะเพิ่มขึ้น เพราะเข้าถึงง่ายขึ้น มีท่าเรือ เส้นทางถนนที่พัฒนาสะดวกสบาย มีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว จึงอาจจะทำให้มีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น แต่คงไม่สุดโต่ง เพราะกิจการท่องเที่ยวยังคงเป็นของคนในพื้นที่ส่วนใหญ่ ยังไม่มีคนจากภายนอกเข้ามาลงทุน ผนวก คงเอียด (2563, สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษานั้นยังเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กล่าวคือการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อน ชมทัศนียภาพทะเล ชมสัตว์ทะเลหายาก และกิจกรรมดูนก ซึ่งมักเป็นผู้นำ

---

* เรียบเรียงจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและชาวบ้าน นายหย่าเหตุ หะหวา นายณัฐวัฒน์ ทะเลเล็ก นายเด่น ทะเลเล็ก นายอาทร เหล็กเกิดผล

ท่องเที่ยวแบบพักรับพักรวเพื่อไปเที่ยวเกาะอื่นๆ เช่น เกาะกระดาน เกาะมุกด์ ฯลฯ คนที่มาท่องเที่ยวมักเป็นคนตรังหรือคนในจังหวัดใกล้เคียง เมื่อเปรียบเทียบกับการท่องเที่ยวในจังหวัดอื่นๆ เช่น กระบี่ ภูเก็ต ฯลฯ จะพบว่าการลงทุนต่างๆ จากภายนอกยังไม่เกิดขึ้น อาทิ โรงแรมที่พักขนาดใหญ่ ร้านค้าปลีก และร้านสะดวกซื้อ ซึ่งมีอยู่เป็นร้านขายของชำที่คนท้องถิ่นเป็นเจ้าของ ทั้งนี้อาจเกิดมาจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเขตอุทยานแห่งชาติและเขตห้ามล่าฯ ทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวยังอยู่ในมือชุมชนเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นชุมชนที่มีลักษณะเครือญาติและยึดโยงด้วยวัฒนธรรมแบบอิสลาม

นอกจากกิจกรรมการประมง และการท่องเที่ยวแล้ว ในบริเวณชายฝั่งยังพบกิจกรรมอื่นๆ ด้วย เช่น การทำสวนยางพารา การเพาะเลี้ยงปลาในกระชัง การทำสวนผลไม้ เป็นอาชีพเสริมนอกเหนือจากการทำประมงและการท่องเที่ยว โดยเฉพาะบริเวณบ้านเจ้าไหม และหมู่บ้านบนเกาะลิบงชาวบ้านที่มีที่ดินจะทำสวนยางพาราควบคู่ไปด้วย ชาวบ้านหมู่บ้านมดตะนอยบางคนมีที่ดินสวนยางพาราอยู่ที่ตำบลบางลึก ซึ่งอยู่ติดกับบ้านมดตะนอยก็จะทำสวนยางพารา ส่วนการใช้พื้นที่ชายฝั่งหรือประเพณีที่ดินอยู่อาศัยที่ทำกินเพื่อการเกษตร ยังคงประสบปัญหาระหว่างสมดุลการอนุรักษ์กับการอยู่อาศัยของชุมชน ที่ยังคงเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดินไม่แล้วเสร็จ และยังคงเป็นปัญหาจนถึงปัจจุบัน

3) กิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

กิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งในพื้นที่ศึกษาถือว่ามีความสำคัญเพราะเชื่อมโยงกับความเป็นไปของระบบเศรษฐกิจในชุมชนทั้งการทำการประมงและการท่องเที่ยวอันเป็นกิจกรรมเศรษฐกิจที่พึ่งพาฐานทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะการอนุรักษ์พะยูน กระนั้นชุมชนลิบงก็มีได้ให้ความสำคัญกับประเพณีอนุรักษ์ทรัพยากรมาตั้งแต่ต้น หากแต่มีพัฒนาการความเป็นมาจากการปกป้องทรัพยากรเพื่อการยังชีพประมงจากกรณีรวมกลุ่มชาวบ้านเพื่อต่อสู้กับเรือประมงขนาดใหญ่ที่เข้ามาจับสัตว์น้ำบริเวณชายฝั่ง มาสู่การอนุรักษ์เพื่อขยายรายได้และโอกาสกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้านอื่นๆ เช่น การท่องเที่ยว

การอนุรักษ์ทรัพยากรทะเลเกาะลิบงมีพัฒนาการความเป็นมาตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2530 ก่อนหน้านั้นวิถีการใช้ทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืนของคนในชุมชนมีปรากฏอยู่บ้างแล้วเป็นส่วนน้อย เมื่อมูลนิธิหยาดฝนซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาในช่วงปี พ.ศ. 2530 - 2536 ทำให้การอนุรักษ์และปกป้องทรัพยากรก่อรูปขึ้นอย่างชัดเจน ขยายวงกว้าง เป็นที่ยอมรับจากหน่วยราชการ สื่อมวลชนสังคมภายนอก และยังช่วยสร้างผู้นำชุมชนอนุรักษ์ธรรมชาติรุ่นต่อๆ มาให้มีบทบาทเคลื่อนไหวมาจนถึงปัจจุบัน

กรณีของเจ้าโตน หรือไ้โตน ลูกพะยูนเกยตื้น ถือเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญของการหันมาสนใจอนุรักษ์พะยูน กล่าวคือ ประมาณปีพ.ศ. 2536 - 2537 ชาวบ้านพบพะยูนเกยตื้นติดหญ้าทะเลตอนน้ำลง จึงพามาดูแลในกระชัง 1 - 2 วัน แล้วปล่อยให้กลับไปอยู่ตามธรรมชาติ การพบเจ้าโตน ถือเป็นการยืนยันว่าการอนุรักษ์เป็นผลสำเร็จขั้นต้นและเป็นการยืนยันว่าพะยูนยังไม่สูญพันธุ์ มิยะ หะหวา อดีตผู้นำนักอนุรักษ์

หญิงผู้ล่องลัดที่มีบทบาทสำคัญของบ้านเจ้าใหม่ เชื่อว่า “ถ้ารักษาหญ้าทะเล รักษาพะยูนไว้ พวกนี้ก็จะรักษาเรา” มุฮัมหมัด ฟารูก (2563, สัมภาษณ์) ต่อมาแนวทางนี้ถูกนำไปใช้เป็นแนวทางหลักในการอนุรักษ์ทรัพยากรทะเลชายฝั่ง และยังเป็นข้ออ้างสำคัญยืนยันต่อภาครัฐว่าชุมชนอยู่อาศัยในเขตอนุรักษ์เขตอุทยานได้ คำกล่าวของมียะ หะหฺวา ยังถูกนำไปใช้เป็นแนวทางการใช้ทรัพยากรของกลุ่มประมงพื้นบ้าน ได้แก่ การประชุมสมัชชาชาวประมงพื้นบ้านประเทศไทย ครั้งที่ 7 เดือนมกราคม พ.ศ. 2563 ณ จังหวัดสตูล ได้อ้างถึงประโยคสอดคล้องกับที่ มียะ หะหฺวา เคยกล่าวไว้คือ “ถ้าเรารักษาทะเล ทะเลก็จะรักษาเรา” บนพื้นหลังเวทีการประชุม ซึ่งแนวทางนี้ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างการทำประมงกับการอนุรักษ์ทรัพยากรทะเลที่เป็นเรื่องที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ต่างต้องเกื้อกูลร่วมกันอย่างสมดุล เป็น *ปัจจัยวิถีวัฒนธรรมเชิงนิเวศ* โดยการนิยามความสัมพันธ์ระหว่างทะเลกับชุมชนในลักษณะการพึ่งพาอาศัยเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในเรื่องผลประโยชน์ระหว่างเศรษฐกิจกับสิ่งแวดล้อม

การพบเจ้าโทนทำให้ชาวบ้าน ภาครัฐ หรือคนนอกหมู่บ้านให้ความสนใจมากขึ้น มีสื่อมวลชนได้แก่รายการโทรทัศน์ทุ่งแสงตะวัน เข้ามาทำสารคดี การพบพะยูนกลายเป็นที่ขีดหน้าชูตาของหมู่บ้าน จากนั้นกรมประมง นักวิชาการ นักวิจัย ให้ความสนใจอย่างจริงจัง มีการบินสำรวจจำนวนพะยูน และงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเกาะลิบงเพิ่มขึ้นจนถึงปัจจุบัน ประเด็นการอนุรักษ์พะยูนกลายเป็นกระแวยิ่งขึ้นจากการณิณลูกพะยูน “มาเรียม” พลัดหลงมาจากจังหวัดกระบี่ จนเกิดแผนการอนุรักษ์พะยูนแห่งชาติ อย่างไรก็ตามการตายของมาเรียมก็ชี้ให้เห็นการตั้งคำถามในการประสานเปิดรับภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีประสบการณ์การดูแลพะยูนพลัดหลงมายาวนานกับแนวทางองค์ความรู้ของภาครัฐที่มีอยู่ว่าควรจะประสานองค์ความรู้ไว้ด้วยกัน และข้อสังเกตการให้น้ำหนักกับการดูแลพะยูนพื้นที่จังหวัดตรังมากกว่าในพื้นที่อื่นๆ ซึ่งอาจต้องมีแผนการอนุรักษ์พะยูนแบบองค์รวม โดยให้ความสำคัญกับแหล่งหญ้าทะเลทุกแห่งเท่าเทียมกันในทุกพื้นที่เพิ่มขึ้น

กิจกรรมการอนุรักษ์เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นควบคู่กับกิจกรรมการใช้ประโยชน์ทั้งทางทะเลและบนบก โดยแบ่งเป็นการอนุรักษ์โดยการแบ่งเขตตามกฎหมาย คือการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ และการประกาศเขตห้ามล่าสัตว์ป่า โดยครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ของกรณีศึกษา ดังนั้นกิจกรรมการใช้ประโยชน์จึงต้องอยู่ภายใต้กรอบกฎหมายอันเนื่องมาจากการกำหนดเขต อีกทั้งกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น พ.ร.ก. การประมง พ.ร.บ. ส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ฯลฯ ซึ่งเป็นเครื่องมือการจัดการทรัพยากรแบบการควบคุม บังคับ (Command and Control) เช่น กติกาบังคับลงโทษ ห้ามใช้เครื่องมือประมงบางประเภท ห้ามจับสัตว์ในบางฤดูกาล ห้ามใช้ทรัพยากรในบางพื้นที่ ฯลฯ

นอกจากนี้พบว่ามีกำหนดเขตการใช้ทรัพยากรเป็น 2 ลักษณะคือ การกำหนดเป็นกติกาสุมชน ซึ่งจะสอดคล้องกับกฎหมายในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ และการกำหนดโดยหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ เขตห้ามล่าสัตว์ป่า องค์การบริหารส่วนตำบล และกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง หรือความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐที่กล่าวมา กับชุมชน คือ กติกาสุมชนของบ้านมดตะนอย ข้อบัญญัติ

องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลิบงว่าด้วยการอนุรักษ์พะยูน พ.ศ. 2554 เขตอนุรักษ์พะยูนและหญ้าทะเล เกาะลิบง และการกำหนดเขตการวางทุ่นเพื่อการอนุรักษ์พะยูน การจัดการทรัพยากรร่วมระหว่างรัฐกับชุมชนยังพบความร่วมมืออื่นๆ เช่นกิจกรรมการปล่อยสัตว์น้ำ ธนาคารปู ป่าชายเลน กิจกรรมที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการดูแลปกป้องพะยูน ความร่วมมือในการเฝ้าระวังเรืออวนลาก เรือที่ใช้เครื่องมือทำลายล้างที่ลักลอบเข้ามาในเขตที่อยู่อาศัยของพะยูน ฯลฯ

จะพบว่ากิจกรรมอนุรักษ์ดังกล่าวมานี้มีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์การทำการประมงและการท่องเที่ยว โดยการทำประมงต้องเป็นไปเพื่อเศรษฐกิจการดำรงชีพของชุมชนเป็นสำคัญ ในขณะเดียวกันการอนุรักษ์พะยูนหรือสัตว์ทะเลก็สอดคล้องกับผลประโยชน์กิจกรรมการท่องเที่ยวซึ่งถือเป็นรายได้เสริมที่สำคัญของชุมชน และการมีสัตว์น้ำหมุนเวียนจากการอนุรักษ์ก็ช่วยให้การทำประมงเกิดความยั่งยืน กิจกรรมทางทะเลทั้งสามด้านจึงผลักดันหนุนเสริมกันในเชิงบวกโดยมีรัฐและชุมชนให้ความสำคัญในบางครั้งทำงานร่วมกัน และในบางครั้งต่างฝ่ายต่างทำ แต่มีเป้าประสงค์เดียวกัน

2. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนได้เสียของกิจกรรมต่างๆ ที่ใช้ประโยชน์พื้นที่ทางทะเลร่วมกัน

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าพื้นที่กรณีศึกษามีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักสองกลุ่มคือ 1) กลุ่มภาครัฐ ได้แก่เจ้าของกรรมสิทธิ์พื้นที่เป็นผู้มีส่วนได้เสียหลักที่สำคัญ คือหน่วยอุทยานฯ กับเขตห้ามล่าฯ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรองเช่นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐระดับกรมที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ 2) ภาคประชาสังคมและพันธมิตร เช่น เครือข่ายชุมชน ผู้ประกอบอาชีพทำการประมงผู้นำชาวบ้านในแต่ละหมู่บ้าน ฯลฯ เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก และมีองค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยงานด้านการศึกษาและวิจัยจากภายนอกพื้นที่เป็นพันธมิตรร่วม

1) กลุ่มภาครัฐ เจ้าของกรรมสิทธิ์พื้นที่คือกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ประกอบไปด้วยอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม เขตห้ามล่าสัตว์ป่าหมู่เกาะลิบง ที่มีเครื่องมือคือตัวบทกฎหมายครอบคลุมการใช้เขตพื้นที่ทางบกและทางทะเล การกำหนดเขตนี้ครอบคลุมไปถึงการใช้อุปกรณ์เครื่องมือประมง กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักจากภาครัฐมีบทบาทในการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากร และการอนุรักษ์ทรัพยากร คือการทำประมง การท่องเที่ยว และเกษตรกรรมชายฝั่ง อันเป็นบทบาทในฐานะผู้จัดสรรการใช้ทรัพยากรและกำหนดกติกาการใช้ทรัพยากรที่เป็นทางการตามกฎหมาย ในบางพื้นที่อยู่ในฐานะเจ้าของทรัพยากร อาทิ กรมอุทยานฯ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรอง เช่น ในส่วนการอนุรักษ์ทรัพยากรมีหน่วยงานเข้ามาเกี่ยวข้องตามภารกิจหน้าที่เช่นกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง มักปฏิบัติการโดยใช้ความร่วมมือกับผู้นำชุมชนซึ่งมีทั้งกำนันผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำโดยธรรมชาติ ข้อจำกัดของเจ้าของพื้นที่คือข้อจำกัดทั่วไปของหน่วยงานภายใต้ระบบสายการบังคับบัญชา ที่พบปัญหาความล่าช้า ขาดทรัพยากรคนและงบประมาณ นอกจากนี้เมื่อเกิดกรณีเฉพาะ เช่น พะยูนเกยตื้น ฯลฯ ก็พบปัญหาการขาดเอกภาพในการตัดสินใจเมื่อแต่ละภาคส่วนต่างเข้ามาร่วมในพื้นที่พร้อมๆ กัน

2) *เครือข่ายชุมชน* ประกอบไปด้วย ผู้ประกอบอาชีพทำการประมง เป็นหลัก มีผู้นำชาวบ้านในแต่ละหมู่บ้านเป็นกลุ่มที่มีความเข้มแข็งมีประสบการณ์ในการนำกับการขับเคลื่อนประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมและขยายไปสู่ประเด็นเศรษฐกิจอื่นๆ เช่น การท่องเที่ยว ฯลฯ ในบางครั้งเป็นผู้กำหนดกติกาบังคับใช้ในชุมชนเองอีกด้วย เครือข่ายชุมชนในด้านประมงและท่องเที่ยวเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก มีบทบาทในฐานะเป็นผู้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรโดยตรง และมีบทบาทในฐานะผู้ปกป้องทรัพยากรด้วยผ่านกิจกรรมอนุรักษ์ต่างๆ โดยเป้าหมายสำคัญคือการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน และผลักดันให้ชุมชนเป็นตัวแสดงหลักในการกำหนดกติกาการใช้ทรัพยากร ผู้นำชุมชนบางคนมีความสัมพันธ์กับเครือข่ายภาคประชาสังคมภายนอกซึ่งเป็นพันธมิตรของเครือข่ายชุมชน มีบทบาทในการจัดหาทุนในการดำเนินกิจกรรม ถ่ายทอดวิธีการจัดการทรัพยากร อาทิ กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน หรือมีความสัมพันธ์กับเครือข่ายหน่วยงานการศึกษาต่างๆ สนับสนุนทุนและองค์ความรู้ ทำวิจัยชุมชนร่วมกัน ผู้นำชาวบ้านยังมีความสัมพันธ์ที่ดีกับตัวแสดงภาครัฐเนื่องจากทำงานร่วมกัน หรือเจ้าหน้าที่รัฐเป็นคนภายในชุมชนด้วยในเวลาเดียวกัน

ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดง มีด้านที่เป็นความขัดแย้งและความร่วมมือ โดยด้านที่เป็นความขัดแย้งมาจากประเด็นข้อจำกัดเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดินระหว่างรัฐกับชุมชนชายฝั่ง ความขัดแย้งระหว่างบุคคลภายนอกที่เข้ามาใช้ทรัพยากรในพื้นที่ เช่น คนจากหมู่บ้านอื่นเข้ามาจับสัตว์น้ำจำนวนมากเพื่อนำไปขาย ฯลฯ ความขัดแย้งระหว่างข้อถกเถียงเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านในการอนุรักษ์สัตว์น้ำกับวิธีการอนุรักษ์โดยรัฐ เช่น การดูแลพะยูนโดยภูมิปัญญาชาวบ้านกับแนวปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐ ในด้านความร่วมมือ คือ การกำหนดเขตอนุรักษ์ที่มีร่วมกันระหว่างรัฐกับชุมชน ผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และเครือข่ายชาวบ้านที่ทำงานร่วมกัน

ข้อสังเกตที่สำคัญคือ การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ศึกษาซึ่งอยู่ภายใต้อำนาจและหรืออิทธิพลของกลุ่มผู้นำชุมชนและหน่วยงานเจ้าของพื้นที่ทั้งสองหน่วย อย่างไรก็ตามยังพบปัญหาเรื่องแนวทางในการจัดการทรัพยากรระหว่างองค์ความรู้ที่แตกต่างกันระหว่างภูมิปัญญาชาวบ้านกับแนวทางของภาครัฐ นอกจากนี้ พื้นที่ศึกษาซึ่งไม่มีตัวแสดงกลุ่มทุนภายนอกที่เข้ามามีบทบาทกำหนดพื้นที่เศรษฐกิจภายใน เพราะกิจการส่วนใหญ่ยังเป็นของคนลิงบงหรือคนในจังหวัดตรัง หากจะเข้ามาก็เป็นเพียงการให้ทุนสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากร ซึ่งเป็นไปในรูปแบบของการประชาสัมพันธ์สื่อสารองค์กร ไม่มีบทบาทในการกำหนดทิศทางการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจในพื้นที่ ส่งผลให้การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ศึกษาซึ่งอยู่ภายใต้อำนาจและหรืออิทธิพลของกลุ่มผู้นำชุมชนและหน่วยงานเจ้าของพื้นที่ทั้งสองหน่วย โดยเน้นปัจจัยลักษณะอาชีพที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรซึ่งเป็นจุดเด่นของชุมชน

มีบางกรณีที่เป็นประเด็นถกเถียงระหว่างชุมชนกับรัฐ เช่น การกำหนดพื้นที่เพื่อวางทุนเขตอนุรักษ์บางส่วนมีข้อถกเถียงระหว่างชาวบ้านกับรัฐในประเด็นการกำหนดเขตที่ทับซ้อนกับพื้นที่ทำการประมง ส่วนที่สามารถกำหนดร่วมกันได้มักเป็นเขตที่ชาวบ้านยอมรับโดยเฉพาะเป็นเขตหญ้าทะเลซึ่งชาวบ้านจะมัดระวังในการใช้เครื่องมือประมงอยู่แล้วก่อนที่รัฐจะเข้ามากำหนดเขตอย่างเป็นทางการ

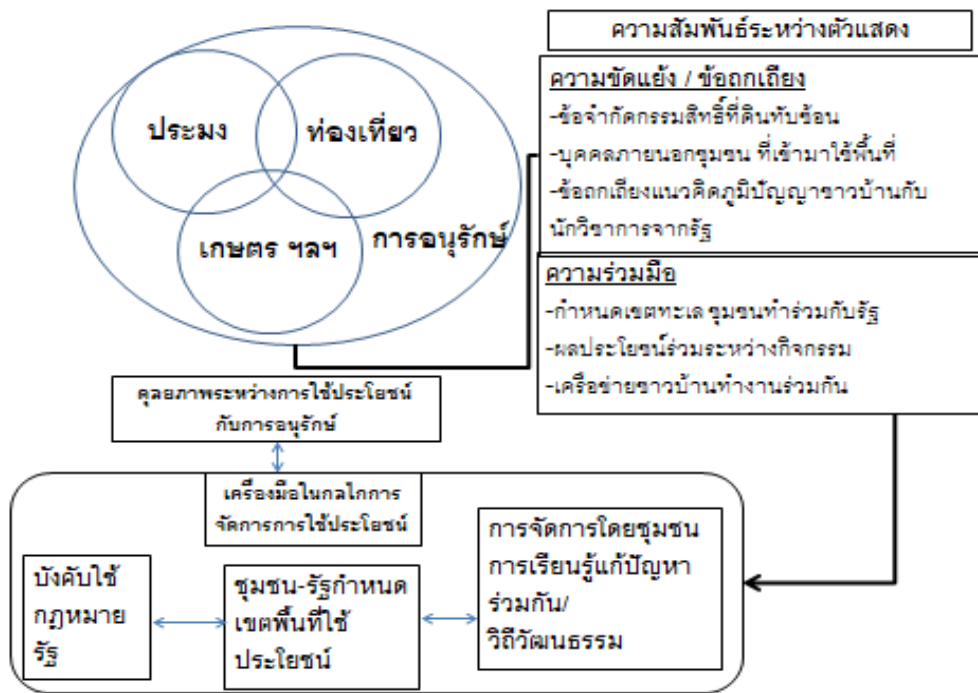
3. กลไกการจัดการผลประโยชน์การใช้พื้นที่ทางทะเลร่วมกันของชุมชน

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การสังเคราะห์กลไกการจัดการผลประโยชน์การใช้พื้นที่ทางทะเลร่วมกันของชุมชนพบว่า การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ทางทะเลและชายฝั่งร่วมกันระหว่างกลุ่มต่างๆ แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ

3.1) การใช้พื้นที่ร่วมกันระหว่างรัฐกับชุมชน จำแนกออกเป็น การใช้พื้นที่ร่วมกันในเขตที่ดินชายฝั่ง กับ การใช้พื้นที่ร่วมกันในเขตทะเล การใช้ประโยชน์ทั้งสองพื้นที่ในภาพรวมทุกกิจกรรมมีการซ้อนทับระหว่างรัฐกับชุมชน กล่าวคือการใช้ประโยชน์ในเขตชายฝั่งซึ่งเป็นพื้นที่ป่ากับพื้นที่ที่อยู่อาศัยมักประสบปัญหาเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ทำกิน ที่อยู่อาศัยรวมไปถึงกิจกรรมต่างๆ บนพื้นที่ และการอนุรักษ์ ปัจจุบันเป็นไปในลักษณะการผ่อนผัน ซึ่งต้องได้รับความยินยอมจากภาครัฐ แตกต่างจากการใช้ผลประโยชน์ทางทะเลที่มีลักษณะยืดหยุ่น กติกาต่างๆ สามารถรวมตกลงระหว่างรัฐกับชุมชนได้มากกว่า

การใช้เขตพื้นที่ทะเลกำหนดโดยวิธีการวางทุ่นและการกำหนดเขตในทะเล หลักการสำคัญร่วมกันในการใช้พื้นที่คือต้องไม่กระทบต่อทรัพยากรสัตว์น้ำโดยเฉพาะพะยูนและแหล่งหญ้าทะเลและวิถีการทำการประมงของชาวบ้าน ดังนั้นการใช้เขตพื้นที่ทะเลจึงมีลักษณะของการประนีประนอมความร่วมมือระหว่างตัวแสดงต่างๆ มากกว่ากรณีที่ดินชายฝั่ง เนื่องจากต่างฝ่ายต่างก็เห็นว่าการทำการประมงต้องคำนึงถึงการดำรงอยู่ของพะยูนเพราะเป็นสัญลักษณ์สำคัญของลอบเป็นแหล่งรายได้การท่องเที่ยวซึ่งเป็นผลประโยชน์อีกด้านของชาวประมง และจุดเริ่มต้นการอนุรักษ์พะยูนก็มาจากชาวบ้านก่อนที่รัฐจะเข้ามาจัดการ

3.2) การใช้พื้นที่ร่วมกันระหว่างกลุ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการอนุรักษ์ในชุมชน ประกอบไปด้วย การใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจร่วมกันระหว่างหมู่บ้าน กับ การใช้ผลประโยชน์เศรษฐกิจร่วมกันระหว่างกลุ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยลักษณะนี้เป็นการใช้ประโยชน์ภายในกลุ่มของชุมชนชาวบ้านเอง ซึ่งอาจซ้อนทับระหว่างหมู่บ้าน และการซ้อนทับระหว่างกิจกรรมทางเศรษฐกิจคือการทำการประมง การท่องเที่ยว และกิจกรรมการอนุรักษ์ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่สอดแทรกอยู่ในกิจกรรมทางเศรษฐกิจทั้งสองชนิดลักษณะทั้งสองประการนี้มีกลไกการจัดการผลประโยชน์เพื่อลดความขัดแย้งและสร้างความร่วมมือ ทั้งนี้ จากผลการวิเคราะห์สามารถสรุปเป็นกลไกการจัดการผลประโยชน์การใช้พื้นที่ทางทะเลและชายฝั่งร่วมกันของชุมชนจากแผนภาพ ดังนี้

แผนภาพที่ 2 กลไกการจัดการผลประโยชน์การใช้พื้นที่ทางทะเลและชายฝั่งร่วมกันของชุมชน

กิจกรรมการใช้ประโยชน์ทางทะเลและชายฝั่ง คือ กิจกรรมการทำการประมง การท่องเที่ยวและ กิจกรรมสืบเนื่องจากการท่องเที่ยว กิจกรรมอื่นๆ บนชายฝั่ง เช่น การเกษตร ฯลฯ กิจกรรมทั้งหมดนี้ เกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกันไปมาโดยผลประโยชน์ตกอยู่กับคนภายในชุมชนเป็นหลัก โดยกิจกรรมดังกล่าว ครอบคลุมไว้ด้วยกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง ซึ่งหนุนเสริมให้ทรัพยากรคงอยู่เพียงพอใน การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ จากกิจกรรมดังกล่าวสะท้อนให้เห็นดุลยภาพของการใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรที่คำนึงถึงหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือสมดุลระหว่างสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา หรือสมดุล ระหว่างนิเวศวิทยาและเศรษฐกิจสังคมอันเป็นหลักการจัดการชายฝั่งอย่างบูรณาการ กล่าวคือเน้นการ จัดการสิ่งแวดล้อม การฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม และการมีส่วนร่วมของประชาชนไปพร้อมกัน

กิจกรรมดังกล่าวแม้จะสัมพันธ์กันในกรอบผลประโยชน์ร่วมกัน แต่ก็ยังคงมีข้อขัดแย้งในการใช้ ทรัพยากรคือ เรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดิน ข้อถกเถียงการกำหนดเขตอนุรักษ์ในทะเลที่มาจากฐานคิดแตกต่างกัน ปัญหาจากคนภายนอกชุมชนที่เข้ามาใช้พื้นที่แต่ไม่ปฏิบัติตามกติกา ในด้านความร่วมมือ เริ่มจากกิจกรรม อนุรักษ์ร่วมกันระหว่างรัฐกับชุมชน เช่น กำหนดเขตในทะเล การวางทุ่น ฯลฯ เครือข่ายชุมชนที่ปฏิบัติงาน อย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ทศวรรษ 2530 จนทำให้แต่ละหมู่บ้านมีนักกิจกรรม คนทำงานเพื่อส่วนรวมสามารถ ทำงานเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างหมู่บ้านได้ นอกจากนี้ความร่วมมือยังเกิดขึ้นโดยธรรมชาติเมื่อคนที่ ทำกิจกรรมประมงกับท่องเที่ยวเป็นคนกลุ่มเดียวกันทำให้กิจกรรมทั้งสองเอื้อประโยชน์ต่อกัน

ความขัดแย้งและความร่วมมือจะเกิดขึ้นหรือไม่ต้องคำนึงถึงเครื่องมือในกลไกการจัดการผลประโยชน์ คือการจัดการโดยชุมชน การจัดการร่วมระหว่างรัฐกับชุมชน และการจัดการโดยรัฐ การจัดการโดยชุมชนมาจากแนวคิดชุมชนเป็นเจ้าของทรัพยากรกำหนดกติการะดับหมู่บ้านเพื่อการใช้ทะเลร่วมกัน คำนึงถึงประโยชน์ระยะยาวของหมู่บ้าน และป้องกันการทำการประมงที่ทำลายทรัพยากร กระนั้นก็พบความคิดที่สอดคล้องกับ “หลักการว่าด้วยคุณลักษณะพิเศษของมหาสมุทรและชายฝั่ง” คือหลักที่ว่ามหาสมุทรเป็นสมบัติสาธารณะด้วย ซึ่งหมายถึง มิได้หวงห้ามมิให้ใช้ทะเลหน้าบ้าน ในส่วนที่ใช้พื้นที่ทับกันจึงสามารถกระทำได้ เนื่องจากการทำการประมงมิได้ขึ้นอยู่กับพื้นที่แต่เป็นการไล่ล่าสัตว์น้ำ ที่ปรากฏตามฤดูกาล ธรรมชาติของน้ำในแต่ละช่วง อีกทั้งการทำประมงแต่ละหมู่บ้านยังขึ้นต่อความถนัดในการใช้เครื่องมือ ภูมิประเทศได้นำของแต่ละหมู่บ้านที่มีความต่างกัน จึงมักไม่เกิดการแย่งชิงพื้นที่วางเครื่องมือจับสัตว์น้ำระหว่างหมู่บ้าน

การจัดการพื้นที่ที่มีโซ่หน้าที่ของรัฐเพียงลำพัง แต่บทบาทชุมชนมีความสำคัญอย่างยิ่ง การจัดการชายฝั่งต้องมีการจัดการให้สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิต สังคมและวัฒนธรรม และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของชุมชนดั้งเดิม ดังนั้นกรณีศึกษาจึงพบบทบาทชุมชนในการจัดการการใช้ประโยชน์และหากเกิดความขัดแย้งชาวประมงจะมีวิถีวัฒนธรรมกำกับ เช่น ศาสนาอิสลาม ฯลฯ ที่จะต้องไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับคนอื่น ห้ามเอาประโยชน์ในสิ่งที่ห้าม หากมีคนกระทำผิดจะให้การกดดันทางสังคม การตักเตือน อับดุลรอหิม ขุนรักษา (2563, สัมภาษณ์)

ในพื้นที่ทางทะเลยังมีการกำหนดเขตการใช้พื้นที่เพื่อป้องกันผลกระทบจากการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่มีต่อสัตว์น้ำ โดยเฉพาะพะยูน และหญ้าทะเล การแบ่งเขตการใช้ประโยชน์เป็นเครื่องมือหนึ่งที่ใช้ในการจัดการชายฝั่งและทะเล โดยทั่วไปเป็นการกำหนดเขตอนุรักษ์ (Conservation Zone) คือเป็นพื้นที่ที่ยอมให้ใช้ประโยชน์ได้บ้าง แต่ไม่อยู่ในลักษณะที่เป็นการถาวร ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวนี้จะต้องมีการป้องกันมิให้เกิดผลเสียหายต่อสภาวะแวดล้อม ต่อมามีความพยายามกำหนดเขตสงวน (Preservation Zone) เป็นพื้นที่ที่ไม่ให้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงใดๆ นอกจากปล่อยให้ไปไปตามกระบวนการตามธรรมชาติ (สนิทอักษรแก้ว, 2542 อ้างถึงใน สุวลักษณ์ สาธุมนัสพันธุ์, 2561, หน้า 304-305) คือในเขตที่พบพะยูนมาก

กลไกการจัดการร่วมระหว่างรัฐกับชุมชน และการจัดการโดยรัฐสามารถพบได้จากการกำหนดเขตทางทะเลที่มีรัฐเข้ามามีบทบาทร่วมกับชุมชน ลงทุนงบประมาณในการทำเขตและวางหุ่น ในด้านหนึ่งวิธีนี้ช่วยลดปัญหาการใช้ประโยชน์ร่วมกัน แต่อีกด้านหนึ่งยังมีข้อถกเถียงว่าจะแก้ปัญหาได้จริงหรือไม่ เนื่องจากชาวบ้านบางส่วนได้รับผลกระทบในการเดินเรือผ่านหุ่น และบางส่วนเห็นว่าภูมิปัญญาชาวบ้านในการดูแลพะยูนนั้นได้ผลมากกว่าแนวทางของรัฐ

ส่วนพื้นที่ทางบกมีทั้งเขตสงวน (Preservation Zone) เขตอนุรักษ์ (Conservation Zone) และเขตพัฒนา (Development Zone) หรือพื้นที่ชายฝั่งที่จัดให้มีการพัฒนาได้ เช่น พัฒนาเป็นแหล่งชุมชน ฯลฯ โดยปัจจุบันมีความขยายเขตชุมชนให้กว้างขึ้นสอดคล้องกับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นตาม

ในกรณีที่ชุมชนกับรัฐไม่สามารถจัดการปัญหาได้ กลไกการจัดการโดยรัฐหรือการบังคับใช้กฎหมายของรัฐ เช่น พระราชกำหนดการประมง ฯลฯ จะถูกใช้ โดยเฉพาะปัญหาจากเรืออวนลากอวนรุนเข้ามาทำการประมงในเขตชายฝั่ง กระนั้นการใช้ประโยชน์พื้นที่ชายฝั่งบนบกการบังคับใช้กฎหมายที่มาบังคับภายหลังจากการมีชุมชนแล้วก็ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชนในประเด็นกรรมสิทธิ์การใช้ที่ดิน การกำหนดเขตป่าชุมชน ซึ่งยังอยู่ในระหว่างการแก้ปัญหา

จากกรณีศึกษาอาจสรุปได้ว่ากลไกขับเคลื่อนสำคัญในการจัดการใช้ประโยชน์จากการทรัพยากรคือ ความร่วมมือของชาวบ้านที่มีพัฒนาการมาตามลำดับ ไม่ใช่กลไกรัฐสร้างขึ้นมา แต่มาจากการบวนการสร้างประสานงาน สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกัน ลดการปะทะระหว่างกัน คนที่เข้ามาในกลไกจะรู้ขั้นตอน วิธีทำ ผลลัพธ์ มีกลไกด้านวัฒนธรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างหมู่บ้านต่างๆ แต่ละหมู่บ้านมีผู้นำชาวบ้านที่เป็นแกนนำที่ไม่ใช่รัฐ มีผู้นำศาสนาบ้างที่มีบทบาทสร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้น

พัฒนาการความเข้มแข็งในการปกป้องทรัพยากรของชุมชนเกิดจากประวัติศาสตร์ในอดีต กล่าวคือ ความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชน โดยมีตัวแสดงภายนอกคือหน่วยงานรัฐ อาทิ กรมประมง หรือเจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่ดูแลเรื่องป่าชายเลน มีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนในเชิงลบ ความร่วมมือต่ำ มีการปะทะขัดแย้งอยู่ตลอดเวลา พื้นที่ขัดแย้งอยู่ที่ในทะเลกับชายฝั่งที่มีป่าชายเลน อย่างในกรณีบ้านมดตะนอย ที่ชาวบ้านปลูกป่าชายเลนชุมชน แต่เจ้าของเตาถ่านในบ้านมดตะนอยแจ้งทางฝ่ายปกครองอำเภอและเจ้าหน้าที่ป่าไม้ให้มาจับกุมชาวบ้าน และในกรณีบ้านเจ้าไหม ที่มีความขัดแย้งกับเครื่องมือประมงที่ผิดกฎหมายเรืออวนรุนที่มาจากหมู่บ้านอื่น ที่เข้ามารุนอวนในเขตหญ้าทะเลตรงหน้าหมู่บ้าน รวมทั้งการต่อสู้กับกรมอุทยานฯ ในเรื่องที่ดินที่ตั้งหมู่บ้านจนเกิดการเรียกร้องจนประสบความสำเร็จ ส่วนบนเกาะลิบงก็มีความขัดแย้งกับเขตห้ามล่าฯ กรณีที่ดินทำกิน ฯลฯ

กลไกของชาวบ้านได้เรียนรู้การทำงานเป็นเครือข่ายเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง เช่น หญ้าทะเล พะยูน ฯลฯ ทำให้ผลลัพธ์เป็นที่ยอมรับ โดยเฉพาะกรณี “เจ้าโตน” พะยูนที่เข้ามากินหญ้าทะเลใกล้ที่ตั้งชุมชนชาวประมง การอนุรักษ์ระยะแรกมาจากภูมิปัญญาชาวบ้าน จากนั้นจึงร่วมมือกับองค์กรพัฒนาเอกชนช่วยขยายให้เกิดความร่วมมือเป็นเครือข่าย มีการปรับกระบวนการเคลื่อนไหวเพื่อลดแรงปะทะโดยการประสานงานกับสำนักงานจังหวัด ทำให้เกิดการผลักดันระดับนโยบายของจังหวัด โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดในขณะนั้น เป็นตัวเชื่อมให้คู่ขัดแย้งคือเจ้าหน้าที่ป่าไม้ กรมประมง อุทยานฯ เข้ามาอยู่ในวงตัดสินใจร่วมกัน โดยฟังเสียงและบทบาทชาวบ้านมากขึ้น เกิดเป็นผลลัพธ์ที่ทางภาครัฐยอมรับบทบาทของเครือข่ายชาวบ้านต่างๆ ของตำบลเกาะลิบงในด้านการอนุรักษ์ พะยูนกลายเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญในเวลาต่อมา ความร่วมมือระหว่างรัฐกับชุมชนยังสัมพันธ์กับปัจจัยปรับเปลี่ยนบทบาทและอำนาจรัฐในการทำการ

ประมงทะเล และการจัดการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่า จากเดิมที่รัฐใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าและทะเลเพื่อการพาณิชย์ เช่น การเร่งเพิ่มปริมาณการจับสัตว์ทะเล การให้สัมปทานป่าชายเลนตัดไม้เพื่อเผาถ่าน การนำทรัพยากรมาใช้เพื่อสร้างการเติบโตขยายตัวทางเศรษฐกิจในช่วงเริ่มต้นแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ฯลฯ มาสู่การอนุรักษ์และฟื้นฟู รวมถึงการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนที่ต่อมากลายเป็นกระแสหลักในช่วงทศวรรษ 2530 ปัจจัยปรับเปลี่ยนบทบาทและอำนาจรัฐในการทำการประมงทะเล และการจัดการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่านี้ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชุมชนเปลี่ยนแปลงไปในเชิงบวกเพิ่มขึ้น ทั้งนี้การมีส่วนร่วมของชุมชนก็มีพลวัต เมื่อรัฐเข้ามามีบทบาทเพิ่มขึ้น และผู้นำชุมชนเปลี่ยนคนเปลี่ยนรุ่น ทำให้บทบาทนำของชุมชนมิได้เข้มข้นเหมือนในช่วงทศวรรษ 2530 แต่กลายเป็นการประสานงานร่วมกันระหว่างรัฐกับชุมชนเพื่อทำโครงการต่างๆ แทน

ในส่วนของเครือข่ายชุมชนปัจจุบันมีความร่วมมือกับรัฐ มีการประสานทำงานร่วมกัน มีผู้นำนักอนุรักษ์เข้าไปมีอำนาจในระดับท้องถิ่นและท้องที่ เช่น กำนัน นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ทำให้กติกาชุมชนที่แต่เดิมเป็นเพียงการปักป้ายกำหนดเขตและห้ามใช้เครื่องมือทำลายล้างรับรู้กันภายในได้รับการยอมรับในระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และมีกฎหมายในระดับชาติ คือ พระราชกำหนดการประมงมารองรับ องค์การพัฒนาเอกชนทั้งภายในและภายนอกประเทศเข้ามามีบทบาทในการให้ทุนด้านการอนุรักษ์ มีเครือข่ายวิชาการจากภายนอกเข้ามาศึกษาวิจัยร่วมกับชุมชน อีกทั้งยังมีกลไกสร้างคนรุ่นใหม่สืบเนื่องก็มีปรากฏอยู่ในปัจจุบัน อาทิ กลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์ดุหยงเกาะลิบง ที่มีทั้งเจ้าหน้าที่รัฐผู้นำชุมชนและเยาวชนมาเข้าร่วมทำกิจกรรมอนุรักษ์ร่วมกัน

โดยสรุปพลวัตการจัดการผลประโยชน์ทางทะเลและชายฝั่งจากกรณีศึกษาพบว่า การจัดการผลประโยชน์การใช้ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งมีพลวัตทั้งเรื่องกติกาของภาครัฐกับชุมชนและบทบาทผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กลไกขับเคลื่อนสำคัญคือ ความร่วมมือของชุมชนที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มาจากกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรทะเลเป็นกลไกที่รัฐมิได้สร้างขึ้นมา แต่มาจากร่วมกันสร้างกระบวนการระหว่างชุมชนกับองค์กรพัฒนาเอกชน มีการประสานงาน และการทำงานเป็นเครือข่าย มีการเรียนรู้ร่วมกันลดข้อขัดแย้งระหว่างกันของคนในชุมชนในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชายฝั่ง ต่อมาได้เปิดให้รัฐเข้ามาร่วม เกิดการประสานงานร่วมกันระหว่างรัฐกับชุมชนในการทำกิจกรรมต่างๆ

บทสรุป: ข้อค้นพบจากการวิจัย

กรณีศึกษาเกาะลิบงสะท้อนให้เห็นว่าพื้นที่ที่มีฐานทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ มีกิจกรรมการใช้ประโยชน์หลากหลายจำเป็นต้องประสานประโยชน์ของแต่ละกิจกรรมเข้าไว้ด้วยกัน โดยเฉพาะผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรในทางเศรษฐกิจกับผลประโยชน์ในด้านการสงวนอนุรักษ์ทรัพยากรให้อยู่ภายใต้หลักการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน มุ่งเน้นความสำคัญของชุมชน สิ่งแวดล้อม ซึ่งกลไกการจัดการ

ผลประโยชน์ลดความขัดแย้งที่ประสบความสำเร็จมักเน้นที่บทบาทของชุมชนในฐานะเป็นเจ้าของกิจกรรมการใช้ประโยชน์ เป็นผู้ใกล้ชิดกับทรัพยากรโดยตรง และเป็นผู้พัฒนาความหมายของการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนในบริบทพื้นที่ของตนเองมาก่อนที่รัฐจะเข้ามามีบทบาท การพัฒนากลไกการใช้ประโยชน์โดยรัฐร่วมกับชุมชนนั้นมักจะประสบผลในกรณีที่เจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาปฏิบัติการในฐานะผู้ประสานงานร่วมกันกับชุมชนมากกว่าที่จะใช้เครื่องมือบังคับทางกฎหมายเป็นตัวตั้งเพียงลำพัง ทั้งนี้กลไกการจัดการผลประโยชน์จะประสบผลอย่างไรอาจต้องพิจารณาปัจจัยดังนี้

1. ปัจจัยทางกายภาพของพื้นที่ ชนิดของทรัพยากรในน้ำ ภูมิศาสตร์ของพื้นที่ทะเลชายฝั่ง สภาพความสมบูรณ์ของทรัพยากรและการหมุนเวียนของทรัพยากรสัตว์ทะเล เป็นตัวกำหนดแหล่งพื้นที่จับสัตว์น้ำ การเลือกใช้เครื่องมือประมง ความถนัดความชำนาญของชาวประมง ช่วงเวลาในการจับสัตว์น้ำในแต่ละหมู่บ้านที่ต่างกันออกไป ปัจจัยเหล่านี้เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมชุมชน โดยเฉพาะการกำหนดพลวัตการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในการใช้ทรัพยากรของชุมชน

2. ปัจจัยเรื่องวิถีวัฒนธรรมเชิงนิเวศ ของชุมชน อาทิ ข้อห้ามทางศาสนาเช่นการห้ามจับสัตว์บางชนิด และประเพณีในใช้ชีวิตภายใต้ความสัมพันธ์แบบชุมชนศาสนาส่งผลต่อแนวทางกติกาชุมชนในการใช้ทรัพยากรและจัดการกับความขัดแย้งภายในชุมชน รวมไปถึงการนิยามความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับทะเลที่พึ่งพาอาศัยกันมีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจสอดคล้องกับผลประโยชน์ของสิ่งแวดล้อม ดังที่ มิยะหะหว่า อดีตผู้นำนักรักษาหญิงที่มีบทบาทสำคัญของบ้านเจ้าไหม เชื่อว่า “ถ้ารักษาหญ้าทะเล รักษาพะยูนไว้ พวกนี้ก็จะรักษาเรา” มูฮัมหมัด ฟารุก (2563, สัมภาษณ์) และส่งผลต่อความคิดเรื่องการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนที่ต้องมีชุมชนอยู่ในหลักการด้วย

3. ปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชน มีต้นทุนที่แตกต่างกันไปในแต่ละชุมชนขึ้นต่อบุคคลผู้นำชุมชน ประวัติศาสตร์การรวมกลุ่ม ภูมิปัญญาท้องถิ่น จิตสำนึกร่วมกัน โดยกรณีศึกษาชี้ให้เห็นจุดเด่นในการรวมกลุ่มต่อสู้กับปัญหาการทำประมง ต่อสู้กับปัญหาที่ดินทำกินทับซ้อนกับเขตอุทยาน แล้วเคลื่อนมาสู่ประเด็นการอนุรักษ์พะยูนจนรัฐเข้ามาสนับสนุนและนำไปเป็นนโยบายระดับจังหวัด โดยในระยะแรกเริ่มนั้นพบว่าองค์กรพัฒนาเอกชนมีบทบาทหนุนเสริมชุมชน เมื่อชุมชนเข้มแข็งจึงได้ส่งคนเข้าไปอยู่ในตำแหน่งผู้นำฝ่ายปกครองอย่างเป็นทางการ

4. ปัจจัยเรื่องนโยบายและกฎหมายของรัฐ เป็นกติกาในการใช้ทรัพยากรร่วมกันซึ่งดำรงอยู่ในกลไกการจัดการทรัพยากรชุมชน มีผลต่อความขัดแย้งในกรณีที่นโยบายหรือกติกาที่ขัดต่อบุคคลทางกายภาพของพื้นที่ หรือขัดต่อวิถีวัฒนธรรมของชุมชน หรือหากเป็นนโยบายหรือกติกาที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่หรือ ปัจจัยทางกายภาพของพื้นที่ ปัจจัยเรื่องวิถีวัฒนธรรมเชิงนิเวศ ก็อาจช่วยลดความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรทะเลร่วมกันได้

อภิปรายผลการวิจัย

จากกรณีศึกษาพบว่ากลไกและกระบวนการจัดการผลประโยชน์ของชุมชนสอดคล้องกับแนวคิดและหลักการสำคัญ 3 ประการคือ ความพยายามเชื่อมร้อยผลประโยชน์ของตัวแสดงที่เป็นรัฐและไม่ใช่อำนาจภายใต้หลักการจัดการชายฝั่งอย่างบูรณาการ มีระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการชายฝั่งในทุกขั้นตอนแม้ว่าจะมีลักษณะเป็นพลวัตอยู่บ้าง และกรณีศึกษาสามารถทำความเข้าใจผ่านมุมมองนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในประเด็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสอดคล้องกับฐานทรัพยากรและธรรมชาติของพื้นที่ทะเลดังอภิปรายผลการวิจัยดังนี้

กรณีศึกษาแสดงให้เห็นการเชื่อมร้อยผลประโยชน์ระหว่างกิจกรรมทางเศรษฐกิจกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทำให้การอนุรักษ์เป็นจุดเด่นที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยว และเป็นการฟื้นฟูทรัพยากรเพื่อให้เกิดการทำประมงที่ยั่งยืน ซึ่งแสดงให้เห็นดุลยภาพระหว่างการใช้อยู่ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ การให้ความสำคัญกับชุมชนในพื้นที่ และการดำรงอยู่ของระบบนิเวศไปพร้อมกัน สอดคล้องกับ หลักการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน ที่คำนึงถึงปัจจัยสำคัญสามส่วนคือ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม (บัณฑิต เศรษฐศาสตร์, 2558, หน้า 71) กล่าวคือ กรณีศึกษามีการใช้ทรัพยากรโดยคำนึงถึงมิติสิ่งแวดล้อม เช่นกติกากในการใช้ประโยชน์สอดคล้องกับธรรมชาติของน้ำทะเลและสัตว์น้ำ มีการคำนึงถึงมิติสังคม คือสอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน ชาวประมง ผู้ใช้ทรัพยากรกลุ่มต่างๆ ในพื้นที่ และ มิติทางเศรษฐกิจ คือเข้าใจความจำเป็นทางเศรษฐกิจของชุมชนที่มีการซ้อนทับกันระหว่างกิจกรรมการทำประมงกับการท่องเที่ยว แม้ชุมชนจะดำรงอยู่ในพื้นที่เขตอนุรักษ์เป็นต้น ในกรณีศึกษานี้การจัดการดังกล่าวอาจสอดคล้องกับ หลักการจัดการชายฝั่งอย่างบูรณาการ คือเน้นกระบวนการจัดการที่มีการผสมผสานกันระหว่างหน่วยงานและแผนงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง กลุ่มผู้ใช้ประโยชน์หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย องค์ความรู้ต่างๆ ทั้งทางวิทยาศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม และเศรษฐกิจ เพื่อนำมาวางแผนการพัฒนา และการนำไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนควบคู่ไปกับการอนุรักษ์พื้นที่และทรัพยากรชายฝั่ง (สุลักษณ์ สาธุมนัสพันธุ์, 2561, หน้า 173) โดยกรณีศึกษามีการจัดการชายฝั่งจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งภาครัฐและชุมชนสอดคล้องกับหลักการจัดการชายฝั่งอย่างบูรณาการ มีการนำองค์ความรู้ในการกำหนดเขตทางทะเลซึ่งอยู่บนฐานของวิทยาศาสตร์ทางทะเลมาใช้คือคำนึงถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรในแต่ละเขต มีการนำปัจจัยด้านวิถีวัฒนธรรมชุมชนชาวประมงมาพิจารณา แม้จะมีความไม่ลงรอยทางความคิดในบางประเด็น แต่ก็เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามาเสนอความคิดเห็นในการกำหนดเขตทะเลอยู่บ้าง มีกลุ่มที่เห็นด้วยและกลุ่มที่เห็นแย้ง อยู่ในช่วงการลองผิดลองถูกซึ่งต้องติดตามต่อไปในอนาคต

หากกล่าวถึงประเด็น ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการชายฝั่ง 5 ระดับ (สุลักษณ์ สาธุมนัสพันธุ์, 2561, หน้า 265-266) คือ 1) การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่ม 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผน 3) การยอมรับแผนอย่างเป็นทางการ 4) การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม และ 5) การมีส่วนร่วมในการ

ประเมินผล พบว่ากรณีศึกษามีส่วนร่วมในการจัดการทะเลและชายฝั่งมีพัฒนาการมาอย่างยาวนาน กล่าวคือการจัดการจุดเริ่มต้นเกิดจากชุมชนหาทางแก้ไขปัญหาของตนเอง แล้วจึงขยายให้รัฐเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการ ดังนั้นชุมชนจึงมีส่วนร่วมตั้งแต่การริเริ่ม วางแผน ยอมรับแผน ดำเนินกิจกรรม ประเมินผล จนเกิดการยอมรับจากภาครัฐ มิใช่รัฐเปิดให้ชุมชนมีส่วนร่วม แต่เป็นชุมชนที่ริเริ่มการจัดการแก้ปัญหาแล้วเปิดให้รัฐเข้ามามีส่วนร่วม ทั้งนี้การมีส่วนร่วมของชุมชนก็มีพลวัต เมื่อรัฐเข้ามามีบทบาทเพิ่มขึ้น และผู้นำชุมชนเปลี่ยนคนเปลี่ยนรุ่น ทำให้บทบาทนำของชุมชนมิได้เข้มข้นเหมือนในช่วงทศวรรษ 2530 แต่กลายเป็นการประสานงานร่วมกันระหว่างรัฐกับชุมชนเพื่อทำโครงการต่างๆ แทน

เมื่อพิจารณาพื้นที่ศึกษาผ่านมุมมอง นิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology) ที่เชื่อว่าสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลหรือเป็นตัวกำหนดทางวัฒนธรรม มองการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมว่าเป็นการปรับตัวของสังคมให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป John W. Bennett (1969) (อ้างถึงใน มานะ ช้วยชู และคณะ, 2538, หน้า 8) ได้ช่วยอธิบายวิถีวัฒนธรรมชุมชนผู้ใช้ทรัพยากรทะเลและชายฝั่งที่สัมพันธ์กับฐานทรัพยากรและธรรมชาติของพื้นที่ทะเล เช่น พฤติกรรมการจับสัตว์น้ำเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างชนิดของสัตว์น้ำตามสภาพภูมิประเทศของหมู่บ้าน ฤดูกาล ลมมรสุมประจำปี ส่งผลต่อความถนัดชัดเจนในการใช้เครื่องมือแต่ละอย่างที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละหมู่บ้าน ในขณะที่คติความเชื่อวัฒนธรรมทางศาสนาเป็นตัวกำหนดข้อห้ามในการจับสัตว์น้ำบางชนิดอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการพิจารณากลไกและกระบวนการจัดการผลประโยชน์ของชุมชนพบว่าข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่จำเป็นเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ได้แก่ การกำหนดนโยบายในระดับชาติ หรือการออกข้อกำหนดอื่นๆ ในการใช้ทรัพยากรควรมาจากฐานข้อมูลที่มาจากการสำรวจฐานทรัพยากรชายฝั่งในพื้นที่โดยมีชุมชนเข้ามามีบทบาทร่วมกับภาครัฐมากขึ้น ตลอดจนการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่คำนึงถึงสิทธิของชุมชนอย่างทั่วถึงโดยการกระจายอำนาจให้ชุมชนและท้องถิ่นมีบทบาทในการนิยาม การตัดสินใจวางแผนการใช้ทรัพยากรมากขึ้น นโยบายในระดับท้องถิ่นควรมีการเตรียมการรองรับการขยายตัวของกิจกรรมต่างๆ ที่มีแนวโน้มใช้ทรัพยากรเพิ่มขึ้น เช่น การท่องเที่ยว การใช้พื้นที่อยู่อาศัย การจัดการขยะ การใช้น้ำจืด ฯลฯ รวมถึงการหาอาหารวัตถุดิบมาป้อนกิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชน ที่สอดคล้องกับผู้ใช้ทรัพยากรที่อาจเพิ่มขึ้น ประเด็นการจัดการพื้นที่วางอวนหรือเครื่องมือประมงอื่นๆ ร่วมกันอาจเกิดการแย่งชิงการใช้พื้นที่มากขึ้น จึงควรมีนโยบายที่คำนึงถึงขีดจำกัดของการใช้พื้นที่ของกิจกรรมต่างๆ อีกด้วย ประเด็นการอนุรักษ์พะยูนโดยประสานภูมิปัญญาชาวบ้านกับแนวทางของภาครัฐ และแผนการอนุรักษ์พะยูนแบบองค์รวมโดยให้ความสำคัญกับแหล่งหญ้าทะเลทุกแห่งเท่าเทียมกัน โดยอาจใช้พื้นที่จังหวัดตรังเป็นต้นแบบสร้างแผนการอนุรักษ์พะยูนระดับชาติที่เน้นเพิ่มบทบาทนำแก่ชุมชนผู้ใช้ทรัพยากรหลัก

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยในประเด็นความร่วมมือความทับซ้อนและหรือความขัดกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐระดับต่างๆ ในพื้นที่เช่น ระหว่างกรมเจ้าท่ากับกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นต้น ประเด็นวิจัยเรื่องการใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่ดินที่ได้รับผลกระทบจากการประกาศพื้นที่อนุรักษ์โดยรัฐ

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- เก็ดตวา บุญปรากฏ. (2541). *การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ขององค์การพัฒนาเอกชน กรณีศึกษาสมาคมหยาดฝน จังหวัดตรัง. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการจัดการสิ่งแวดล้อม, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.*
- ทิพย์อุสา จันทกุน และคณะ. (2548). *การจัดการท่องเที่ยวชุมชนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง. รายงานวิจัย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.*
- บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์. (2558). *ข้อเสนอต่อการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.*
- เผด็จศักดิ์ จารยะพันธุ์. (2553). *โครงการจัดการความรู้เพื่อประโยชน์แห่งชาติทางทะเล. รายงานวิจัย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.*
- มนัสศิริ ลูกรักษ์. (2543). *ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำประมงเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง กรณีศึกษาชุมชนประมงพื้นบ้าน บ้านแหลมมะขาม ตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.*
- มานะ ช้วยชู และคณะ. (2538). *วัฒนธรรมของชุมชนภาคใต้ในการใช้ทรัพยากรชายฝั่ง. รายงานวิจัย. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.*
- เรืองโร โตกฤษณะ, กุลภา กุลดิลก และกุลภา บุญชูวงศ์. (2558). *การสร้างเสริมความสามารถของเกษตรกรผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำไทยเพื่อก้าวเข้าสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน: สถานภาพและการมองไปข้างหน้า. วารสารการประมง, 68(6), 502-519.*
- สนิท อักษรแก้ว. (2542). *ป้าชายเลน นิเวศวิทยาและการจัดการ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.*
- สร้อยสน รัฐสมบุญ. (2550). *แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในพื้นที่ชุมชนเกาะลิบง จังหวัดตรัง. วิทยานิพนธ์การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการวางแผนชุมชน, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- สุวลักษณ์ สาธุมนัสพันธุ์. (2561). *การจัดการชายฝั่ง: การบูรณาการสู่ความยั่งยืน. นครปฐม: สำนักพิมพ์*

มหาวิทยาลัยมหิดล.

ภาษาอังกฤษ

Satumanatpan, S, Senawongse, P., Thansuporn. W., & Kirkman, H. (2014). Enhancing Management Effectiveness of Environmental Protected Areas, Thailand. *Ocean & Coastal Management*, 89, 1-10.

Websites

กรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2556). *พื้นที่ชุ่มน้ำ (Wetlands For Thai) กรมทรัพยากรน้ำ*. วันที่ค้นข้อมูล 10 ธันวาคม 2566. เข้าถึงได้จาก <https://wetland.dwr.go.th/wetlands/index.php/elementor-501/?fbclid=IwAR16kLyY4Dflmnuj3iBPNkFxzq7oeEocv-hzrblQsMXhI9OAKQgimQtpx0M>.

ผู้จัดการออนไลน์. (2562). “เกาะลิบง” แหล่งหญ้าทะเลใหญ่ที่สุดในไทยมีมากถึง 11 ชนิด. วันที่ค้นข้อมูล 10 ธันวาคม 2566. เข้าถึงได้จาก <https://mgronline.com/science/detail/9620000095005>.

สัมภาษณ์

ชัยพฤกษ์ วีระวงศ์. (2563, 18 มิ.ย.). หัวหน้าเขตห้ามล่าสัตว์ป่า หมู่เกาะลิบง. สัมภาษณ์.

ณรงค์ คงเอียด. (2563, 19 มิ.ย.). หัวหน้าอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม. สัมภาษณ์.

ณัฐวัฒน์ ทะเลเล็ก. (2563, 5 ก.ค.). สัมภาษณ์.

เด่น ทะเลเล็ก. (2563, 5 ก.ค.). สัมภาษณ์.

มูฮัมหมัด ฟารุก. (2563, 30 ส.ค.). อดีตเจ้าหน้าที่มูลนิธิหยาดฝน. สัมภาษณ์.

หย่าเหตุ หะหวา. (2563, 5 ก.ค., 16 มิ.ย., 6 ธ.ค.). สัมภาษณ์.

อับดุลรอหิม ขุนรักษา. (2563, 17 มิ.ย.). กำนันตำบลเกาะลิบง. สัมภาษณ์.

อาทร เหล็กเกิดผล. (2563, 16 มิ.ย.). สัมภาษณ์.

อิสมาแอณ บินสะอาด. (2563, 5 ก.ค., 17 มิ.ย.). สัมภาษณ์.

การเปลี่ยนผ่านจากเผด็จการสู่การเป็นประชาธิปไตย
ศึกษาเปรียบเทียบประเทศเกาหลีใต้ และเมียนมา
Transition from Dictatorship to Democracy
A Comparative Study of South Korea and Myanmar

ไพรินทร์ มากเจริญ (Pairin Makcharoen)

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Pathom Rajabhat University

E-mail: makcharoenpairin@gmail.com

Received: 11 October 2023

Revised: 13 November 2023

Accepted: 15 November 2023

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องการเปลี่ยนผ่านจากเผด็จการสู่การเป็นประชาธิปไตย ศึกษาเปรียบเทียบประเทศเกาหลีใต้และเมียนมา มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาสาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนผ่านจากระบอบเผด็จการสู่การเป็นประชาธิปไตยของประเทศเกาหลีใต้และเมียนมา และ 2) เพื่อวิเคราะห์ความยั่งยืนของประชาธิปไตยในประเทศเมียนมา ใช้วิธีการศึกษาด้วยการสังเคราะห์ผ่านการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยรวมทั้งเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยมีขอบเขตเวลาในการศึกษาถึงการเลือกตั้งทั่วไปในประเทศเมียนมาใน ค.ศ. 2015 ผลการศึกษาพบว่า 1) สาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนผ่านจากระบอบเผด็จการสู่การเป็นประชาธิปไตยของประเทศเกาหลีใต้และเมียนมา สามารถสรุปได้ว่าการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยผ่านการพัฒนาเศรษฐกิจ อิทธิพลจากระบบระหว่างประเทศและภายนอก รวมทั้งบทบาทของตัวแสดงทางการเมือง เป็นสาเหตุสำคัญที่นำไปสู่การเปลี่ยนผ่านเป็นประชาธิปไตยได้ในกรณีของเกาหลีใต้เมื่อเปลี่ยนผ่านแล้ว ก็สามารถสร้างประชาธิปไตยให้ยั่งยืนและมั่นคงได้ทั้งในระดับพฤติกรรมและทัศนคติ เนื่องจากตัวแสดงทางการเมืองของเกาหลีใต้ในทุกระดับต่างก็ให้ความเชื่อมั่นในความชอบธรรมของประชาธิปไตยและยึดถือเป็นรูปแบบในการปกครอง และ 2) การสร้างความยั่งยืนของประชาธิปไตยในประเทศเมียนมาไม่สามารถเกิดขึ้นได้ เพราะกลุ่มชนชั้นนำและกองทัพยังคงยึดมั่นในระบอบอำนาจนิยม และไม่ดำเนินไปตามวิถีทางของประชาธิปไตยที่แท้จริง แม้ว่าจะมีรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งใน ค.ศ. 2015 แต่รัฐบาล

ยังคงปกครองแบบอำนาจนิยมเสรีที่เอื้อกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่จากต่างประเทศและชนชั้นนำในรัฐชาติพันธุ์เท่านั้น

คำสำคัญ: การเปลี่ยนผ่านไปเป็นประชาธิปไตย, เผด็จการ, เกาหลีใต้, เมียนมา

Abstract

The study on “Transition from Dictatorship to Democracy: A Comparative Study of South Korea and Myanmar” aimed to 1) Study the causes that led to the transition from dictatorship to democracy in South Korea and Myanmar, and 2) Analyze the sustainability of democracy in Myanmar. The study was conducted through a review of literature and research papers as well as relevant documents, focusing on the period up to the general election in Myanmar in 2015. The study found that 1) the causes that led to the transition from dictatorship to democracy in South Korea and Myanmar can be summarized as the modernization of the country through economic development, international and external influences, and the role of political actors. In the case of South Korea, once the transition took place, was able to establish a stable and enduring democracy, both in behavior and attitude, because political actors at all levels demonstrated confidence in the fairness of democracy and adhered to it as a form of governance. And 2) the establishment of a sustainable democracy in Myanmar could not occur because the leading group and the military remained committed to dictatorship and did not follow the path of true democracy. Although there was a government resulting from the 2015 election, it continued to govern in a liberal authoritarian manner, favoring large foreign businesses and the national elite.

Keywords: Democratic Transition, Dictatorship, South Korea, Myanmar

บทนำ

นับตั้งแต่หลังการสิ้นสุดของสงครามเย็น ทั่วโลกได้ให้ความสำคัญกับระบอบประชาธิปไตยและการสร้างประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นจริงในประเทศต่าง ๆ รวมทั้งในปัจจุบันที่ประชาธิปไตยได้กลายมาเป็นระบอบการปกครองของโลก แม้ว่าจะไม่มีใครสามารถบอกได้ว่าประชาธิปไตยเป็นระบอบที่ดีที่สุด แต่หลายคนมักให้คำตอบว่าประชาธิปไตยเป็นระบอบที่เลวร้ายที่สุด และเป็นระบอบที่มีกติกากำหนดโอกาสให้กับสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์ปุถุชนได้มากที่สุด ด้วยเหตุนี้ไม่ว่าจะต้องแลกมาด้วยทรัพย์สินหรือแม้แต่ชีวิต

ประชาชนจำนวนมากทั่วทุกมุมโลกต่างก็พร้อมที่จะต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งระบอบประชาธิปไตยในประเทศของตน ตัวอย่างของความพยายามก่อร่างสร้างประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นสามารถพบเห็นได้ทั่วไปตามหน้าประวัติศาสตร์การเมืองของเกือบทุกประเทศทั่วโลก บ้างใช้เวลานานนับศตวรรษ เช่น หลายประเทศในยุโรป อย่างฝรั่งเศส อังกฤษ บ้างใช้เวลาไม่กี่ทศวรรษ รวมทั้งมีเส้นทางและสาเหตุปัจจัยในการเปลี่ยนผ่านจากระบบการปกครองอื่น ๆ ไปเป็นประชาธิปไตยทั้งที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน หลายประเทศเปลี่ยนผ่านสำเร็จและประชาธิปไตยสามารถหยั่งรากลึกได้ ในขณะที่อีกหลายประเทศประชาธิปไตยเป็นได้แต่เพียงดอกไม้ที่เบ่งบานเพียงชั่วขณะหนึ่งก็โรยหล่น พร้อม ๆ กับถูกเหยียบย่ำ เช่น คลื่นการเรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตยของกลุ่มประเทศตะวันออกกลาง หรือที่เราเรียกกันว่าปรากฏการณ์ “อาหรับสปริง” (Arab Spring) การเกิดขึ้นและดับลงของประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นทั่วโลก แสดงให้เห็นชัดเจนดังคำของ พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ (2558) ที่ว่า “ประชาธิปไตยแต่เป็นเรื่องของกระบวนการที่ไม่แน่นอนตายตัวที่ต้องอาศัยการเจรจาต่อรองกันไปเรื่อย ๆ” ด้วยความที่ไม่แน่นอนตายตัวนี้เอง ความน่าสนใจในการศึกษาเปรียบเทียบการเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตยของแต่ละประเทศที่ต่างก็มีประวัติศาสตร์ บริบทโครงสร้างทางการเมือง ชาติพันธุ์ ที่แตกต่างกันไป จึงอยู่ที่ ทำ्यที่สุดแล้ว **ประเทศต่าง ๆ เกิดการเปลี่ยนแปลงจากระบบอื่น ๆ ไปสู่ระบอบประชาธิปไตยได้อย่างไร?**

จากความสนใจข้างต้นดังกล่าว จึงเป็นที่มาของการศึกษารายงานเรื่องการเปลี่ยนผ่านจากเผด็จการสู่การเป็นประชาธิปไตย ศึกษาเปรียบเทียบประเทศเกาหลีใต้และเมียนมา โดยในการเลือกประเทศในการศึกษาครั้งนี้ จะเน้นและให้ความสำคัญไปที่การศึกษาการเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตยของประเทศเมียนมาเป็นพิเศษ (โดยศึกษาบริบททางการเมืองในเมียนมาถึงการเลือกตั้งทั่วไปใน ค.ศ. 2015) และจะใช้ประเทศเกาหลีใต้เป็นตัวแทนประเทศสำคัญในการเปรียบเทียบให้เห็นถึงกรณีของการเปลี่ยนผ่านไปเป็นประชาธิปไตยที่ยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาทั้งสิ้น 2 ประการ คือ

1. เพื่อศึกษาสาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนผ่านจากระบบเผด็จการสู่การเป็นประชาธิปไตยของประเทศเกาหลีใต้และเมียนมา
2. เพื่อวิเคราะห์ความยั่งยืนของประชาธิปไตยในประเทศเมียนมา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

Dickovick and Eastwood (2016, pp. 129, 131) ได้ให้ความหมายของ **การเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตย** (Democratic Transition) ว่าหมายถึง การเปลี่ยนแปลงจากระบบอื่น (เผด็จการอำนาจ

นิยม) มาเป็นระบอบที่มีกฎเกณฑ์แบบประชาธิปไตย (Democratic Rule) ซึ่งในบางประเทศกระบวนการของการเปลี่ยนผ่านสามารถเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วเพียงไม่กี่วัน แต่ในทางตรงข้าม บางประเทศก็จำเป็นต้องใช้ระยะเวลาที่ยาวนาน เช่น ในประเทศบราซิลในช่วงทศวรรษที่ 1980 และในประเทศเม็กซิโก ในช่วงทศวรรษที่ 1990 เป็นต้น แต่ละประเทศมีระยะเวลาของการเปลี่ยนผ่านสู่ระบอบประชาธิปไตยที่แตกต่างกัน รวมทั้งการเปลี่ยนผ่านของแต่ละประเทศยังถูกประกอบสร้างขึ้นจากสาเหตุและปัจจัยที่แตกต่างหลากหลาย บางประเทศถูกสร้างขึ้นจากผู้นำในระบอบอำนาจนิยมที่ต้องการวางมือทางการเมือง บางประเทศเกิดจากการล่มสลายของโครงสร้างทางการเมืองก่อนหน้านี้ นอกจากนี้ ทั้งสองยังได้สรุปถึงสาเหตุและปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนผ่านไปสู่การเปลี่ยนประชาธิปไตย หรือ การทำให้เป็นประชาธิปไตย (Democratization) ว่าสามารถวิเคราะห์ผ่านแนวคิดทฤษฎีได้อย่างหลากหลาย โดยทฤษฎีที่สำคัญมีทั้งสิ้น 5 ทฤษฎี คือ 1. ทฤษฎีการทำให้ทันสมัย (modernization theory) ซึ่งพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและผลพวงอันเกิดจากพัฒนาดังกล่าว 2. ทฤษฎีวิวัฒนาการทางการเมือง (cultural theories) ซึ่งอธิบายผ่านวิวัฒนาการทางการเมืองของแต่ละประเทศว่าสามารถส่งผลต่อการทั้งในการสนับสนุนและทำลายการทำให้เป็นประชาธิปไตยและการสร้างความมั่นคงยั่งยืนของประชาธิปไตย 3. ทฤษฎีระบบหรือโครงสร้าง (systemic or structural theories) ซึ่งให้ความสำคัญต่อบริบทและแนวโน้มของสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศ ว่ามีอิทธิพลหรือเป็นเงื่อนไขต่อการเกิดขึ้นของระบอบประชาธิปไตย 4. ทฤษฎีสถาบันในประเทศ (domestic institutional theories) ซึ่งใช้อธิบายว่าทั้งการเกิดและความสำเร็จของประชาธิปไตยนั้นขึ้นอยู่กับรูปแบบของสถาบันทางการเมืองในประเทศ (เช่น พรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ หรือรูปแบบและแนวทางการทำงานของรัฐบาล) 5. ทฤษฎีตัวแทน (Agency based theories) ซึ่งเสนอว่าตัวแสดงต่าง ๆ ทางการเมือง ทั้งที่เป็นปัจเจกบุคคล หรือกลุ่มเล็กกลุ่มน้อย นั้นสามารถขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบอบการเมืองได้

จากความหลากหลายของทฤษฎีที่สามารถนำมาใช้ในการอธิบายสาเหตุของการเกิดขึ้นของประชาธิปไตยนี้เอง เพื่อให้เหมาะสมกับบริบททางการเมืองของประเทศที่เลือกทำการศึกษา ผู้ศึกษาได้เลือกใช้แนวทางของ Dickovick และ Eastwood ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบสาเหตุปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนผ่านไปสู่การเปลี่ยนประชาธิปไตยในประเทศเกาหลีใต้ ไทย และเมียนมา ทั้งสิ้น 3 ทฤษฎี คือ 1. การทำให้ทันสมัย (การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคม) 2. ระบบระหว่างประเทศหรืออิทธิพลจากภายนอก และ 3. ตัวแสดงที่สำคัญ ซึ่งแต่ละทฤษฎีมีรายละเอียดที่สำคัญตามลำดับ ดังนี้

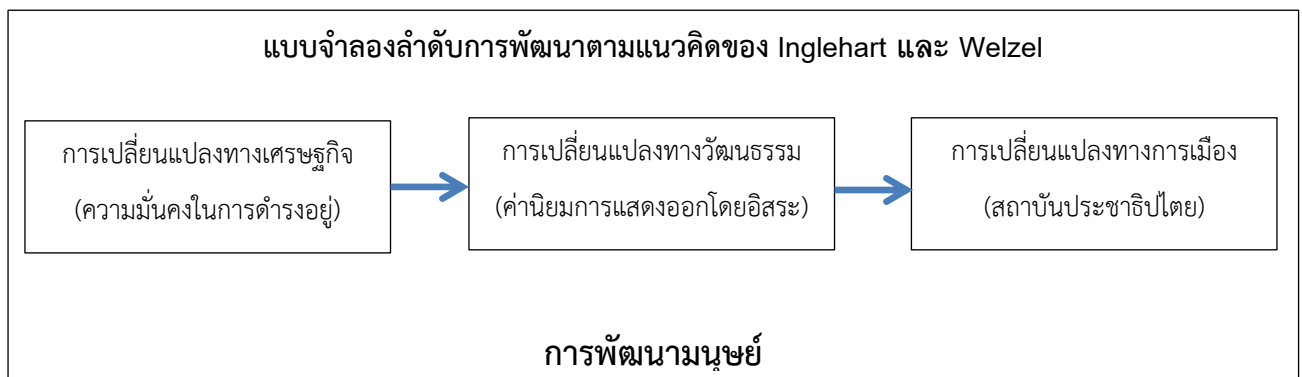
1. การทำให้ทันสมัย

เป็นที่ยอมรับกันได้ว่าโดยทั่วไปที่ว่าการทำให้ทันสมัยเป็นอีกหนึ่งสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนผ่านสู่การเป็นประชาธิปไตย กล่าวคือ เมื่อสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมในยุคหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรมมีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจมากขึ้น ก็จะก่อให้เกิดการพัฒนามนุษย์ ซึ่งท้ายที่สุดก็นำมาสู่การพัฒนาระบอบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้น ในส่วนของทฤษฎีการทำให้ทันสมัย

นั่นมีนักคิดคนสำคัญที่เสนอแนวทางการพัฒนาประชาธิปไตยในกลุ่มนี้ คือ Ronald Inglehart และ Christian Welzel (2005) ที่ได้เสนอแนวคิดของพวกเขาในหนังสือ “Modernization, Cultural Change, and Democracy: The Human Development Sequence” ซึ่งมีความพยายามในการปรับปรุงทฤษฎีการทำให้ทันสมัยที่ผสมเข้ากับการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคม การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม และการทำให้เป็นประชาธิปไตย ที่อยู่ภายใต้ร่วมกัน คือ การพัฒนามนุษย์ แม้ว่าแนวคิดการพัฒนาให้ทันสมัยแบบคลาสสิกของ Marx, Weber และนักคิดคนอื่น ๆ จะผิดพลาดในหลาย ๆ ประเด็น แต่ในส่วนที่เป็นแกนกลางที่กล่าวว่า การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมนั้นทำให้สังคม วัฒนธรรม และการเมืองเกิดการเปลี่ยนแปลง นั้นเป็นแนวคิดพื้นฐานที่ถูกต้อง ซึ่งทั้งสองได้ย้ำความถูกต้องดังกล่าวจากงานวิจัยของพวกเขาเอง โดยทั้งสองได้ทำการเก็บข้อมูลจาก 81 ประเทศ (societies) ซึ่งจำนวนดังกล่าวครอบคลุมกลุ่มประชากรของโลกกว่า 85 เปอร์เซ็นต์ และเก็บข้อมูลนับตั้งแต่ ค.ศ. 1981-2001

ทั้งสองได้พิสูจน์ข้อเท็จจริงดังกล่าว ด้วยการเชื่อมโยงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการเมือง ศาสนา สังคม และค่านิยมเรื่องเพศ ในสังคมหลังยุคอุตสาหกรรม นอกจากนี้ ยังนำเสนอแบบจำลองการเปลี่ยนแปลงของสังคม ที่แสดงให้เห็นว่าระบบค่านิยมต่าง ๆ ค่อย ๆ ปรากฏขึ้นในสังคมอย่างไรบ้างในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา รวมทั้งยังพิสูจน์ว่าค่านิยมหลักมีบทบาทสำคัญที่ก่อให้เกิดและรุ่งเรืองขึ้นของสถาบันประชาธิปไตย การทำให้ทันสมัยได้เข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการพัฒนามนุษย์ ทั้งนี้ เพราะการพัฒนา ด้านสังคมและเศรษฐกิจได้นำซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่ทำให้มนุษย์มีอิสระเสรี มีความเท่าเทียมกันด้านเพศสภาพ รวมทั้งประชาธิปไตยได้เสริมสร้างให้เกิดรูปแบบของสังคมที่สนับสนุนการปลดปล่อยมนุษย์ในหลาย ๆ ด้าน

แต่ที่จริงแล้ว ประชาธิปไตยมิได้เป็นเพียงแค่ผลที่เกิดจากการเจรจาต่อรองของชนชั้นสูงที่ฉลาด และกลุ่มผู้ก่อร่างรัฐธรรมนูญเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับ การหยั่งรากลึกในหมู่ประชาชนเองด้วย เพราะมันจะเป็นแรงขับเคลื่อนให้พวกเขามีความต้องการเสรีภาพ และรัฐบาลที่ตอบสนองต่อความต้องการของพวกเขา รวมทั้งการกระทำที่แน่ใจได้ว่าชนชั้นนำที่เป็นรัฐบาลอยู่นั้นยังคงให้การตอบสนองต่อความต้องการของพวกเขา ด้วยเหตุนี้ ประชาธิปไตยที่จริงแท้จึงมิใช่เพียงแค่เครื่องจักรกล หากแต่จะต้องถูกก่อร่างสร้างขึ้นโดยตัวของมันเอง และต้องขึ้นอยู่กับประชาชน

แผนภาพที่ 1 แสดงแบบจำลองลำดับการพัฒนาตามแนวคิดของ Inglehart และ Welzel (2005, p. 134)

จากแผนภาพที่ 1 ได้เสนอให้เห็นภาพว่าแท้จริงแล้ว ทฤษฎีการทำให้ทันสมัย การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม และ การทำให้เป็นประชาธิปไตย นั้นเป็นหนึ่งเดียวกัน โดยใช้การตีความว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมร่วมสมัยนั้นเป็นกระบวนการการพัฒนามนุษย์ ซึ่งได้ก่อให้เกิดสังคมแบบมนุษย์นิยมที่เน้นย้ำความสำคัญไปที่เสรีภาพและการแสดงออกโดยอิสระของมนุษย์ จากผลการศึกษาจากข้อมูลต่าง ๆ แสดงให้เห็นชัดเจนว่า (I) ความทันสมัยทางสังคมและเศรษฐกิจ (II) การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมให้ความสำคัญเพิ่มขึ้นต่อค่านิยมการแสดงออกโดยอิสระของมนุษย์ และ (III) การทำให้เป็นประชาธิปไตยล้วนแล้วแต่นำพาไปสู่ทิศทางเดียวกัน คือ “การพัฒนามนุษย์” (ในความหมายที่มนุษย์ควรมีทางเลือกการทำให้ประชาชนมีเครื่องมือต่าง ๆ ในการพัฒนาตนเองจากภายใน เช่น การสร้างองค์ความรู้ และทรัพยากรทางสังคมต่าง ๆ) การพัฒนามนุษย์ในแนวทางนี้จะทำให้เกิดความต้องการสาธารณะในเรื่องที่เกี่ยวกับเสรีภาพทางการเมือง ความเท่าเทียมกันทางเพศ และการตอบสนองต่อรัฐบาล รวมทั้งยังช่วยสร้างความยั่งยืนของสถาบันที่เน้นให้มนุษย์มีทางเลือกมากที่สุด นั่นคือ “ประชาธิปไตย”

2. ระบบระหว่างประเทศหรืออิทธิพลจากภายนอก

Dickovick and Eastwood (2016, pp. 135-136) อธิบายว่าในหลายประเทศระบบระหว่างประเทศมีส่งผลต่อโอกาสในการเปลี่ยนผ่านไปเป็นประชาธิปไตยอย่างมาก เช่น เมื่อใช้การเปรียบเทียบในช่วงเวลาสามช่วงในการศึกษา คือ ช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ช่วงสงครามเย็น และหลังสงครามเย็น เพื่อแสวงหาคำตอบว่าการแพร่ขยายของการเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตยมีความแตกต่างกันอย่างไรในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งเราสามารถค้นพบข้อเท็จจริงได้จากการศึกษาจากสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศตัวอย่างเช่น ในช่วงสงครามเย็น กลุ่มประเทศยุโรปตะวันออก และยุโรปกลาง หรือที่เรียกว่ากลุ่มประเทศโลกที่สอง นั้นต่างก็ตกอยู่ภายใต้ระบอบอำนาจนิยมซึ่งเป็นผลมาจากการขยายอิทธิพลของสหภาพโซเวียต ในขณะที่กลุ่มประเทศโลกที่สามนั้นส่วนใหญ่อยู่ภายใต้การควบคุมของระบอบเผด็จการซึ่งได้รับการหนุน

หลังจากสหภาพโซเวียตและสหรัฐอเมริกา ในช่วงหลังสงคราม ทั้งญี่ปุ่นและเยอรมนี รวมไปถึงระบบระหว่างประเทศทั่วโลก ต่างก็มุ่งหน้าไปสู่การสนับสนุนระบอบประชาธิปไตย ภายหลังจากการเสื่อมถอยของระบอบคอมมิวนิสต์ในช่วง ค.ศ. 1989 - 1991 แนวความคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยก็ถูกส่งผ่านและถูกเผยแพร่ออกไปทั่วโลก

ตัวอย่างงานวิจัยที่สำคัญที่สามารถอธิบายถึงปรากฏการณ์การแพร่ขยายของระบอบประชาธิปไตยในช่วงนี้ คือ งานของ Huntington (1991) ซึ่งใช้การอธิบายปรากฏการณ์ประชาธิปไตยโดยเปรียบเทียบระลอกคลื่น โดย Huntington เสนอว่าช่วงเวลาดังกล่าวอยู่ในช่วงของ “คลื่นลูกที่สาม” (Third Wave) ที่อธิบายการเปลี่ยนผ่านมาเป็นระบอบประชาธิปไตยของประเทศต่างๆ ทั่วโลกที่เกิดขึ้นในช่วงกลางทศวรรษที่ 1970 – กลางทศวรรษที่ 1990 โดยมีจุดเริ่มต้นจากการสิ้นสุดของระบอบเผด็จการในประเทศโปรตุเกสใน ค.ศ. 1974 เป็นต้นมา ข้อสรุปสำคัญในงานของ Huntington คือ การแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของผลอันเกิดจากการขยายอิทธิพลของประชาธิปไตยจากประเทศหนึ่งสู่ประเทศหนึ่ง โดยผ่านความเชื่อที่ว่า “เมื่อประเทศอื่นสามารถสร้างประชาธิปไตยได้เราก็สามารถทำได้เช่นกัน” ดังนั้นเองที่ทำให้ช่วงเวลาหลังสงครามเย็นเป็นยุคทองของการแพร่ขยายของประชาธิปไตย ซึ่งจากคำอธิบายข้างต้น ได้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของระบบระหว่างประเทศหรืออิทธิพลจากภายนอกในฐานะที่เป็นอีกสาเหตุหนึ่งในการก่อให้เกิดการพัฒนาประชาธิปไตย ซึ่งจากงานของ Huntington ได้แสดงให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ชัดเจนว่าคลื่นของประชาธิปไตยเป็นผลผลิตจากการแบ่งปัน หรือจากการพัฒนาเศรษฐกิจโลกนั่นเอง

3. ตัวแสดงทางการเมืองที่สำคัญ

ในหลายกรณีที่บ่อยครั้งผลลัพธ์ที่สำคัญทางการเมืองนั้นเกิดขึ้นมาจากตัวแสดงผู้มีส่วนในการตัดสินใจและกำหนดนโยบาย ซึ่งเป็นตัวแสดงที่มีอำนาจมาก เช่น บัณฑิตบุคคลที่มีตำแหน่งผู้นำ บุคคลสำคัญในฐานะผู้มีความโดดเด่นต่อกระบวนการการพัฒนาประชาธิปไตย เช่น นาย Nelson Mandela ผู้ซึ่งมีอิทธิพลอย่างมากต่อการเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตยในประเทศแอฟริกาใต้ ทั้งนี้เพราะนาย Mandela เป็นบุคคลที่มีความสามารถอย่างมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการต่อรองและการตัดสินใจในประเทศที่ยากลำบากต่าง ๆ นอกจากนาย Mandela แล้ว หากพิจารณาจากประวัติศาสตร์การเคลื่อนไหวทางการเมืองของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ก็จะพบว่า การเคลื่อนไหวต่าง ๆ ทางการเมืองจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้เลยหากปราศจากการดำเนินการของตัวแสดงที่สำคัญในประเทศทั้งในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคลหรือเป็นกลุ่มก้อน ยกตัวอย่างเช่น การเปลี่ยนผ่านสู่การเป็นประชาธิปไตยของกลุ่มประเทศในยุโรปตอนใต้ ละตินอเมริกา และยุโรปกลางตะวันออก ตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 1970 และ 1980 ที่แสดงให้เห็นว่ากลุ่มบุคคลที่เป็นผู้นำภายใต้ระบอบอำนาจนิยมบางส่วนเป็นผู้มีส่วนในกระบวนการทำให้เป็นประชาธิปไตยเกิดขึ้น งานวิจัยชิ้นสำคัญที่สามารถอธิบายบทบาทของตัวแสดงในฐานะที่เป็นสาเหตุให้เกิดการเปลี่ยนผ่านเป็นประชาธิปไตย เช่น งานของ Guillermo O'Donnell, Philippe C. Schmitter และ Laurence Whitehead ที่ศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนผ่านจากระบอบอำนาจนิยม “Transition from Authoritarian Rule: Prospects for

Democracy” ที่มีข้อเสนอสำคัญว่า แท้ที่จริงแล้วการประชาธิปไตยเกิดจากการแยกตัวออกมาของกลุ่มผู้นำในระบอบอำนาจนิยม ซึ่งกลุ่มนี้มักมีลักษณะแบบ “Softliners” ซึ่งมีการแนวทางการปฏิบัติตรงข้ามกับกลุ่มที่นิยมอำนาจนิยม โดยมุ่งเป้าไปที่การสร้างให้เกิดประชาธิปไตย (Dickovick and Eastwood, 2016, pp. 137-138)

นอกตัวแสดงในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคล หรือตัวแสดงกลุ่มขนาดเล็ก จะเป็นส่วนหนึ่งของสาเหตุปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนผ่านสู่การเป็นประชาธิปไตยแล้ว กลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ เช่น หอการค้า กลุ่มสหภาพแรงงาน ก็เป็นอีกตัวแสดงหนึ่งที่สามารถก่อให้เกิดได้ทั้งพลวัตทางการเมืองและการประท้วง อันเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทำให้เป็นประชาธิปไตยและการหยุดลงประชาธิปไตย นอกจากนี้ กลุ่มนักธุรกิจหรือนักลงทุน ก็เป็นอีกหนึ่งตัวแสดงสำคัญ ที่มีอิทธิพลต่อระบอบการเมือง เพราะสามารถบอยคอตทางการเมืองได้ด้วยการหยุดหรือชะลอการลงทุน ทำให้ส่งผลต่อการเดินทางทางเศรษฐกิจและอาจกลายมาเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญทางการเมืองได้ เพิ่มเติมไปกว่านั้น ตัวแสดงอื่น ๆ ในฐานะที่เป็นกลุ่มผลประโยชน์ เช่น กลุ่มศาสนา ที่สามารถก่อให้เกิดพลวัตทางในภาคพลเมืองและสังคม กลุ่มที่รณรงค์ทางด้านสิทธิมนุษยชน กลุ่มชาติพันธุ์ รวมไปถึงการเคลื่อนไหวของนิสิตนักศึกษา เหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีส่วนช่วยในทั้งรักษาหรือทำลายระบอบการเมือง (Dickovick and Eastwood, 2016, p. 139)

จากความสำคัญของการทำให้ทันสมัย ระบบระหว่างประเทศหรืออิทธิพลจากภายนอก และตัวแสดงทางการเมืองที่สำคัญ ที่มีต่อการการเปลี่ยนผ่านไปเป็นประชาธิปไตยดังกล่าว ผู้ศึกษาจะใช้สาเหตุทั้งสามประการนี้เป็นกรอบในการศึกษาและบรรยายให้เห็นถึงสาเหตุการเปลี่ยนผ่านจากเผด็จการไปเป็นประชาธิปไตย รวมทั้งจะใช้ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบให้เห็นถึงความแตกต่างและความคล้ายคลึงของการเปลี่ยนผ่านเป็นประชาธิปไตยของทั้งสองประเทศที่ศึกษา ซึ่งจะได้นำเสนอในหัวข้อต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

เพื่อตอบวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งเอาไว้ ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาใช้วิธีการสังเคราะห์ผ่านกรอบทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยรวมทั้งเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งที่เป็นเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิ โดยมีขอบเขตเวลาในการศึกษาถึงการเลือกตั้งทั่วไปในประเทศเมียนมา ค.ศ. 2015

สรุปผลการวิจัย

สำหรับการจัดแบ่งเนื้อหาในการนำเสนอให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในบทความนี้ ผู้ศึกษาได้แบ่งหัวข้อในการนำเสนอออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่ง สาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนผ่านจากระบอบเผด็จการสู่การเป็นประชาธิปไตยของประเทศเกาหลีใต้และเมียนมา ส่วนที่สอง การวิเคราะห์ความยั่งยืนของประชาธิปไตยในประเทศเมียนมาภายหลังการเลือกตั้งในปี ค.ศ. 2015 ซึ่งแต่ละส่วนของเนื้อหาจะอธิบายไปตามลำดับ ดังนี้

1. สาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนผ่านจากระบบเผด็จการไปสู่ระบบประชาธิปไตยของประเทศเกาหลีใต้ และเมียนมา

ไม่มีประเทศใดที่ไม่เคยผ่านการปกครองโดยระบอบอื่นก่อนที่จะเป็นระบอบประชาธิปไตย ทุกประเทศต่างล้วนต้องล้มลุกคลุกคลานและต้องผ่านรูปแบบการปกครองระบอบอื่น ไม่ว่าจะเป็นสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เผด็จการ สังคมนิยม เป็นต้น ดังนั้นจึงไม่เป็นที่น่าแปลกใจที่แต่ละประเทศจะมีเส้นทางของประวัติศาสตร์ และเหตุปัจจัยทางการเมืองที่แตกต่างกันก่อนที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงมาสู่ระบอบประชาธิปไตย เพื่อให้เกิดความเข้าใจบริบทของประชาธิปไตยที่เกิดขึ้น การศึกษาสาเหตุหรือประวัติศาสตร์ทางการเมืองที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนผ่านสู่การเป็นประชาธิปไตยจึงเป็นเรื่องที่สามารถละเลยได้ด้วยเหตุนี้ ในส่วนนี้จึงจะเป็นการบรรยายภาพทางประวัติศาสตร์และสาเหตุต่าง ๆ และปัจจัยเชิงโครงสร้างภายในประเทศ และอิทธิพลจากภายนอกประเทศ ที่นำไปให้ประเทศเกาหลีใต้ และประเทศเมียนมา เปลี่ยนผ่านมาสู่การเป็นระบอบประชาธิปไตย ซึ่งแต่ละประเทศมีรายละเอียดที่สำคัญ ดังนี้

1.1 การเปลี่ยนผ่านจากระบบเผด็จการไปสู่ระบบประชาธิปไตยของประเทศเกาหลีใต้

สำหรับประเทศเกาหลีใต้แล้ว การสถาปนาประชาธิปไตยเกิดขึ้นอย่างแท้จริงใน ปี ค.ศ.1987 ทั้งนี้เกิดขึ้นจากปัจจัยเชิงโครงสร้างภายในทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางเศรษฐกิจที่เจริญก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ประชาชนมีรายได้มากขึ้น ก่อให้เกิดการขยายตัวของชนชั้นกลางและชนชั้นแรงงาน และการพัฒนาและการขยายโอกาสทางการศึกษา ในการเปลี่ยนผ่านไปเป็นประชาธิปไตยของเกาหลีใต้ มีกลุ่มนักศึกษาและแรงงานเป็นกำลังหลักในการต่อสู้เคลื่อนไหวกับระบอบเผด็จการ ในขณะที่ชนชั้นกลางในประเทศมีฐานะเป็นอีกกำลังสำคัญที่ช่วยหนุนและมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจแก้ไขกฎหมายที่มาของประธานาธิบดีให้เปลี่ยนมาเป็นจากการเลือกตั้งโดยตรง (ไชยวัฒน์ คำชู และนิธิ เนื่องจำนงค์, 2559, หน้า 578-581)

1) ด้านประวัติศาสตร์การพัฒนาประเทศ

ปัจจุบัน เกาหลีใต้ได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่พัฒนาทางเศรษฐกิจได้เจริญรุดหน้าเป็นอันดับต้นของจนได้กลายเป็นหนึ่งในสี่เสือแห่งเอเชีย ซึ่งสำหรับประเทศที่เคยถูกยึดครองเป็นอาณานิคมและต้องตกอยู่ภายใต้ภาวะสงครามหลายปีจึงนับได้ว่าเกาหลีใต้เป็นประเทศที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาทางเศรษฐกิจอีกประเทศหนึ่งก็ว่าได้

สำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจแล้วพบว่ามีความก้าวหน้ามากในยุคของนายพลปักจองฮี คำกล่าวของเขาคือว่า “ปากท้องย่อมมาก่อนการเมือง คนที่ท้องอืดจึงจะผลิตผลิตในศิลปะและการเจรจา เรื่องการพัฒนาสังคมได้” แสดงออกถึงความชัดเจนในการเห็นถึงความสำคัญในการต้องหยิบการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศขึ้นมาทำก่อน ในช่วงแรกที่เขาเข้ายึดอำนาจ เขาเปรียบประเทศเกาหลีใต้เหมือนบ้านร้างหรือบริษัทที่กำลังล้มละลาย เหมือนคนไข้หนักที่เศรษฐกิจยุ่งเหยิง เพราะการบริหารเศรษฐกิจที่ผิด

พรากของรัฐบาลก่อนหน้า ประชาชนอดอยากและว่างงาน ชาวนามีหนี้สิน เกษตรกรรมล้าสมัยและไม่ได้ผลผลิตที่เพียงพอ นอกจากนี้โครงสร้างทางอุตสาหกรรมก็ขาดความมั่นคงจนไม่สามารถพึ่งพาได้ และอัตราการเจริญทางเศรษฐกิจมีเพียงแค้อยู่ละ 2 ซึ่งถือว่าน้อยมาก ด้วยภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำดังกล่าว นายพลปักจองฮีได้เริ่มการปรับปรุงทางเศรษฐกิจโดยหันมาใช้กำลังคน โดยใน ค.ศ. 1962 รัฐบาลของเขาได้ประกาศเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจระยะแรก 5 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจดังกล่าวมีความชัดเจน 6 ประการ คือ 1) การพัฒนาอุตสาหกรรมพลังงาน เช่น การผลิตถ่านหินและไฟฟ้า 2) มุ่งเพิ่มรายได้ให้เกษตรกรโดยการขยายการผลิตทางการเกษตร และแก้ปัญหาดุลทางเศรษฐกิจของชาติ 3) พัฒนาอุตสาหกรรมหลักและโครงสร้างทางเศรษฐกิจชั้นย่อย 4) ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรต่าง ๆ ให้มากที่สุด แก้ปัญหาการว่างงานและสงวนรักษาและใช้ประโยชน์จากที่ดิน 5) ปรับปรุงแก้ไขดุลการชำระเงิน และส่งเสริมการส่งออก และ 6) สนับสนุนและส่งเสริมการค้าทางวิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์ก้าวหน้าอื่น ๆ แม้ว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับแรกนี้จะไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร แต่นายพลปักจองฮี ก็ได้ดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจต่อเนื่องมาด้วยการเริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจระยะที่สอง ตั้งแต่ ค.ศ. 1967-1971 ซึ่งการดำเนินการพัฒนาทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องนี้เอง ที่ทำให้เริ่มเห็นความชัดเจนของเศรษฐกิจที่ถูกพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมในเกาหลีได้มากขึ้น นายพลปักจองฮีอ้างว่าเกาหลีได้มีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 11 ผลผลิตทางด้านอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นเป็น 5 เท่า มีการปรับปรุงโครงสร้างสาธารณูปโภคต่าง ๆ ทั้งไฟฟ้า ถนน ท่าเรือ ขยายออกไปยังชนานเมือง รวมทั้งมีการสร้างทางหลวงสายด่วนระหว่างกรุงโซลกับเมืองปูซานซึ่งเป็นเมืองท่าอันดับสองของประเทศ และทางหลวงเชื่อมเมืองสำคัญอีกหลายสาย นอกจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การส่งออกสินค้าก็เพิ่มขึ้นกว่า 35 เท่า ต่อมาในแผนพัฒนาระยะที่สามเขายังได้เน้นหนักการพัฒนาไปที่ชนบทมากขึ้นผ่านโครงการซามาเอิล อุนดอง (Samaul Undong) ผลจากโครงการดังกล่าวทำให้ชนบทในเกาหลีได้เกิดการพัฒนาด้านต่าง ๆ หลายด้าน ประชาชนในหมู่บ้านมีการระบบถนนเข้าหมู่บ้าน สะพาน ถังเก็บน้ำ การสร้างเขื่อนหล่อเลี้ยงพื้นที่เกษตรกรรม ฯลฯ โดยมีเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นพี่เลี้ยงและคอยให้คำแนะนำ นอกจากสิ่งก่อสร้างที่ประชาชนแม้ว่าจะมีหลายฝ่ายที่ทักท้วงว่าแท้ที่จริงแล้ว การพัฒนาเศรษฐกิจรวมทั้งการพัฒนาด้านอื่น ๆ ที่เติบโตควบคู่กันไปในั้นเป็นความจริงหรือการขยายฝันของนายพลปักจองฮี และได้มีการพิสูจน์ตัวเลขต่าง ๆ มากมาย จนพบว่าบางส่วนก็ไม่ใช่ความจริง แต่สิ่งที่เกิดขึ้นไม่มากก็น้อยจากรัฐบาลนี้ ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญทั้งในด้านเศรษฐกิจและภาคประชาชนขึ้นอย่างแน่นอน (สุนทร วาที และ ปรัชญ์ ไพรจักร, 2522. หน้า 93-139)

การพัฒนาทางเศรษฐกิจที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาด้านอื่น ๆ ในประเทศเกาหลีได้ด้วยผลพวงของการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศโดยใช้กำลังคนของนายพลปักจองฮี ได้ก่อให้เกิดการพัฒนาทางการศึกษาและเทคโนโลยีขึ้นคู่กันไปด้วย นอกจากนี้ ทำให้กลุ่มชนชั้นกลางขยายตัวขึ้นอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว รวมทั้งยังมีการส่งเสริมการศึกษาซึ่งทำให้มีจำนวนนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาเพิ่มมากขึ้น

และนำไปสู่การแสดงออกถึงความต้องการทางด้านสิทธิเสรีภาพตามมา เมื่อพบว่ารัฐบาลเผด็จการอำนาจนิยมบริหารจัดการประเทศไปเพื่อการสร้างอำนาจให้กับตนเองและพวกพ้อง ก็มีการรวมพลังกันเพื่อต่อต้านเรียกร้องหลายต่อหลายครั้ง

2) ด้านระบบระหว่างประเทศหรืออิทธิพลจากภายนอก เกาหลีใต้เป็นอีกประเทศหนึ่งในหลาย ๆ ประเทศที่อิทธิพลจากภายนอกสามารถมีส่วนในการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจทางด้านนโยบายต่าง ๆ นับตั้งแต่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองและโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระหว่างยุคหลังสงครามเย็น เกาหลีใต้ต้องตกอยู่ภายใต้การนำของประเทศสหรัฐอเมริกาโดยตลอดในฐานะการเป็นรัฐกันชนเพื่อต่อต้านการแพร่ขยายของลัทธิคอมมิวนิสต์ และความต้องการสร้างเกาหลีใต้ให้เป็นตัวแบบกรณีตัวอย่างประชาธิปไตย (ไชยวัฒน์ คำชู และนิธิ เนื่องจำนงค์, 2559, หน้า 581-584)

สำหรับเกาหลีใต้แล้ว บทบาทและการให้ความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกามีความสำคัญอย่างมาก รวมทั้งสหรัฐอเมริกายังมีบทบาทต่อการกดดันทางการเมืองต่อเกาหลีใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกดดันในกรณีที่รัฐบาลเผด็จการอำนาจนิยมใช้กำลังเข้าปราบปรามผู้ชุมนุมประท้วงด้วยวิธีการที่รุนแรง เช่น ในสมัยประธานาธิบดีช็องมัน

นอกจากนี้ สหรัฐอเมริกายังมีส่วนในการสร้างแรงกระตุ้นต่อชนชั้นนำทั้งฝ่ายค้านและรัฐบาลเกาหลีใต้ที่อยู่ในอำนาจให้ดำเนินการเปลี่ยนแปลงไปสู่การเป็นประชาธิปไตย แม้ว่าปัจจุบันอิทธิพลจากภายนอกจะมีสาเหตุหลักของการเปลี่ยนผ่านไปสู่การเป็นประชาธิปไตยของเกาหลีใต้ แต่อิทธิพลของสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศหัวหอกทางด้านประชาธิปไตยก็ย่อมส่งผลกระทบต่อประเทศเกาหลีใต้ รวมไปถึงสถานการณ์ของระบบระหว่างประเทศที่สงครามเย็นได้คลี่คลายลง ผู้นำในระบอบเผด็จการอำนาจนิยมในเกาหลีใต้จำต้องหันออกมามองโลกและต้องการการได้รับความชอบธรรมจากนานาชาติประเทศรวมทั้งยังต้องการการสนับสนุนเพื่อจากนานาชาติในการต่อรองและแก้ปัญหา กับเกาหลีเหนือ ด้วยเหตุนี้เอง การสร้างประชาธิปไตยเพื่อให้เกิดการยอมรับจากนานาชาติจำต้องเกิดขึ้น แม้จะไม่ชัดเจนเท่ากับการเปลี่ยนไหวของภาคประชาสังคมเพื่อประชาธิปไตยในประเทศ แต่อิทธิพลจากภายนอกก็สามารถเปรียบได้กับสายลมที่ช่วยพัดโหมให้ประชาธิปไตยของเกาหลีใต้เกิดและมั่นคงขึ้นได้เช่นกัน

3) ด้านความเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อประชาธิปไตย สำหรับประวัติศาสตร์ทางการเมืองของเกาหลีใต้ก่อนการเปลี่ยนผ่านมาสู่การเป็นประชาธิปไตยนั้น นับเนื่องมาตั้งแต่ช่วงปี ค.ศ. 1948 เกาหลีใต้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของประธานาธิบดีช็องมัน ที่หลังจากขึ้นดำรงตำแหน่งแล้วก็ได้ออกมาตรการต่าง ๆ แม้ต้องใช้วิธีการที่ขรุขระเพียงเพื่อต้องการรักษาอำนาจของตนเองเอาไว้ เช่น ในการเลือกตั้งประธานาธิบดีที่จัดขึ้นในปี ค.ศ. 1960 พรรคเสรีซึ่งเป็นพรรคของประธานาธิบดีช็องมันเกรงว่าจะพ่ายแพ้การเลือกตั้ง จึงใช้แผนการยึดใส่บัตรเลือกตั้งและทำให้บัตรที่ลงคะแนนให้ผู้สมัครฝ่ายค้านเป็นบัตรเสียผ่านกลไกของรัฐบาล ท้ายที่สุดผลการเลือกตั้ง ประธานาธิบดีช็องมัน ได้รับชัยชนะแต่ก็ได้สร้าง

ความไม่พอใจให้กับเหล่าประชาชนผู้สนับสนุนพรรคฝ่ายค้านและการชุมนุมประท้วงขึ้นที่เมืองมาซาน จังหวัดเคียงซังใต้ รัฐบาลได้ใช้กำลังเข้าปราบปรามผู้ชุมนุมจนเสียชีวิตทั้งสิ้น 8 ราย และต่อมายังพบว่า มีนักศึกษาเสียชีวิตจากการถูกตำรวจทรมาน ก็ได้สร้างความโกรธแค้นต่อประชาชนจนนำไปสู่การชุมนุมใหญ่ของประชาชนและกลุ่มนักศึกษาในกรุงโซล เพื่อเรียกร้องให้ยกเลิกผลการเลือกตั้ง ซึ่งรัฐบาลของประธานาธิบดีช็องมันได้เลือกใช้การปราบปรามกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงด้วยวิธีการที่รุนแรงจนเป็นเหตุให้มีผู้เสียชีวิตจำนวนมาก ต่อมาประธานาธิบดีช็องมันได้ประกาศลาออกและลี้ภัยทางการเมืองไปอยู่ที่สหรัฐอเมริกา การโค่นล้มรัฐบาลครั้งนี้ ถูกเรียกว่าเป็น “การปฏิวัติเดือนเมษายน” (April Revolution) โดยได้สะท้อนให้เห็นถึงพลังของตัวแสดงภาคประชาชน อาทิ กลุ่มนักศึกษาและปัญญาชน และแสดงให้เห็นถึงพลังของการเรียกร้องต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองให้เป็นไปตามวิถีประชาธิปไตย (วิเชียร อินทะสี, 2556, หน้า 64-77)

ในช่วงของรัฐบาลชางเมียง ความสำเร็จในการโค่นล้มประธานาธิบดีช็องมัน ได้ส่งผลสืบเนื่องต่อการเติบโตขึ้นของกลุ่มขบวนการนักศึกษา กลุ่มผู้ใช้แรงงาน นักการเมือง พนักงานบริษัท ฯลฯ ที่มีหัวก้าวหน้าไปทางประชาธิปไตย และสามารถรวมตัวกันเป็นคณะกรรมการแห่งชาติเพื่อต่อสู้กับกฎหมายที่ไม่เป็นประชาธิปไตย (National Committee for Fighting against the Antidemocratic Laws) ของรัฐบาล จากความอ่อนแอของรัฐบาลชางเมียงนี้เองได้เปิดช่องให้เกิดการยึดอำนาจซึ่งนำโดยนายพล ปักจองฮี ขึ้นในวันที่ 16 พฤษภาคม ค.ศ. 1961 (วิเชียร อินทะสี, 2556, หน้า 80-82)

รัฐบาลของนายพลปักจองฮี เริ่มต้นการบริหารประเทศด้วยการกำจัดผู้ที่เห็นต่าง โดยอ้างข้อหาว่าพวกเขาเหล่านั้นเป็นคอมมิวนิสต์ รวมทั้งยังปิดกั้นการเสนอข้อมูลข่าวสารของสื่อมวลชนด้วยการตรวจสอบเนื้อหาก่อนที่จะทำการเผยแพร่ เป็นเวลากว่า 18 ปีที่รัฐบาลของนายพลปักจองฮี สามารถอยู่ในอำนาจมาได้อย่างยาวนานจนกระทั่งเขาถูกยิงเสียชีวิตในปี ค.ศ. 1979 ประชาชนเกาหลีใต้ได้ประจักษ์ชัดว่ารัฐบาลของนายพลปักจองฮี มิได้มีความจริงใจอย่างแท้จริงในการบริหารประเทศ ด้วยเหตุนี้ประชาชนซึ่งเกิดจากการรวมตัวของกลุ่มนักเคลื่อนไหวทางสังคม นักการเมือง นักเขียน นักศึกษา ฯลฯ ในนามของกลุ่ม แชยา (Chaeya) ซึ่งมีจำนวนมากและมีพลังที่เข้มแข็งจึงมีการชุมนุมเพื่อต่อต้านรัฐบาลและเรียกร้องประชาธิปไตย นอกจากนี้กลุ่มดังกล่าวแล้ว ตัวแสดงที่สำคัญอื่น ๆ เช่น นักบวชคาทอลิกและบาทหลวงโปรเตสแตนต์ ในนามขององค์กรทางด้านศาสนา และขบวนการแรงงาน ก็เป็นอีกหนึ่งในหลาย ๆ ตัวแสดงซึ่งเป็นพลังภาคประชาชนในการเคลื่อนไหวต่อสู้กับระบอบเผด็จการอำนาจนิยม นอกจากการนัดชุมนุมประท้วงอันเกิดจากความไม่พอใจในการดำเนินงานของรัฐบาลแล้ว ในสมัยการปกครองของนายพลปักจองฮี พลังภาคประชาชนยังมีบทบาทต่อการเรียกร้องให้ยุติการใช้รัฐธรรมนูญ การปล่อยตัวนักโทษการเมือง มีการรณรงค์ล่ารายชื่อหนึ่งล้านคนเพื่อแก้ไขรัฐธรรมนูญ ฯลฯ (วิเชียร อินทะสี, 2556, หน้า 83-105) เป็นต้น

ภายหลังยุคของนายพลปักจอมฮี ความเข้มแข็งของภาคประชาสังคมในเกาหลีใต้ได้สะท้อนออกมาผ่านการมีอิทธิพลในการตัดสินใจต่าง ๆ ของรัฐบาลที่เข้ามาปกครองประเทศในภายหลัง เพราะได้เรียนรู้ถึงพลังของภาคประชาชนจากบทเรียนทางการเมืองก่อนหน้านี้ การเรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตยครั้งสำคัญ คือ การเรียกร้องให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญโดยให้มีการเลือกตั้งประธานาธิบดีโดยตรง รวมไปถึงการแก้ไขรัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามแนวทางประชาธิปไตย เช่น การให้เสรีภาพแก่สื่อมวลชน ความมีอิสระขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถาบันการศึกษา พรรคการเมือง เป็นต้น แม้ว่าในระยะเปลี่ยนผ่านนี้ประชาธิปไตยของเกาหลีใต้ยังคงประสบกับภาวะการล้มลุกคลุกคลานในช่วงแรก แต่ถือได้ว่าเกาหลีใต้ได้ลงเสาเข็มแห่งการสถาปนาประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริงในแล้ว ปี ค.ศ. 1987 ซึ่งเป็นปีที่ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญที่ได้ ขึ้นชื่อว่าเป็นประชาธิปไตย ปัจจุบันความเข้มแข็งของภาคประชาสังคมในเกาหลีใต้ยังคงดำรงอยู่ และประเทศเกาหลีใต้ได้กลายมาเป็นตัวแบบของความยั่งยืนของประชาธิปไตยที่ได้รับยกย่องและทำการศึกษาทั่วโลก

ในส่วนของตัวเองแสดงสำคัญที่เกี่ยวข้องและมีบทบาทต่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยในเกาหลีใต้ตามที่ได้อธิบายไปก่อนหน้านี้พบว่ามีตัวแสดงที่สำคัญหลายกลุ่มส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่อยู่ในภาคประชาสังคม อาทิ กลุ่มนักศึกษาปัญญาชน กลุ่มสหภาพแรงงาน สหพันธ์อุตสาหกรรม กลุ่มองค์กรทางด้านศาสนา ฯลฯ การเกิดกลุ่มก้อนทางสังคมและมีความเข้มแข็งในการรวมตัวเพื่อเรียกร้องสิทธิความเป็นธรรมในสังคมตามวิถีประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นในเกาหลีใต้เอง เป็นพลังสำคัญที่ทำให้รัฐบาลเผด็จการอำนาจนิยมต้องลงจากอำนาจหลายยุคหลายสมัย แม้ว่าจะมีสาเหตุปัจจัยอื่นๆประกอบด้วย แต่พลังของตัวเองแสดงทางการเมืองภาคประชาชนในการต่อสู้เรียกร้องต่อรัฐบาลได้กระตุ้นและก่อให้เกิดกระแสธารของประชาธิปไตยในเกาหลีใต้ให้เกิดขึ้นและมั่นคงได้ในที่สุด

1.2 การเปลี่ยนผ่านจากระบอบเผด็จการไปสู่ระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย เมียนมา

เมียนมา เป็นประเทศที่ยังคงอยู่ในระลอกคลื่นของการเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตย แม้ว่าเมียนมาจะเกิดการรัฐประหารขึ้นในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2021 แต่มีอาจปฏิเสธได้ว่าก่อนเกิดการรัฐประหาร กระแสการเปลี่ยนผ่านไปสู่การเลือกตั้งเพื่อเป็นประชาธิปไตยในเมียนมาก็ได้เกิดขึ้นเช่นกัน ซึ่งสาเหตุที่ทำให้เกิดการเลือกตั้งดังกล่าว สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

1) ด้านประวัติศาสตร์การพัฒนาประเทศ ผลจากการปิดประเทศและการถูกปกครองโดยรัฐบาลทหารมาอย่างยาวนานนับตั้งแต่หลังการได้รับเอกราชเมื่อวันที่ 4 มกราคม ค.ศ. 1948 หลังจากนั้น รัฐบาลเมียนมาซึ่งนำโดยนายกรัฐมนตรีนู่นู ก็นำประเทศตามแนวทางแบบชาตินิยมและสังคมนิยม โดยใช้นโยบายรัฐสวัสดิการ ซึ่งแนวทางดังกล่าวมิได้ทำให้เมียนมาเจริญเติบโตมากขึ้นแต่อย่างใด หน้าที่ยังต้องประสบกับความยากจนและมีสภาพเศรษฐกิจที่ตกต่ำและประชาชนก็แค้นเคือง

ในเวลาต่อมาซึ่งเป็นสมัยการปกครองของรัฐบาลเผด็จการทหารของเนวิน ที่ดำเนินการรื้อกระดานโครงสร้างทางการเมืองที่รัฐบาลยุคก่อน ๆ ได้ทำเอาไว้ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นการยกเลิกระบอบรัฐสภา ยุบตำแหน่งประธานาธิบดี และรัฐบาลท้องถิ่น จัดระเบียบศาลใหม่ และตั้งตนเองให้มีตำแหน่งเป็นประธานสภาปฏิวัติ ซึ่งมีอำนาจทั้งในด้านนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ และดำเนินนโยบายที่ควบคุมกลไกระบบบริหารราชการและสถานการณ์ทางการเมืองของเมียนมาแทบจะทั้งหมด ในทางเศรษฐกิจ รัฐบาลเนวินพยายามตัดเศรษฐกิจของเมียนมาออกจากระบบการค้าโลก โดยอ้างว่าเพื่อเป็นการลดความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ให้น้อยลง หากแต่การตัดขาดทางเศรษฐกิจดังกล่าวได้ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อเศรษฐกิจภายในประเทศเมียนมา ทั้งการสูญเสียรายได้จากการส่งออกข้าว ชาติการไหลเวียนเงินตราจากต่างประเทศ เกิดภาวะเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมชะงักงัน โดยมีการประมาณการว่าช่วง ค.ศ. 1963-1974 อุตสาหกรรมในเมียนมาเติบโตเฉลี่ยเพียงแค่อ้อยละ 2.6 ต่อปีเท่านั้น จากสภาวะดังกล่าวนี้เอง ทำให้ที่สุดได้ทำให้ระบบเศรษฐกิจของเมียนมาล่มสลาย ประชาชนต้องพึ่งพาสินค้าอุปโภคบริโภคจากตลาดมืด และประสบกับภาวะค่าครองชีพที่สูงขึ้น การปิดประเทศและตัดขาดทางด้านเศรษฐกิจ ได้ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาทางด้านอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก ทั้งทางด้านการศึกษาของประชาชน การแพทย์และการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยี และมีหนี้ต่างประเทศจำนวนมหาศาล ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาตามระบบสังคมนิยมของเมียนมานั้นล้มเหลวโดยสิ้นเชิง ทำให้ถูกจัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่พัฒนาน้อยที่สุด (least development country) โดยสหประชาชาติ ทั้งหมดล้วนแล้วแต่เป็นผลมาจากการแทรกแซงและความไร้ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการทางด้านเศรษฐกิจของรัฐบาลทหารเมียนมา (ธีระ นุชเปี่ยม, 2558, หน้า 227-233) เป็นผลให้เกิดการหลั่งไหลออกนอกประเทศของประชาชนชาวเมียนมาและชนกลุ่มน้อยชาติพันธุ์อื่นๆ เพื่อแสวงหาโอกาสในการทำงานที่ดีกว่าในประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทย

ภายหลังจากที่สภาฟื้นฟูกฎหมายและความสงบเรียบร้อยของรัฐ (State law and Order Restoration Council – SLORC) ได้เข้ามาบริหารงานรัฐบาลแทนเนวิน และแม้รัฐบาลจะมีการจัดการเลือกตั้งทั่วไปในปี ค.ศ. 1990 และพรรคสันนิบาตแห่งชาติเพื่อประชาธิปไตย (National League for Democracy – NLD) จะชนะการเลือกตั้ง แต่รัฐบาลทหารเมียนมาก็ไม่ยอมมอบอำนาจให้แก่รัฐบาลพลเรือนเพราะต้องการให้ร่างรัฐธรรมนูญใหม่แล้วเสร็จก่อน (ธีระ นุชเปี่ยม, 2558, หน้า 234-235)

ผลพวงของการบริหารงานโดยรัฐบาลทหารที่ยืดเยื้อยาวนานได้ก่อให้เกิดความตกร้างทางเศรษฐกิจในประเทศเมียนมาอย่างยากที่จะหลีกเลี่ยง การถูกคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจจากประเทศตะวันตก ส่งผลให้รัฐบาล SLORC^{*} จำต้องหันมามองด้านการพัฒนาประเทศและการปฏิรูปทางเศรษฐกิจการเมืองให้มากขึ้น โดยมีการเปิดรับการลงทุนจากต่างประเทศ นอกจากนี้ รัฐบาล SLORC ยังได้ประกาศใช้แผนพัฒนาประชาธิปไตย 7 ขั้น (The Seven-Stage Roadmap to Democracy) ในปี ค.ศ. 2003

หลังจากประตูปานแรกเริ่มเปิดแล้ว ท้ายที่สุดเมียนมาได้หันมาให้ความสำคัญการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมมากขึ้น ผ่านการพัฒนาทางด้านนโยบายที่เกี่ยวข้อง เช่น นโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรม ด้วยการออกกฎระเบียบการค้าการลงทุนใหม่ การปฏิรูปค่าเงิน นโยบายการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน กฎหมายการลงทุนจากต่างประเทศ 2012 (ณัฐพล ตันตระกูลทรัพย์, 2556) เป็นต้น

การที่รัฐบาลทหารเมียนมาปฏิรูปนโยบายทางด้านเศรษฐกิจ ด้วยการหันมาใช้ระบบตลาดและยกเลิกระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมใน ปี ค.ศ. 1989 แม้ผลจากการปฏิรูปยังไม่เป็นที่ชัดเจนมากนัก แต่ก็มีแรงกระตุ้นที่สามารถส่งผลการพัฒนาทางด้านสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางการศึกษา การสาธารณสุข และการพัฒนาชนบท สำหรับการพัฒนาทางการศึกษา นอกจากจะมีการเปิดกว้างทางด้านโอกาสในการศึกษาแล้ว ยังได้เกิดการปรับปรุงคุณภาพ และเกิดการกระจายตัวของสถาบันอุดมศึกษาไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ นอกจากนี้ สัญญาณในทางบวกก็ยังแผ่ขยายไปสู่การพัฒนาทางด้านระบบสาธารณสุขูปโภคและโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญของประเทศจำนวนมาก เช่น ถนน โรงพยาบาล ฯลฯ รวมทั้งความยากจนของประชาชนยังคงอยู่ลดลงนับตั้งแต่ ปี ค.ศ. 1986 เป็นต้นมา (ธีระนุชเปี่ยม, 2558, หน้า 237-239) นอกจากนี้ประชาชนของเมียนมายังมีสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกและการสื่อสารมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปสามารถใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ อินเทอร์เน็ต และอีเมลได้อย่างอิสระเสรีและราคาถูกลงมากขึ้น ซึ่งหากเปรียบเทียบกับก่อนหน้านี้ ก็สามารถนับว่าเป็นการก้าวกระโดดให้เห็นถึงการพัฒนาทางด้านสิทธิเสรีภาพในการสื่อสารและการแสดงออกในประเทศเมียนมาได้เป็นอย่างดี

2) ด้านระบบระหว่างประเทศหรืออิทธิพลจากภายนอก ช่วงปลายทศวรรษที่ 1980 ซึ่งเป็นช่วงปลายของสงครามเย็นที่ความตึงเครียดของสงครามเย็นได้คลี่คลายและกำลังจะสิ้นสุดลง ชัยชนะของขั้วอุดมการณ์ประชาธิปไตยและการล่มสลายของสหภาพโซเวียตส่งผลให้ทั่วโลกต่างมุ่งหน้าสร้างและพัฒนาประเทศตามอุดมการณ์เสรีนิยมประชาธิปไตย นับเป็นห้วงเวลาที่เมียนมาถูกกดดันจากนานาชาติอย่างหนักจากเหตุปัจจัยหลายประการ แม้กระทั่งญี่ปุ่นซึ่งเป็นชาติที่ให้อุปการะเงินก็เดือน

---

^{*} ในเวลาต่อมา สภาฟื้นฟูกฎหมายและความสงบเรียบร้อยของรัฐ (State law and Order Restoration Council – SLORC) ได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็นสภาสันติภาพและการพัฒนาแห่งรัฐ (State Peace and development Council – SPDC)

ให้เมียนมาต้องมีการปฏิรูปเศรษฐกิจ โดยใช้เงื่อนไขว่าจะยุติการให้ความช่วยเหลือ นอกจากสภาเศรษฐกิจภายในประเทศที่ตกต่ำที่ผลักดันให้เมียนมาต้องหันมาปฏิรูปเศรษฐกิจ และส่งเสริมการเข้ามาลงทุนจากต่างชาติ ในทางการเมือง ผลจากการใช้ความรุนแรงในการปราบปรามผู้ประท้วงและการคุมขังนักโทษทางการเมือง และการปราบปรามชนกลุ่มน้อย ทำให้เมียนมาถูกประณามจากนานาชาติว่าเป็นประเทศที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนชาติตะวันตกต่างใช้ข้ออ้างดังกล่าวในการบอยคอตทางเศรษฐกิจต่อเมียนมา และกดดันให้เมียนมาต้องมีการปฏิรูปทางการเมืองให้เป็นไปตามวิถีประชาธิปไตยโดยเร็ว

ในปี ค.ศ. 2008 ภายหลังเหตุการณ์ปฏิวัติผ้าเหลือง รัฐบาลทหารเมียนมาซึ่งถูกกดดันจากต่างประเทศได้อนุญาตให้พรรคการเมืองหลายพรรคสามารถจัดการออกเสียงลงประชามติเรื่องการรับร่างรัฐธรรมนูญที่รัฐบาลจัดทำขึ้นใหม่ นอกจากนี้ในปี ค.ศ. 2010 รัฐบาลทหารเมียนมายอมปล่อยตัวนางอองซาน ซูจี และนักโทษทางการเมืองคนอื่น ๆ อีกหลายคน และในท้ายที่สุด เมื่อเมียนมาเริ่มส่งสัญญาณที่ชัดเจนต่อทั่วโลกต่อการดำเนินไปตามแนวทางการพัฒนาประชาธิปไตยและประกาศให้มีการเลือกตั้งทั่วไปขึ้นในปี ค.ศ. 2015 ไม่ว่าจะเป็นการเกิดขึ้นภายใต้หน้ากาที่เปลี่ยนโฉมของรัฐบาลทหารเมียนมาก็ดี หรือเพราะความมั่งคั่งในด้านทรัพยากรของเมียนมาก็ดี แต่ท้ายที่สุดแล้วเส้นทางดังกล่าวก็สามารถนำพาให้เมียนมาเดินทางเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของประเทศในระบอบเปลี่ยนผ่านเป็นประชาธิปไตยในระบบระหว่างประเทศ เพราะสามารถทำให้ประเทศตะวันตกยอมลดและยกเลิกการบอยคอตทางเศรษฐกิจต่อเมียนมา และหันมาเป็นพันธมิตรพร้อม ๆ กับการยื่นมือเข้าช่วยเหลือและสนับสนุนในด้านต่าง ๆ

3) ในด้านความเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อประชาธิปไตย แท้จริงแล้วกระแสการต่อต้านรัฐบาลทหารของเมียนมาเริ่มขึ้นมานับตั้งแต่ช่วง ค.ศ. 1962 ซึ่งมีเหตุการณ์เดินขบวนประท้วงสภาปฏิวัติของนักศึกษาของมหาวิทยาลัยย่างกุ้ง อันเกิดจากความไม่พอใจที่สภาดังกล่าวยุติความเห็นอิสระของมหาวิทยาลัย ในเหตุการณ์ดังกล่าวรัฐบาลทหารได้ใช้วิธีการปราบปรามอย่างรวดเร็วและรุนแรง ผู้นำนักศึกษาหลายคนถูกจับ รวมทั้งยังมีการกระเบิดทำลายสโมสรนักศึกษาที่เป็นศูนย์กลางการเคลื่อนไหวจากวิถีทางในการบริหารประเทศและการปราบปรามประชาชนที่รุนแรงนี้เองได้ทำให้องค์ทัพเริ่มแสดงท่าทีไม่พอใจเนวิน และคิดจะโค่นล้มแต่ไม่สำเร็จ ต่อมาในเดือนมีนาคม ปี ค.ศ. 1988 เมียนมาเกิดการเดินขบวนประท้วงครั้งใหญ่เพื่อต่อต้านเนวินและรัฐบาลทหารเมียนมา แม้เนวินจะยอมลาออกในเดือนกรกฎาคมปีเดียวกัน กองทัพบกภายใต้การบริหารงานของสภาฟื้นฟูกฎหมายและความสงบเรียบร้อยของรัฐ (State law and Order Restoration Council – SLORC) ที่ถูกตั้งขึ้นมาในเดือนกันยายน ค.ศ. 1988 ได้ประกาศกฎอัยการศึกและใช้การปราบปรามการเดินขบวนของนักศึกษาอย่างรุนแรง ทำให้มีผู้เสียชีวิตกว่า 451 คน สำหรับเหตุการณ์ครั้งนี้ นับเห็นเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์สำคัญที่เป็นจุดเปลี่ยนทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของเมียนมา (ธีระ นุชเปี่ยม, 2558, หน้า 234)

คู่ขนานไปกับการปฏิรูปทางด้านเศรษฐกิจ ในปี ค.ศ. 2003 รัฐบาล SLORC ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น SPDC ได้ประกาศใช้แผนพัฒนาประชาธิปไตยของรัฐบาลเมียนมา (The Seven-Stage

Roadmap to Democracy) อย่างเป็นทางการโดยพลโทชิน ชู้น นายกรัฐมนตรีเมียนมาในสมัยนั้น แผนดังกล่าวมีทั้งสิ้น 7 ขั้นตอน คือ การประชุมสมัชชาแห่งชาติ การจัดกิจกรรมรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย การร่างรัฐธรรมนูญ การลงประชามติรับรองรัฐธรรมนูญ การจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วประเทศ การประชุมรัฐสภา และการสร้างชาติให้ทันสมัยและเป็นประชาธิปไตย (ดุลยภาค ปรีชาวัชช, 2554, หน้า 1) อย่างไรก็ตามแม้ว่ารัฐบาลทหารเมียนมาจะมีการประกาศใช้แผนพัฒนาประชาธิปไตยดังกล่าว แต่ในปี ค.ศ. 2007 ได้เกิดเหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญในเมียนมาอีกครั้ง ซึ่งนำการเดินขบวนประท้วงโดยพระสงฆ์และนักศึกษา คือ “การปฏิวัติผ้าเหลือง” (Saffron Revolution) โดยมีสาเหตุหลักมาจากความไม่พอใจรัฐบาลทหารที่ยังคงก่อกำหนายทางการเมืองซ้ำยังขยายแสนยานุภาพของกองทัพ ก่อรูปกับการขยายตัวของเศรษฐกิจยังคงดำเนินไปอย่างจำกัด ประชาชนยังคงเผชิญกับภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ปัญหาราคาพลังงาน และค่าครองชีพเพิ่มสูงขึ้นอย่างก้าวกระโดด (ณัฐพล ตันตระกูลทรัพย์, 2556) การเดินขบวนประท้วงรัฐบาลในครั้งนี้ ได้แสดงให้เห็นถึงบทบาทของขบวนการพระสงฆ์และนักศึกษาในการเรียกร้องให้มีการแก้ไขปัญหาอันเป็นหนึ่งในวิถีของประชาธิปไตยได้เป็นอย่างดี

ในเวลาต่อมา ในปี ค.ศ. 2010 เมียนมาได้มีการจัดการเลือกตั้งทั่วไปขึ้นอีกครั้งหนึ่ง แม้ว่าการเลือกตั้งในประเทศเมียนมาจะมีชื่อเรื่องใหม่และเคยเกิดขึ้นมาแล้วในอดีต แต่การเลือกตั้งครั้งนี้กลับเป็นเหตุการณ์ที่ทั่วโลกต่างให้ความสำคัญและจับตามอง เพราะเป็นการเลือกตั้งที่เกิดขึ้นภายใต้แผนพัฒนาประชาธิปไตย 7 ขั้น ของรัฐบาลทหารเมียนมา* การเลือกตั้งครั้งนี้รัฐบาลทหารเมียนมามีความพยายามในการออกกฎหมายต่าง ๆ เพื่อสร้างความได้เปรียบให้กับฝ่ายตนเอง เช่น การออกกฎหมายควบคุมกิจกรรมการหาเสียงของพรรคการเมืองต่าง ๆ และท้ายที่สุดผลการเลือกตั้งที่ออกมา คือ พรรคสหสามัคคีและการพัฒนา (Union Solidarity and Development Party – USDP) ซึ่งเป็นพรรคภายใต้การหนุนหลังจากรัฐบาลทหารเมียนมาได้รับชัยชนะพร้อมๆกับการขึ้นดำรงตำแหน่งของประธานาธิบดี เต็ง เส่ง อย่างไรก็ตาม หลายฝ่ายต่างมิได้ให้การยอมรับการเลือกตั้งครั้งนี้มากนัก เนื่องจากเห็นว่าเป็นการเลือกตั้งที่เสมือนเป็นการ “จัดฉาก” เพื่อสร้างภาพลักษณ์ในทางที่ดีแก่รัฐบาลทหารเมียนมาต่อสายตาประชาคมโลก แต่ส่วนใหญ่ต่างวิเคราะห์ไปในทิศทางเดียวกันว่าอำนาจต่าง ๆ ยังคงอยู่ในมือของรัฐบาลทหารเดิม แต่กระนั้นถึงการเลือกตั้งในปี ค.ศ. 2010 จะถูกมองว่าเป็นการเลือกตั้งจอมปลอม แต่ในเวลาต่อมาสัญญาณสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงความพร้อมที่จะเดินหน้าสู่การเปลี่ยนผ่านสู่ระบอบประชาธิปไตยที่ชัดเจน คือ การทยอยปล่อยตัวนักโทษทางการเมืองจำนวนมาก ซึ่งรวมไปถึงนางอองซาน ซูจี ด้วย

---

* ก่อนหน้านั้นเมียนมาได้เคยมีการจัดการเลือกตั้งขึ้นมาแล้วใน ค.ศ. 1990 ซึ่งพรรคสันนิบาตแห่งชาติเพื่อประชาธิปไตย (เอ็นแอลดี) ของนางอองซาน ซูจี ชนะการเลือกตั้ง โดยได้คะแนนเสียงที่หนึ่งในสภาพกว่า 392 จากทั้งหมด 485 ที่นั่ง แต่รัฐบาลเมียนมากลับไม่ยอมรับผลการเลือกตั้งในครั้งนั้นและไม่ยอมถ่ายโอนอำนาจให้กับพรรคเอ็นแอลดี รวมทั้งยังคงคุมขังนางอองซาน ซูจี ไว้ในบ้านพัก (ดุลยภาค ปรีชาวัชช, 2554, หน้า 1)

ความชัดเจนของการเปลี่ยนผ่านสู่การเป็นประชาธิปไตยของเมียนมาปรากฏชัดขึ้นในปี ค.ศ. 2015 ซึ่งเมียนมาได้มีการจัดการเลือกตั้งทั่วไปอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งการเลือกตั้งในครั้งนี้ พรรคสันนิบาตแห่งชาติเพื่อประชาธิปไตย (เอ็นแอลดี) ของนางอองซาน ซูจี ชนะการเลือกตั้ง โดยได้ที่นั่งในสภาไปทั้งหมด 880 ที่ หรือกว่าร้อยละ 77.3 จากทั้งหมด 1,139 ที่นั่งในการเลือกตั้งครั้งนี้ (จากจำนวน 880 ที่ เป็นที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎร (สภาล่าง) 254 ที่ ในวุฒิสภา (สภาสูง) 135 ที่ และสภาประจำเขตหรือรัฐ 474 ที่ รวมทั้งผู้แทนชาติพันธุ์สำหรับสภาประจำเขตหรือรัฐอีก 17 ที่ และเนื่องจากพรรค NLD ครองที่นั่งในสภาล่าง และสภาสูงรวมกัน 389 ที่ ทำให้พรรคครองเสียงข้างมาก และมีสิทธิที่จะตั้งรัฐบาลพรรคเดียวตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด) (ผู้จัดการออนไลน์, 2559) และท้ายที่สุดได้นำมาซึ่งการจัดตั้งรัฐบาลและนำมาสู่การมีประธานาธิบดีคนใหม่ คือ นายอูอึนจ่อ ซึ่งเป็นผู้นำที่มาจากฝ่ายพลเรือนครั้งแรกในรอบ 54 ปี

สำหรับการเปลี่ยนผ่านไปสู่การเป็นประชาธิปไตยของเมียนมา ตามที่บรรยายให้เห็นภาพข้างต้นนั้นสามารถสรุปได้ชัดเจนว่าการ**พัฒนาทางเศรษฐกิจผ่านการปฏิรูปเชิงนโยบาย**ที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ โดยหันมาใช้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมแทนระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม ได้ก่อให้เกิดการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ตามมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาทางสังคมและการพัฒนามนุษย์ ทั้งนี้เพราะระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมได้นำพาให้เกิดการพัฒนาโครงสร้างสาธารณูปโภคต่าง ๆ และรวมไปถึงความต้องการแรงงานที่มีทักษะฝีมือมากขึ้น ดังนั้นการพัฒนามนุษย์ผ่านระบบการศึกษาจึงตอบโจทย์สำคัญในการปฏิรูปเศรษฐกิจของรัฐบาลทหารเมียนมาด้วย ผลประโยชน์ในการพัฒนามนุษย์นี้เองที่สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามเรียกร้องสิทธิของตนเอง รวมไปถึงการแสดงออกถึงความต้องการต่าง ๆ ต่อรัฐบาลผ่านการเดินขบวนประท้วงที่เกิดขึ้นหลายต่อหลายครั้ง ดังกล่าวเหล่านี้ตรงกับทฤษฎีการทำให้ทันสมัยที่กล่าวว่าการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจจะก่อให้เกิดการพัฒนามนุษย์ ซึ่งท้ายที่สุดก็นำมาสู่การพัฒนาระบอบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้น นอกจากการทำให้ทันสมัยผ่านการพัฒนาทางการพัฒนาเศรษฐกิจแล้ว อีกสองสาเหตุที่สำคัญที่ทำให้เมียนมาเกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่การเป็นประชาธิปไตยที่ชัดเจน คือ **อิทธิพลจากภายนอกประเทศ** กล่าวคือ การพัฒนาที่ก้าวหน้ากว่าของประเทศเพื่อนบ้านโดยรอบ และการถูกกดดันจากนานาชาติให้เมียนมาปฏิรูปทางเศรษฐกิจและการเมืองผ่านการใช้มาตรการต่าง ๆ เช่น การงดปล่อยกัญ การบอยคอตทางเศรษฐกิจ ฯลฯ และ**บทบาทของตัวแสดงที่สำคัญในการดำเนินการและเรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตย** อย่าง นางอองซาน ซูจี กลุ่มขบวนการเรียกร้องประชาธิปไตยภาคประชาชนทั้งกลุ่มนักศึกษาและพระสงฆ์ และกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ รวมถึงกลุ่มทหารในระบอบเก่าที่เล็งเห็นและให้ความสำคัญต่อการปฏิรูปทางการเมืองเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย ก็ล้วนแล้วแต่เป็นตัวแสดงหลักทางการเมืองที่ประกอบสร้างให้เมียนมาสามารถเข้าสู่กระบวนการเปลี่ยนผ่านเป็นประชาธิปไตยได้ดังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน แม้อาจจะกล่าวไม่ได้เต็มที่นักกว่าประเทศเมียนมาสามารถเป็นประชาธิปไตยได้อย่างเต็มภาคภูมิแล้ว เพราะหลายฝ่ายยังคงมีข้อสงสัยต่อฝ่ายที่เคยกุม

อำนาจในระบบบงก่าอยู่ แต่ก็มีอาจปฏิเสธได้ว่าจากประเทศที่เคยปิดประตูต่อประชาธิปไตยแทบทุกบานได้ก้าวทำออกมาสู่ระบบประชาธิปไตยแล้ว

จากการอภิปรายให้เห็นถึงประวัติศาสตร์การพัฒนาประเทศ ระบบระหว่างประเทศหรืออิทธิพลจากภายนอก และการความเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อประชาธิปไตย ของทั้งสามประเทศ คือ เกาหลีใต้ ไทย และเมียนมา ข้างต้น สามารถนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบให้เห็นถึงสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนผ่านสู่การเป็นประชาธิปไตยของทั้งสามประเทศดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบสาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนผ่านสู่การเป็นประชาธิปไตยของประเทศเกาหลีใต้ และเมียนมา

สาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนผ่านสู่การเป็นประชาธิปไตย	เกาหลีใต้	เมียนมา	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น
ระหว่างการตกอยู่ภายใต้การปกครองของระบอบเผด็จการ	- ผู้นำอ้างเหตุผลจากความตึงเครียดระหว่างสองเกาหลีและความมั่นคงของชาติมาใช้ลิดรอนสิทธิเสรีภาพของประชาชน - การปราบปรามผู้เห็นต่างด้วยกำลังและวิธีการที่รุนแรงจนมีผู้เสียชีวิตหลายครั้ง - การดำเนินนโยบายภายใต้ความขัดแย้งและเพื่อดำรงอำนาจของตนเองมากกว่าทำเพื่อประเทศ	- เกิดภาวะล่มสลายทางเศรษฐกิจขึ้นจากการปิดประเทศและการใช้แนวทางแบบสังคมนิยม ซึ่งนำไปสู่สภาวะยากจนแร้นแค้นของประชาชน และส่งผลกระทบต่อพัฒนาประเทศที่ตกต่ำอย่างมากที่สุด - การปราบปรามผู้เห็นต่างด้วยกำลังและวิธีการที่รุนแรงจนมีผู้เสียชีวิตหลายครั้ง - ดำเนินนโยบายต่าง ๆ ด้วยความขัดแย้งและคำนึงถึงเพียงเพื่อรักษาอำนาจนำทางการเมืองของตน	- รัฐบาลเผด็จการไม่เป็นที่ยอมรับของประชาชนต้องประสบกับปัญหาการขาดความชอบธรรมและความสามารถในการบริหารจัดการประเทศ - ประชาชนไม่พอใจการทำงานของรัฐบาล มีการชุมนุมประท้วงขับไล่ - ถูกต่างประเทศ, ประเทศมหาอำนาจ โดยเฉพาะสหรัฐฯ กดดันเพื่อให้เกิดการปฏิรูปทางการเมืองและเศรษฐกิจ
การทำให้ทันสมัย (การเปลี่ยนแปลงทางสังคม/เศรษฐกิจ)	- มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง ซึ่งก่อให้เกิดการพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐาน, การขยายตัวของ	- การพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมมากขึ้น ผ่านการพัฒนาทางด้านนโยบายที่เกี่ยวข้อง เช่น นโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรม ด้วยการออก	- เศรษฐกิจของประเทศเติบโต เกิดการพัฒนาภาคประชาชนและเกิดการพัฒนานวัตกรรมตามแนวทาง

สาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงผ่าน สู่การเป็นประชาธิปไตย	เกาหลีใต้	เมียนมา	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น
	ภาคอุตสาหกรรม, การพัฒนาชนบท, การเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร, การพัฒนากำลังคนผ่านการศึกษาและส่งเสริมทางด้านเทคโนโลยี ฯลฯ	กฎระเบียบการค้าการลงทุนใหม่ การปฏิรูปค่าเงิน นโยบายการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน กฎหมายการลงทุนจากต่างประเทศ 2012 - มีการพัฒนาทางด้านสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านการศึกษา การสาธารณสุข และการพัฒนาชนบท	ประชาธิปไตยในหมู่ภาคประชาสังคม - การขยายการพัฒนาไปสู่มิติทางสังคมและการพัฒนามนุษย์ - ประชาชนได้รับโอกาสทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาและถูกพัฒนามากขึ้น - เกิดชนชั้นกลางที่พัฒนาแนวคิดและต้องการสิทธิเสรีภาพ
ระบบระหว่างประเทศ/ อิทธิพลจากภายนอก	- ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสหรัฐฯ โดยสหรัฐฯ มีบทบาทต่อการกดดันทางการเมืองต่อเกาหลีใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกดดันในกรณีที่รัฐบาลเผด็จการอำนาจนิยมใช้กำลังเข้าปราบปรามผู้ชุมนุมประท้วงด้วยวิธีการที่รุนแรง รวมทั้งยังมีส่วนในการสร้างแรงกระตุ้นต่อชนชั้นนำทั้งฝ่ายค้านและรัฐบาลเกาหลีใต้ที่อยู่ในอำนาจให้ดำเนินการเปลี่ยนแปลงไปสู่การเป็นประชาธิปไตย	- เมียนมาถูกประณามจากนานาชาติว่าเป็นประเทศที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนจากการปิดประเทศ การปราบปรามผู้ประท้วงด้วยความด้วยความรุนแรง การคุมขังนักโทษทางการเมือง การปราบปรามกลุ่มชาติพันธุ์ที่ขัดแย้งกับรัฐบาล - ชาติตะวันตกบอยคอตทางเศรษฐกิจต่อเมียนมา และกดดันให้เมียนมาต้องมีการปฏิรูปทางด้านการเมืองให้ เป็นไปตามวิถีประชาธิปไตยโดยเร็ว	- ผู้นำในระบอบเผด็จการต้องปรับเปลี่ยนนโยบายทางการเมืองให้เป็นไปตามแนวทางและวิถีของประชาธิปไตย เพื่อให้เกิดภาพลักษณ์และการยอมรับและความช่วยเหลือจากสังคมระหว่างประเทศ - การประกาศใช้แผนพัฒนาประชาธิปไตย 7 ขั้น (*กรณีเมียนมา) - การแก้ไขรัฐธรรมนูญให้เป็นประชาธิปไตย (*กรณีเกาหลีใต้)
ตัวแสดงทางการเมือง	- กลุ่มนักศึกษาปัญญาชน - กลุ่มสหภาพแรงงาน - สหพันธ์อุตสาหกรรม - กลุ่มองค์กรทางด้านศาสนา ฯลฯ	- นางอองซาน ซูจี - กลุ่มทหารในระบอบเผด็จการ - ขบวนการเรียกร้องประชาธิปไตยภาคประชาชน	- เป็นพลังการเคลื่อนไหวเพื่อขับไล่รัฐบาลเผด็จการอำนาจนิยม

สาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงผ่านสู่การเป็นประชาธิปไตย	เกาหลีใต้	เมียนมา	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น
	- นักการเมืองฟากประชาธิปไตย - ฯลฯ	คือ นักศึกษาและพระสงฆ์ กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ	- มีก่อรูปและรวมตัวกันเป็นกลุ่มผลประโยชน์ในหมู่ภาคประชาสังคม - เป็นพลังสำคัญในการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อเรียกร้องการเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตย และตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล

จากตารางที่ 1 ซึ่งเป็นเปรียบเทียบสาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนผ่านสู่การเป็นประชาธิปไตยของประเทศเกาหลีใต้ และเมียนมา ข้างต้น สามารถวิเคราะห์ได้ว่าทั้งประเทศเกาหลีใต้ และเมียนมา ต่างมีสาเหตุปัจจัยรวมทั้งที่มาที่ไปของการเปลี่ยนผ่านไปสู่การเป็นประชาธิปไตยที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ทั้งการพัฒนามาให้ทันสมัยผ่านการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่นำไปสู่การพัฒนามนุษย์ อิทธิพลจากระบบระหว่างประเทศและภายนอก รวมทั้งตัวแสดงที่สำคัญทางการเมือง ล้วนแล้วแต่ส่งผลต่อการเปลี่ยนผ่านสู่การเป็นประชาธิปไตยของทั้งสองประเทศ ภายใต้การปกครองของผู้นำในระบอบเผด็จการ ทั้งสองประเทศต้องเผชิญและตกอยู่ภายใต้สภาพการณ์ที่แทบไม่ต่างกัน นั่นคือ ผู้นำในระบอบเผด็จการต่างสรรหาข้ออ้างสารพัดเพื่อนำมาใช้สร้างวาทกรรมในการปกครองประเทศและลดทอนสิทธิของประชาชน กรณีเกาหลีใต้ ผู้นำเผด็จการอ้างเหตุผลจากความตึงเครียดระหว่างสองเกาหลีและความมั่นคงของชาติ ในขณะที่เมียนมาก็อ้างเรื่องชาตินิยม นอกจากจะลดทอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนแล้ว เมื่อมีผู้เห็นต่างทางการเมืองหรือเกิดการชุมนุมประท้วงขึ้นรัฐบาลก็เข้าปราบปรามด้วยกำลังและวิธีการที่รุนแรงจนมีผู้เสียชีวิตเช่นเดียวกัน รวมทั้งเหล่าบรรดาผู้นำเผด็จการก็มักจะไม่มีความสามารถในการบริหารจัดการทางด้านเศรษฐกิจ จนส่งผลให้ทั้งสองประเทศเกิดสภาวะทางเศรษฐกิจที่ตกต่ำอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของประเทศเมียนมา ซึ่งเกิดภาวะล่มสลายทางเศรษฐกิจขึ้นจากการปิดประเทศและการใช้แนวทางแบบสังคมนิยม ซึ่งนำไปสู่สภาวะยากจนแร้นแค้นของประชาชน และส่งผลต่อการพัฒนาประเทศที่ตกต่ำอย่างมาก และที่เลวร้ายคือ ผู้นำในระบอบเผด็จการของทั้งสองประเทศต่างก็ดำเนินนโยบายต่าง ๆ ด้วยความฉ้อฉลและค่านิ่งถึงเพียงเพื่อรักษาอำนาจทางการเมืองของตน เมื่อเป็นเช่นนี้ประกอบกับระยะเวลาการครอบงำของระบอบเผด็จการที่ยาวนาน แน่แน่นอนว่าผลลัพธ์ที่ตามมาย่อมสร้างความไม่พอใจเกิดขึ้นในหมู่ประชาชน รัฐบาลเผด็จการจึงไม่เป็นที่ยอมรับของประชาชน และต้องประสบกับปัญหาการ

ขาดความชอบธรรมและความสามารถในการบริหารจัดการประเทศ เกิดการมีการชุมนุมประท้วงขับไล่และ
ยอมถูกต่างประเทศกดดันเพื่อให้เกิดการปฏิรูปทางการเมืองและเศรษฐกิจ

ในส่วนของการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยในฐานะที่เป็นสาเหตุของการเปลี่ยนผ่านสู่การเป็น
ประชาธิปไตยนั้น ทั้งสองประเทศก็มีเส้นทางที่ไม่ต่างกัน กล่าวคือ ผลจากระบบเศรษฐกิจที่ล่มสลายจาก
การบริหารจัดการของรัฐบาลเผด็จการทหารที่ไม่มีความสามารถ ทำให้ต้องมีการพัฒนาและปฏิรูป กรณีย
ของเกาหลีใต้โดยเฉพาะในสมัยรัฐบาลของนายพลปักจองฮี แม้จะเป็นส่วนหนึ่งของรัฐบาลเผด็จการอำนาจ
นิยม แต่ก็เล็งเห็นว่าการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศ จึงได้มีการพัฒนาทาง
เศรษฐกิจตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง ซึ่งก่อให้เกิดการพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐาน,
การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม, การพัฒนาชนบท, การเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร, การพัฒนากำลังคน
ผ่านการศึกษาและส่งเสริมทางด้านเทคโนโลยี ฯลฯ ในส่วนของเมียนมาก็ปฏิรูปประเทศด้วยการพัฒนา
เศรษฐกิจแบบทุนนิยมมากขึ้น ผ่านการพัฒนาทางด้านนโยบายที่เกี่ยวข้อง เช่น นโยบายการพัฒนา
อุตสาหกรรม ด้วยการออกกฎระเบียบการค้าการลงทุนใหม่ การปฏิรูปค่าเงิน นโยบายการพัฒนา
โครงสร้างพื้นฐาน กฎหมายการลงทุนจากต่างประเทศ 2012 ผลลัพธ์สำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจคือ
การก่อให้เกิดการพัฒนาภาคประชาชนและเกิดการพัฒนาแนวคิดตามแนวทางประชาธิปไตยในหมู่ภาค
ประชาสังคม การขยายการพัฒนาไปสู่มิติทางสังคมและการพัฒนามนุษย์ ประชาชนได้รับโอกาสทาง
การศึกษาในระดับอุดมศึกษาและถูกพัฒนามากขึ้น เกิดชนชั้นกลางที่พัฒนาแนวคิดและต้องการสิทธิ
เสรีภาพ ซึ่งนั่นคือ “การพัฒนาให้เกิดการเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตย” นั่นเอง

ในด้านของอิทธิพลของระบบระหว่างประเทศหรืออิทธิพลจากภายนอก ก็นับได้ว่าเป็นอีกหนึ่ง
สาเหตุที่ทำให้การเปลี่ยนผ่านเป็นประชาธิปไตยของทั้งสองประเทศเกิดขึ้น ในส่วนของเกาหลีใต้ซึ่งเป็น
ประเทศที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสหรัฐฯ มาโดยตลอดนั้น สหรัฐฯได้มีบทบาทต่อการกดดันทางการเมือง
ต่อเกาหลีใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกดดันในกรณีที่รัฐบาลเผด็จการอำนาจนิยมใช้กำลังเข้าปราบปรามผู้
ชุมนุมประท้วงด้วยวิธีการที่รุนแรง รวมทั้งยังมีส่วนในการสร้างแรงกระตุ้นต่อชนชั้นนำทั้งฝ่ายค้านและ
รัฐบาลเกาหลีใต้ที่อยู่ในอำนาจให้ดำเนินการเปลี่ยนแปลงไปสู่การเป็นประชาธิปไตย กรณีเมียนมาเอง
ก็เช่นกันหากแต่ถูกกดดันมากกว่าโดยเฉพาะในข้อกล่าวหาว่าเป็นประเทศที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนจากการ
ปิดประเทศ การปราบปรามผู้ประท้วงด้วยความด้วยความรุนแรง การคุมขังนักโทษทางการเมือง และการ
ปราบปรามกลุ่มชาติพันธุ์ที่ขัดแย้งกับรัฐบาล เมียนมาต้องถูกชาติตะวันตกบอยคอตทางเศรษฐกิจต่อ
เมียนมา และกดดันให้เมียนมาต้องมีการปฏิรูปทางการเมืองให้เป็นไปตามวิถีประชาธิปไตยโดยเร็ว
ผลลัพธ์อันเกิดจากอิทธิพลจากภายนอก คือ ผู้นำในระบบเผด็จการต้องปรับเปลี่ยนนโยบายทางการเมือง
ให้เป็นไปตามแนวทางและวิถีของประชาธิปไตยเพื่อให้เกิดภาพลักษณ์และการยอมรับและความช่วยเหลือ
จากสังคมระหว่างประเทศ ที่ชัดเจน คือ กรณีเมียนมาได้มีการประกาศใช้แผนพัฒนาประชาธิปไตย 7 ขั้น
และกรณีเกาหลีใต้คือมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญให้เป็นประชาธิปไตย

ในส่วนของตัวแสดงทางการเมืองที่เป็นสาเหตุของการเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตยนั้น ในทัศนะของผู้ศึกษา สำหรับกรณีเกาหลีใต้ นับว่ามีความสำคัญมาก เพราะภาคประชาสังคม อาทิ นักศึกษา ปัญญาชน กลุ่มสหภาพแรงงาน สหพันธ์อุตสาหกรรม กลุ่มองค์กรทางด้านศาสนา และนักการเมืองฟากประชาธิปไตย ฯลฯ สามารถสร้างพลังรวมกลุ่มได้อย่างเข้มแข็ง ในส่วนของเมียนมา ตัวแสดงหลักที่สำคัญ และเป็นเสมือนสัญลักษณ์ของประชาธิปไตยในประเทศอย่างนางอองซาน ซูจี ขบวนการเรียกร้องประชาธิปไตยภาคประชาชน คือ นักศึกษาและพระสงฆ์ กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ กลุ่มทหารในระบอบเผด็จการ (สาย Soft-liners) ต่างก็ช่วยขับเคลื่อนแนวทางประชาธิปไตยในประเทศ เป็นผลให้เกิดเป็นพลังการเคลื่อนไหวเพื่อขับไล่รัฐบาลเผด็จการอำนาจนิยม มีการก่อรูปและรวมตัวกันเป็นกลุ่มผลประโยชน์ในหมู่ภาคประชาสังคม และเป็นพลังสำคัญในการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อเรียกร้องการเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตย และตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล

จากที่อภิปรายมาข้างต้น คงสามารถพอสรุปและพิสูจน์ได้อย่างชัดเจนว่า ทั้งการทำให้ทันสมัยระบบระหว่างประเทศอิทธิพลจากภายนอกประเทศ และบทบาทของตัวแสดงในการเคลื่อนไหวเรียกร้องทางการเมืองในประเทศ ที่ผู้ศึกษาเลือกมาเป็นตัวแปรในการศึกษาสาเหตุของการเปลี่ยนผ่านไปสู่การเป็นประชาธิปไตยในครั้งนี้ เป็นสาเหตุของการนำไปให้เกิดการเปลี่ยนผ่านไปสู่การเป็นประชาธิปไตยทั้งของประเทศเกาหลีใต้และเมียนมา

2. เมียนมาในบริบทเปลี่ยน (ไม่) ผ่าน: การวิเคราะห์ความยั่งยืนของประชาธิปไตยในประเทศเมียนมาภายหลังการเลือกตั้งในปี ค.ศ. 2015

แม้ว่าประเทศเกาหลีใต้และเมียนมาจะมีสาเหตุการเปลี่ยนผ่านไปสู่การเป็นประชาธิปไตยที่คล้ายคลึงกัน ดังที่ได้อภิปรายให้เห็นไปแล้วในหัวข้อก่อนหน้านี้ แต่ก็ได้เป็นหลักประกันได้ว่าทั้งสองประเทศจะมีประชาธิปไตยที่ยั่งยืนเช่นเดียวกัน ปัจจุบันเป็นที่ประจักษ์ชัดแล้วว่าประเทศเกาหลีใต้เป็นประเทศที่สามารถสร้างความมั่นคงและยั่งยืนขึ้นในประเทศได้สำเร็จ ในขณะที่เมียนมาไม่สามารถเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตย เพราะเกิดการรัฐประหารซึ่งนำโดย พล.อ.มิน อ่อง ลาย ขึ้นในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2021 จนทำให้เมียนมากลับไปสู่การปกครองภายใต้ระบอบเผด็จการอีกครั้ง ซึ่งในส่วนนี้จะเป็นการอภิปรายเพื่อวิเคราะห์ความยั่งยืนของประชาธิปไตยในประเทศเมียนมาว่าเพราะเหตุใดจึงไม่สามารถเปลี่ยนผ่านไปสู่การเป็นประชาธิปไตยที่ยั่งยืนได้

ทั้งนี้ข้อพิสูจน์ที่ชัดเจนของเกาหลีใต้ในการสร้างประชาธิปไตยให้ยั่งยืนและมั่นคงสามารถพิจารณาได้ทั้งในระดับพฤติกรรมและทัศนคติ ซึ่งในส่วนของทัศนคตินั้น แม้ว่าการนิยามทางการเมืองแบบประชาธิปไตยจะมีได้เกิดขึ้นอย่างเต็มร้อย แต่ตัวแสดงทางการเมืองของเกาหลีใต้ในทุกระดับต่างก็ให้ความเชื่อมั่นในความชอบธรรมของประชาธิปไตย และยึดถือเป็นรูปแบบในการปกครอง ในส่วนของระดับพฤติกรรมภาคประชาสังคมของเกาหลีใต้นับได้ว่ามีบทบาทสำคัญอย่างมากในการค้ำจุนรัฐบาลให้ดำเนินงานไปตามแนวทางวิถีประชาธิปไตย นอกจากนี้อีกหนึ่งปัจจัยสำคัญ คือ กองทัพเกาหลีใต้ ได้กลาย

สภาพเป็น “กองทัพมืออาชีพ” โดยไม่เข้ามาเกี่ยวข้องกับทางการเมือง ปัจจุบันประชาธิปไตยในเกาหลีใต้มีความเป็นระบบ การเลือกตั้งโปร่งใส ประชาชนให้ความเชื่อมั่นในสถาบันประชาธิปไตย ซึ่งทุกอย่างสามารถชี้วัดไปได้ว่าประชาธิปไตยของเกาหลีใต้มีความมั่นคงและเป็นไปได้ยากที่จะเกิดการย้อนกลับ (ไชยวัฒน์ คำชู และนิธิ เนื่องจำนงค์, 2559, หน้า 588-595)

เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนผ่านเป็นประชาธิปไตยของประเทศเมียนมา นักวิชาการหลายคนต่างคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า แท้ที่จริงแล้วประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นในประเทศเมียนมาเป็นเพียงเครื่องมือของกลุ่มอำนาจเดิม ที่ใช้การปฏิรูปทางการเมืองให้เป็นแบบประชาธิปไตย และใช้กลไกทุนนิยมในทางเศรษฐกิจในการลดแรงกดดันในภาคประชาชนและจากต่างชาติ รวมทั้งต่างเชื่อว่าการปฏิรูปทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในประเทศเป็นไปเพื่อกลุ่มชนชั้นนำ ซึ่งอาจจะทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำและช่องว่างระหว่างประชาชนมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ผลจากการเลือกตั้งในปี ค.ศ. 2015 ที่ตอกย้ำถึงความต้องการของประชาชนที่ต้องการเปลี่ยนผ่านจากระบบเผด็จการทหารด้วยการเลือกผู้สมัครจากพรรคสันนิบาตแห่งชาติเพื่อประชาธิปไตย จนได้รับชัยชนะอย่างถล่มทลายนั้น ทำให้ทั่วโลกได้เห็นโฉมหน้าประธานาธิบดีที่เป็นพลเรือนคนแรกของเมียนมาในรอบ 54 ปี คือ นายอู ถิ่น จอ หากพิจารณาเปรียบเทียบโดยใช้เกาหลีใต้เป็นตัวแบบ ในระดับทัศนคติคงพอจะสามารถอนุมานได้ว่า ในกลุ่มประชาชนเมียนมานั้น “ค่านิยมประชาธิปไตยได้แตกหน่อออกผลและลงหลักปักฐานอยู่ในใจของประชาชนเรียบร้อยแล้ว” อย่างไรก็ตามคำถามสำคัญ คือ แล้วในกลุ่มชนชั้นนำในระบบเผด็จการเดิมของเมียนมามีการปรับเปลี่ยนทัศนคติมายึดถือค่านิยมตามแนวทางประชาธิปไตยหรือไม่? ถ้าหากในกลุ่มชั้นนำยังคงยึดมั่นในระบบอำนาจนิยมแบบเดิมและรอคอยที่จะหวนคืนสู่อำนาจ เมียนมาก็มีความเป็นไปได้สูงมากที่จะเกิดการย้อนกลับของประชาธิปไตย เมื่อมาพิจารณาในส่วนของระดับพฤติกรรม ซึ่งทุกฝ่ายต่างมุ่งเป้าไปที่กองทัพและกลุ่มชนชั้นนำของเมียนมานั้น พบว่าทั้งในส่วนของกองทัพและกลุ่มชนชั้นนำยังคงไม่ดำเนินไปตามวิถีทางของประชาธิปไตยที่แท้จริง และยังคงต้องการรักษาสถานะอำนาจของตนเองไว้อย่างต่อเนื่องโดยอาศัยข้อกำหนดในรัฐธรรมนูญเป็นเครื่องมือในการดำรงสถานะและบทบาทของตนเองในรัฐบาล ทั้งนี้ แม้ว่าการลงจากตำแหน่งของอดีตประธานาธิบดี เต็ง เส่ง เพื่อเปิดทางให้นาย อู ถิ่น จอ ขึ้นดำรงตำแหน่ง อย่างเรียบง่าย รวมทั้งยังออกไปอุปสมบทเป็นพระ ได้สร้างความประหลาดใจต่อผู้สนใจการเมืองเมียนมาอยู่ไม่น้อย เพราะหากพิจารณาจากประสบการณ์การเลือกตั้งของเมียนมาในอดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลือกตั้งในปี ค.ศ. 1990 ที่แม้พรรคสันนิบาตแห่งชาติเพื่อประชาธิปไตยของนางอองซาน ซูจี จะชนะการเลือกตั้ง แต่กลับไม่ได้รับการถ่ายโอนอำนาจ หน้าที่ยังถูกรัฐบาลทหารเมียนมาจัดการคุมขังอีกด้วย แต่ก็สร้างความเบาใจว่ากองทัพยอมเปิดทางให้กับรัฐบาลพลเรือนตามวิถีประชาธิปไตยแล้วโดยไม่เกิดความรุนแรง อย่างไรก็ตาม กองทัพเมียนมามีเคยทอดสายตาดูจากอำนาจทางการเมืองเลย ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติต่าง ๆ ในรัฐธรรมนูญที่ชนชั้นนำในระบบเผด็จการเมียนมาได้สร้างเอาไว้เพื่อเป็นการสืบสืบทอดอำนาจ ทั้งจำนวนที่นั่งในสภา และรัฐมนตรี ที่ต้องมีการจัดสรรสัดส่วนให้กับกองทัพ รวมทั้งจากเหตุการณ์สำคัญทางการเมือง

ปัจจุบันของเมียนมาภายใต้การบริหารของรัฐบาล นาย อู ถิ่น จอ ที่แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมของ เช่น การที่รัฐบาลได้เสนอกฎหมายเพื่อดึงนางอองซาน ซูจีขึ้นดำรงตำแหน่งเป็นที่ปรึกษาของรัฐ แต่ก็ถูกสมาชิกสภาจากกองทัพคัดค้านอย่างหนัก นอกจากนี้ นฤมล ทับจุมพล ผู้เชี่ยวชาญด้านประเทศเมียนมาได้วิเคราะห์สาเหตุหนึ่งที่เมียนมาไม่สามารถเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตยได้ เนื่องจากพรรคเอ็นแอลดีใช้ระบบการปกครองแบบอำนาจนิยมเสรี เป็นการมีเสรีในเชิงเศรษฐกิจ แต่ยังคงรูปแบบอำนาจนิยมในทางการเมือง ดังที่ได้ให้ทัศนะว่า “พรรคเอ็นแอลดีอาจอ้างว่าทำให้เศรษฐกิจดีขึ้น แต่ในเวลาเดียวกันก็ได้เห็นการร่วมมือกันระหว่างรัฐบาล กลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่จากต่างประเทศ และชนชั้นนำในรัฐชาติพันธุ์ ส่วนผู้ที่คัดค้านโครงการก็จะถูกปราบปราม” (BBC News ไทย, 2563) เหล่านี้จึงเป็นการชี้ชัดได้อย่างแน่นอนว่าหนทางในการสร้างความยั่งยืนมั่นคงของประชาธิปไตยในเมียนมานั้นยังคงต้องดำเนินไปอีกยาวไกล

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้สามารถตอบวัตถุประสงค์ในการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนผ่านจากเผด็จการสู่การเป็นประชาธิปไตย ศึกษาเปรียบเทียบประเทศเกาหลีใต้และเมียนมา ซึ่งมีข้อสรุปที่สำคัญ คือ

1. สาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนผ่านจากระบอบเผด็จการสู่การเป็นประชาธิปไตยของประเทศเกาหลีใต้และเมียนมา สามารถสรุปได้ว่าการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยผ่านการพัฒนาเศรษฐกิจ อิทธิพลจากระบบระหว่างประเทศและภายนอก รวมทั้งบทบาทของตัวแสดงทางการเมือง เป็นสาเหตุสำคัญที่นำไปสู่การเปลี่ยนผ่านเป็นประชาธิปไตยได้ ในกรณีของเกาหลีใต้เมื่อเปลี่ยนผ่านแล้ว สามารถสร้างประชาธิปไตยให้ยั่งยืนและมั่นคงได้ทั้งในระดับพฤติกรรมและทัศนคติ เนื่องจากตัวแสดงทางการเมืองของเกาหลีใต้ในทุกระดับต่างก็ให้ความเชื่อมั่นในความชอบธรรมของประชาธิปไตย และยึดถือเป็นรูปแบบในการปกครอง

2. การสร้างความยั่งยืนของประชาธิปไตยในประเทศเมียนมาไม่สามารถเกิดขึ้นได้ เพราะกลุ่มชั้นนำและกองทัพยังคงยึดมั่นในระบอบอำนาจนิยม และไม่ดำเนินไปตามวิถีทางของประชาธิปไตยที่แท้จริง แม้ว่าจะมีรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งใน ค.ศ. 2015 แต่รัฐบาลยังคงปกครองแบบอำนาจนิยมเสรีที่เอื้อกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่จากต่างประเทศและชนชั้นนำในรัฐชาติพันธุ์ เท่านั้น

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

- 1.1 ในการศึกษาการเปลี่ยนผ่านไปสู่การเป็นประชาธิปไตยในประเทศต่าง ๆ สามารถศึกษาผ่านบริบทการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยผ่านการพัฒนาเศรษฐกิจ อิทธิพลจากระบบระหว่างประเทศและ

ภายนอก รวมทั้งบทบาทของตัวแสดงทางการเมืองได้

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยและติดตามสถานการณ์ทางการเมือง รวมทั้งศึกษาสาเหตุ ปัจจัย และอุปสรรค ที่ทำให้ประเทศเมียนมาไม่สามารถเปลี่ยนผ่านไปสู่การเป็นประชาธิปไตยอย่างลึกซึ้ง

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยโดยใช้ทฤษฎีการทำให้ทันสมัย (การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม) ระบบระหว่างประเทศหรืออิทธิพลจากภายนอก และตัวแสดงที่สำคัญ วิเคราะห์เปรียบเทียบ การเปลี่ยนผ่านจากระบบเผด็จการไปเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยใช้กรณีศึกษาเปรียบเทียบประเทศอื่น ๆ นอกจากเกาหลีใต้และเมียนมา

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

ไชยวัฒน์ คำชู และนิธิ เนื่องจำนงค์. (2559). *การเมืองเปรียบเทียบ ทฤษฎี แนวคิด และกรณีศึกษา*.

กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธีระ นุชเปี่ยม. (2558). *สารานุกรมประวัติศาสตร์ประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.

ณัฐพล ตันตระกุลทรัพย์. (2556). *ทุนนิยมกับการพัฒนาประชาธิปไตยในเมียนมา*. เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ สถาบันเอเชียศึกษา ปี 2556 “การเมืองและความมั่นคงใหม่ในเอเชีย” วันอังคารที่ 17 ธันวาคม 2556. ห้องประชุมจุมภฏ-พันธุ์ทิพย์ ชั้น 4 อาคารประชาธิปไตย-รำไพพรรณี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ดุลยภาค ปรีชาวัชร. (2554). *จับกระแส ยุทธศาสตร์การเมืองเมียนมา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ผู้จัดการออนไลน์. (2558). *ผลเลือกตั้งเมียนมาล่าสุด พรรค “ซูจี” กวาด 77% รวม 880 ที่นั่งในสภา*. วันที่ค้นข้อมูล 15 กันยายน 2566, เข้าถึงได้จาก

<https://mgronline.com/indochina/detail/9580000127107>

พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์. (2558). *ประชาธิปไตยไม่ใช่เป้าหมาย ด้วยการเปลี่ยนผ่านจากเผด็จการจาก*

มุมมองของรัฐธรรมนูญ. วันที่ค้นข้อมูล 15 กันยายน 2566, เข้าถึงได้จาก

<http://www.ftawatch.org/node/46518>

วิเชียร อินทะสี. (2556). *พลวัตความเป็นประชาธิปไตยในเกาหลีใต้ : จากอำนาจนิยมสู่ประชาธิปไตยที่มั่นคง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุนทร วาที และปรัญญ์ ไพรัชกร. (2522). *ล้มเผด็จการ ปักจุงฮี*. กรุงเทพฯ: โคเมทอง.

BBC News ไทย. (2563). *เลือกตั้งเมียนมา 2020 : กับข้อครหาไม่เป็นประชาธิปไตย*.

วันที่ค้นข้อมูล 1 กันยายน 2566, เข้าถึงได้จาก <https://www.bbc.com/thai/international-54820800>

ภาษาอังกฤษ

Dickovick, J. T., & Eastwood, J. (2016). *Comparative Politics: Integrating Theories, Methods, and Cases* (2nd edition). USA: Oxford University Press.

Inglehart, R., & Welzel, C. (2005). *Modernization, Cultural Change, and Democracy: The Human Development Sequence*. New York: Cambridge University Press.

Huntington, S. P. (1991). *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*. London: University of Oklahoma Press.

Book Review:

Hinterland: America's New Landscape of Class and Conflict

กัมปนาท เบ็ญจนาวี (Kampanart Benjanavee)

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

E-mail: kampanart_@hotmail.com

Phil A. Neel. (2018). *Hinterland: America's New Landscape of Class and Conflict*. London: Reaktion Books. (189 pages)

ความน่าสนใจของบริบทในอาณาบริเวณที่เรียกว่า 'ดินแดนหลังเขา' หรือ 'เขตที่ห่างไกลจากเมือง' (Hinterland) ในปัจจุบัน คือพลวัตการเปลี่ยนแปลงของอาณาบริเวณนี้เชื่อมโยงสัมพันธ์อยู่กับการไหลเวียนทางเศรษฐกิจ-การเมืองของเขตเมืองและพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วโลก ซึ่ง Phil A. Neel ในฐานะนักเขียนและนักภูมิศาสตร์สายวิพากษ์ ที่ทำงานภาคสนามอยู่ในเขตชานเมืองโลจิสติกส์ของซีแอตเติล ประเทศสหรัฐอเมริกา และยังมีประสบการณ์เกี่ยวกับดินแดนหลังเขามากหลายพื้นที่ทั่วโลก เช่น ในประเทศจีน และแท่นซาเนีย (The Brooklyn Rail, n.d.) ได้ตั้งคำถามสำคัญเกี่ยวกับประเด็นเรื่องชนชั้น (Class) วิฤติการณ์ (Crisis) ความขัดแย้งและการจลาจล (Conflict and Insurrect) ในดินแดนหลังเขาของ

กัมปนาท เบ็ญจนาวิ

ประเทศสหรัฐอเมริกา ณ ช่วงเวลาที่ Donald Trump ลงเลือกตั้งชิงตำแหน่งประธานาธิบดีของประเทศ ซึ่งหนึ่งในข้อถกเถียงสำคัญของงาน คือการมองดินแดนหลังเขาในฐานะอาณาบริเวณที่มีศักยภาพต่อการทำลายระบบเศรษฐกิจและระบอบการเมืองได้ รวมถึงจะเป็นเขตความขัดแย้งและการจลาจลทางการเมืองที่สำคัญในอนาคต

การตั้งประเด็นปัญหาต่อประเด็นเรื่องชนชั้นและความขัดแย้ง ผู้เขียนอาศัยการแบ่งอาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์ออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ เขตเมืองศูนย์กลาง (Urban) เขตหลังเขาใกล้เมือง (Near-hinterland) และเขตหลังเขาไกลเมือง (Far-hinterland) เป็นส่วนหนึ่งของการทำความเข้าใจพลวัตการก่อตัวทางชนชั้นและความขัดแย้งในช่วงหลังอุตสาหกรรม (Post-industrial) โดยเฉพาะวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและการเมืองในช่วงหลายทศวรรษหลังที่ผ่านมา พื้นที่นอกเขตเมืองศูนย์กลางได้กลายทางออกสำคัญของวิกฤตการณ์ ไม่ว่าจะเป็นในทางเศรษฐกิจกับการเคลื่อนย้ายฐานการผลิตไปสู่เขตหลังเขาใกล้เมือง และเขตหลังเขาไกลเมืองเพื่อหาพรมแดนสะสมทุนใหม่ และในทางการเมืองกับการแสวงหาแนวร่วมนอกเขตเมืองศูนย์กลางที่ไม่พึงพอใจต่อรัฐบาลกลางและสถานภาพของตนเองในปัจจุบัน เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการเคลื่อนไหวปรับเปลี่ยนทิศทางการเมือง จึงทำให้การทำความเข้าใจเกี่ยวกับชนชั้นและความขัดแย้ง จำเป็นต้องชี้ให้เห็นถึงประสบการณ์ของผู้คนทั้งที่ถูกผนวกรวมและถูกกีดกันจากระบบเศรษฐกิจและระบอบการเมืองที่ไหลเวียนไปมาระหว่างอาณาบริเวณต่าง ๆ ที่มีส่วนต่อการก่อร่างชนชั้นและนำไปสู่ความขัดแย้ง

ทั้งนี้ ผู้เขียนยังชี้ให้เห็นว่า ประสบการณ์ทางชนชั้นของผู้คนในเขตหลังเขาใกล้เมือง และเขตหลังเขาไกลเมืองในลักษณะที่แตกต่างกัน ในด้านหนึ่ง ประสบการณ์ของผู้คนในเขตหลังเขาใกล้เมืองมีลักษณะที่ยึดโยงกับพลวัตของโลกมากยิ่งขึ้น ไม่จำกัดเฉพาะประสบการณ์ของผู้คนในเขตเมืองศูนย์กลางเท่านั้น ดังเช่น ในเขตชานเมืองของซีแอตเติลที่กลายเป็นย่านของคลังสินค้าและอุตสาหกรรมโลจิสติกส์ ซึ่งเป็นภาคเศรษฐกิจสำคัญในช่วงหลังอุตสาหกรรมที่มีส่วนต่อการหลอมรวมและสลายโรงงานทั่วโลก เพราะอุตสาหกรรมโลจิสติกส์ก่อให้เกิดแนวโน้มการขนส่ง/นำเข้าสินค้าที่ต้นทุนถูกกว่าแทนที่การผลิตสินค้าโรงงานในพื้นที่ ทำให้ผู้คนจำนวนมากถูกผลักออกจากภาคการผลิตในโรงงานและกลายเป็นส่วนเกินทางเศรษฐกิจ

และในอีกด้านหนึ่ง ประสบการณ์ของผู้คนในเขตหลังเขาไกลเมือง ดังเช่น ในเขตรัฐเนวาดา สหรัฐอเมริกา ผู้คนส่วนใหญ่เผชิญหน้าอยู่กับอุตสาหกรรมที่สกัดเอาทรัพยากรท้องถิ่นไป เช่น เหมือง และธุรกิจป่าไม้ ที่สร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมท้องถิ่นและเป็นอุตสาหกรรมที่มีช่วงเวลาอิงอยู่กับทรัพยากรที่ใช้แล้วหมด รวมถึงมีภาคเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ และบางส่วนเป็นภาคเศรษฐกิจที่ผิดกฎหมาย ทำให้ผู้คนบริเวณนี้เคยผ่านเกี่ยวกับการล้มหายของเศรษฐกิจในท้องถิ่น เนื่องจากอุตสาหกรรมจำนวนหนึ่งเคลื่อนย้ายเข้ามาใช้ทรัพยากรก่อนจะเคลื่อนย้ายออกไปหรือหายไป นอกจากนี้ ยังมีประสบการณ์เกี่ยวกับ

การถูกเอารัดเอาเปรียบทางชนชั้นในเรื่องของค่าเช่า (มากกว่าเรื่องของค่าจ้าง) โดยเฉพาะการถูกเรียกเก็บภาษีที่เพิ่มขึ้นและการลดบริการสาธารณะลงจากหน่วยงานของรัฐ

สำหรับการก่อตัวของความขัดแย้งทางการเมือง ผู้เขียนได้ตั้งประเด็นที่น่าสนใจ ผ่านการหยิบยกการเคลื่อนไหวของกลุ่มชาวดัดและกลุ่มผู้รักชาติ (the Patriot Movement) ในสหรัฐอเมริกา ที่อาศัยประสบการณ์ของผู้คนในเขตนอกเมืองศูนย์กลางที่ถูกเอารัดเอาเปรียบทางชนชั้นและสิ้นหวังต่อรัฐบาลชุดก่อนหน้า (จากการเพิ่มการเก็บภาษี) เป็นฐานสนับสนุนการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลกลาง โดยที่สมาชิกหลักของกลุ่มชาวดัดและกลุ่มผู้รักชาติ ส่วนหนึ่งมาจากกลุ่มเจ้าของเหมือง เจ้าของฟาร์ม และอดีตทหารกับตำรวจ ยังได้มีส่วนร่วมต่อการจัดตั้งเป็นกองทหารรักษาการในท้องถิ่น และสนับสนุนรัฐบาลท้องถิ่นที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ เพื่อสร้างฐานอำนาจในเขตนอกเมืองศูนย์กลาง ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีทางการเมืองในเรื่อง 'การควบคุมการแข่งขัน' (Competitive Control) หรือทฤษฎีที่ว่า การเคลื่อนไหวของกองกำลังในเขตที่ผู้คนไม่ไว้วางใจรัฐบาลกลาง หรือเป็นเขตที่รัฐบาลกลางล้มเหลวในการบริหารจัดการเพื่อควบคุมเกมการแข่งขันหรือเกมชิงอำนาจ

อย่างไรก็ตาม การคาดการณ์ถึงอาณาบริเวณที่มีศักยภาพมากที่สุดในการเป็นศูนย์กลางของการเคลื่อนไหวเพื่อสร้างแรงสะท้อนต่อระบบเศรษฐกิจและระบอบการเมืองในอนาคต ผู้เขียนชี้ไปที่เขตหลังเขาใกล้เมือง เนื่องจากองค์ประกอบของอาณาบริเวณนี้ ที่มีภาคเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับทั่วโลก โดยเฉพาะคลังสินค้าและอุตสาหกรรมโลจิสติกส์ และผู้คนจำนวนมากกำลังมีประสบการณ์ของการถูกผลักออกจากภาคการผลิตในโรงงานและภาคเศรษฐกิจใหม่ รวมถึงสภาพแวดล้อมที่ไม่สามารถควบคุมการเคลื่อนไหวและการจลาจลได้เหมือนในเขตเมือง ดังเช่นที่ผู้เขียนสะท้อนถึงความผันผวนของเขตชานเมืองของซีแอตเติลที่มีศักยภาพในการผลักดันกลุ่มเคลื่อนไหวจำนวนเล็กน้อยในขบวนการ Occupy Seattle สามารถก่อจลาจลได้ในปี ค.ศ. 2011

ท้ายที่สุด งานเขียนชิ้นนี้ยังได้เปิดประเด็นข้อถกเถียงในอีกหลายประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับภาคสนามหลากหลายแห่งของผู้เขียน เช่น การไหลเวียนของทุนและแรงงานระหว่างประเทศ การควบคุมและใช้อำนาจของรัฐนอกเขตเมืองศูนย์กลาง และการวิพากษ์ต่อการเคลื่อนไหวของฝ่ายซ้ายในปัจจุบัน เป็นต้น โดยมีแกนกลางของอยู่ที่การทำความเข้าใจบริบทในเขตดินแดนหลังเขาในฐานะทางออกของปัญหาในระบบเศรษฐกิจ-การเมืองในปัจจุบัน ซึ่งถือเป็นประเด็นที่มีความสำคัญ โดยเฉพาะการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมและความสัมพันธ์ทางสังคมภายในเขตดินแดนหลังเขาให้กลายเป็นพรมแดนการสะสมทุนใหม่ (New Terrains of Accumulation) (Harvey, 2003; Ince, 2014; Thomson, 2014) ซึ่งในสังคมไทยยังมีการถกเถียงอย่างจำกัด โดยเฉพาะกับบริบทของการพัฒนาอุตสาหกรรมในภาคตะวันออกของไทยภายใต้โครงการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก หรือโครงการอีอีซีของรัฐบาลไทย (กัมปนาท เบ็ญจนาวิ, 2563; 2565) ที่ก่อให้เกิดดินแดนหลังเขาทั้งไกลและใกล้กับเมืองศูนย์กลาง

กัมปนาท เบ็ญจนาวิ

หลายแห่ง และมีส่วนต่อการเปิดพรมแดนการสะสมทุนใหม่ รวมถึงการก่อเกิดความไม่แน่นอนในชีวิตของผู้คนที่สามารถนำไปสู่การก่อตัวทางชนชั้นและความขัดแย้งในสังคมได้

References

- กัมปนาท เบ็ญจนาวิ. (2563). การกีดกันจากที่ดินภายใต้วาทกรรมตลาดกับการต่อรองเพื่อการอ้างสิทธิ์เหนือที่ดินในจังหวัดนครนายก. *วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา*, 8(2), 130-150.
- กัมปนาท เบ็ญจนาวิ. (2565). ชีวิตบนเส้นด้ายของเกษตรกรไทยในพื้นที่หลังบ้าน EEC. วันที่ค้นข้อมูล 30 ตุลาคม 2565, เข้าถึงได้จาก <https://www.the101.world/farmer-eeec/>
- Harvey, D. (2003). *The New Imperialism*. New York: Oxford University Press.
- Ince, O. U. (2014). Primitive Accumulation, New Enclosures, and Global Land Grabs: A Theoretical Intervention. *Rural Sociology*, 79(1), 104-131.
- The Brooklyn Rail. (n.d.). *Phil Neel*. Retrieved October 2, 2022, from <https://brooklynrail.org/people/phil-a-neel/>
- Thomson, F. (2014). Why We Need the Concept of Land-Grab-Induced Displacement. *Journal of Internal Displacement*, 4(2), 42-65.

Book Review

How to Read Ancient Philosophy

โชติสา ขาวสนิท (Chotisa Cousnit)¹

ภารดี ปลื้มโกศล (Paradee Plumkason)²

สรชัย ศรีนิศานต์สกุล (Sorachai Srinisarnsakul)³

¹ดร., อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Dr., Lecturer of Faculty of Political Science and Law, Burapha University

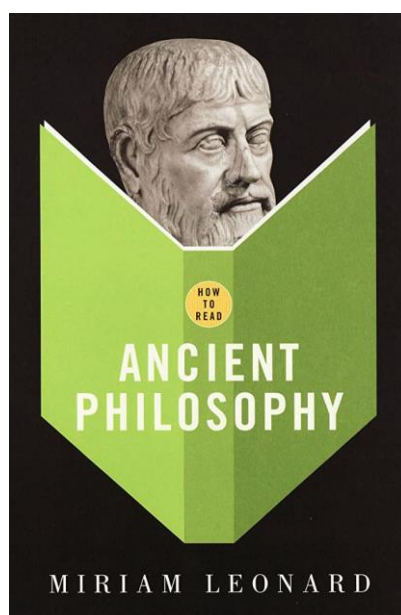
²อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Lecturer of Faculty of Political Science and Law, Burapha University

³ดร., อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Dr., Lecturer of Faculty of Political Science and Law, Burapha University

E-mail: shotisa@go.buu.ac.th

Leonard, M. (2008). *How to Read Ancient Philosophy*. London: Granta Books. (116 pages)

หนังสือ How to Read Ancient Philosophy แต่งโดย Miriam Leonard ผู้แต่งเป็น อาจารย์สอน วิชาคลาสสิกที่มหาวิทยาลัยคอลเลจลอนดอน เธอเป็นผู้แต่งหนังสือ เอเธนส์ในปารีส : กรีกโบราณและ ความเป็นการเมืองในความคิดฝรั่งเศสหลังสงคราม(Athens in Paris: Ancient Greece and the Political in Post-War French Thought) หนังสือ How to Read Ancient Philosophy ตีพิมพ์ครั้งแรก ในปี ค.ศ. 2008 ใน Great Britain โดย Granta Books ทั้งนี้ Simon Critchey ผู้เป็นบรรณาธิการหนังสือชุด How to Read ซึ่งมีอยู่หลายเล่ม รวมถึงเล่มนี้ที่ว่าด้วยการอ่านปรัชญาคลาสสิก นั้น ชี้ว่า หนังสือแนะนำนักคิดหรือนักเขียนที่ยิ่งใหญ่สำหรับผู้เริ่มต้นอ่านมักจะเขียนชีวประวัติหรือมักจะสรุปงานสำคัญ ของนักคิดนักเขียน เหล่านั้น หรือไม่ก็นำเสนอทั้งสองส่วน แต่หนังสือชุด How to Read นี้จะนำให้ผู้อ่านได้สัมผัสกับงานเขียนเองโดยตรง แล้วค่อยตามด้วยคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งนั่นคือ ให้มีจุดตั้งต้นอยู่ที่ การที่เราจะทำความเข้าใจว่านักเขียนเขียนเกี่ยวกับอะไร เราจะต้องเข้าใจคำศัพท์ที่พวกเขาใช้กันจริงๆ และได้รับการให้ คำอธิบายว่าจะอ่านคำศัพท์ถ้อยคำเหล่านั้นอย่างไร นักเขียนแต่ละคนจะเลือกบางส่วนของงานเขียนนักคิดนักเขียนที่ยิ่งใหญ่มาลงแล้วก็พิจารณาในรายละเอียดเพื่อชี้ให้เห็นถึงแนวคิดหลักและเปิดประตู ไปสู่โลกแห่งความคิดทั้งหมด นอกจากนั้นยังให้แง่มุมสำคัญทางความคิดที่จะแนะนำให้ผู้อ่านได้ค้นพบด้วยตัวเองในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องต่อไป

หนังสือเล่มนี้ชี้ว่า นักปรัชญาคลาสสิกนั้นสร้างผลกระทบอันยิ่งใหญ่ต่อพัฒนาการของปรัชญาตะวันตก นักคิดที่มีชื่อเสียงปัจจุบันได้รับแรงบันดาลใจหรือได้รับอิทธิพลจากการอ่านงานนักปรัชญาคลาสสิก เป้าหมายของมีเรียนไม่ใช่การอธิบายขยายความทฤษฎีหลักๆ ของปรัชญาคลาสสิก แต่เพื่อ สืบเสาะดูว่า วิธีการใดที่หนังสือ ประโยค หรือคำศัพท์ใดที่เปลี่ยนมาเป็นอุดมคติที่ไร้ข้อจำกัดแห่งกาลเวลา นักคิดสี่คนที่มีเรียนอภิปรายในหนังสือเล่มนี้เป็นชาวกรีก และอีกสองท่านเป็นชาวโรมัน การเลือกนักคิดจากกรีกและโรมันนั้นเนื่องจาก ที่กรีกนี้มีเพลโตผู้มีบทบาทสำคัญต่อแนวความคิดเรื่องปรัชญาสืบมาถึงทุกวันนี้ เพลโตกำหนดให้ ปรัชญา เป็นปฏิบัติการแห่งความรู้ที่ต่างไปจากปฏิบัติการแห่งความรู้แบบอื่นๆ และให้เหตุผลสนับสนุนปรัชญาและโจมตีวิธีการแสวงหาความรู้แบบอื่นๆ ว่าด้อยกว่า เรียกได้ว่าเพลโตเป็นผู้สร้างตรา ปรัชญาขึ้น ส่วนอริสโตเติล คือ ผู้ที่เขียนประวัติศาสตร์แห่งปรัชญา เพราะเป็นผู้ตัดสินใจว่าใครควรจะได้รับ การนับรวมเข้ามาในปรัชญาและใครได้รับการนับว่า ได้สร้างปรัชญาขึ้น โดยสืบสาวพัฒนาการย้อนไปก่อนเพลโตและโสเครตีส ไปถึงตัวบทจำนวนหนึ่ง ที่เขียนในกรีก เมื่อหกหรือแปดพันปีก่อนคริสตกาล ดังนั้น มีเรียนจึงชี้ว่า ปรัชญากรีกนั้นเป็นการสร้างประเพณีที่ประดิษฐ์จากการขบคิดใคร่ครวญย้อนหลัง กระนั้น ปรัชญากรีกก็เป็นประเพณีที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและทรงอิทธิพลมากด้วย ส่วนบทบาทของโรม ในพัฒนาการปรัชญาโบราณนั้นก็สำคัญไม่แพ้กัน นักคิดโรมันหลายคนพัฒนาปรัชญากรีกแล้วนำเสนอในทิศทางที่เป็นลักษณะเฉพาะแบบโรมันขึ้นมา เช่นปรัชญาอภิปิควเรียนและสโตอิกหลังสมัยอริสโตเติลนั้นพัฒนาแนวคิดต่อไปและตอบใจทฤษฎีปัญหาทางการเมืองและสังคมแห่งยุคโรมันนั้นด้วย และโดยอาศัยสื่อกลางเป็นภาษาละติน แนวคิดปรัชญาโบราณจำนวนมาก ถูกส่งต่อมายังยุคกลาง และส่งต่อมายังโลกสมัยใหม่ ปรัชญาใน

สมัยโรมันแสดงให้เห็นถึงประเพณีที่มีชีวิตของปรัชญา(the living tradition of philosophy) ปรัชญาไม่ได้ตายไปกับเพลโตหรืออริสโตเติล แต่ปรัชญาปรับเข้ากับคำถามเชิงสติปัญญาและคำถามเชิงอุดมการณ์แห่งยุคสมัย สิ่งหนึ่งที่เป็นตัวบ่งบอกว่า แนวความคิดเรื่องปรัชญานั้นสามารถดัดแปลงได้อย่างไร นั่นก็คือ ในยุคกลางนั้น ชาวคริสต์ที่เคร่งครัด จำนวนมาก ได้มองว่าตนเองเป็นเพลโตนิสต์ และอริสโตเติลเลียน เป็นต้น หนังสือเล่มนี้ แบ่งออกเป็น 10 บท โดยในแต่ละบทมีประเด็นที่น่าสนใจ ดังต่อไปนี้

The Same and the Other กล่าวถึง แนวคิดของ Heraclitus ในเรื่อง logos (หลักเหตุผล) ซึ่งเป็นสากล โดยชี้ว่า ปรัชญาถือกำเนิดขึ้นนั้น จากการที่มนุษย์มี ความคิด (thought) โดยช่วงแรกนั้น ยอมรับกันว่า ความคิดขึ้นกับเวลาและสถานที่ และก่อนหน้าที่จะมีความคิด อันเป็นสิ่งที่มนุษย์ขบคิดกับสิ่งต่างๆ นั้น โลกมี เทพปรกณัม และ บทกวีที่แม้จะมีภาษาที่ไพเราะสวยงาม แต่ ยังขาดการใคร่ครวญถึงตัวตน ความเป็นมนุษย์ (self - reflection) และวิเคราะห์เชื่อมโยงกับนักคิดกรีกโบราณในช่วงสมัยต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นนักปรัชญายุคก่อนโสเครตีส หรือนักปรัชญากรีกโบราณยุคหลังที่สำคัญ เช่น เพลโต อริสโตเติล รวมไปถึง นักคิดโรมันโบราณ และนักคิดสมัยใหม่ เช่น Thomas Hobbes Nietzsche และ Heidegger อีกด้วย

The One and the Many กล่าวถึง แนวคิดของ Parmenides ในเรื่อง truth และ Being โดยตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับ verb to be ของภาษาของกรีกที่สามารถดำรงอยู่ได้โดยไม่จำเป็นต้องมีประธานก็ถือเป็นประโยคที่สมบูรณ์แล้ว เพราะ คำกริยาผันตัวแสดงประธานของประโยคได้ ลักษณะดังนี้ เป็นการเน้นความเป็นนามธรรมของภาษาที่สอดคล้องกันไปกับการที่ภาษาเป็นเครื่องมือในการเข้าถึงธรรมชาติที่แท้ อันเป็นนามธรรมของสรรพสิ่งได้ ในบทนี้ได้เชื่อมโยงกับแนวคิดของนักคิดท่านต่างๆ เช่นการเปรียบเทียบแนวคิดของ Parmenides กับ Heraclitus และชี้ถึงความเชื่อมโยงระหว่างความคิด(thought) ทั้งยังตั้งข้อสังเกตไว้ว่า วิธีคิดของ Parmenides ที่ระบุว่า Being อยู่ นั่น เป็นรากฐานความคิดของ Descartes ในเรื่อง cogito ergo sum (I think, therefore I am)

Philosophy and the Human Condition กล่าวถึงแนวคิดของ Plato โดยเฉพาะอุปมานิทัศน์เรื่องถ้ำ ใน The Republic เล่มที่ 7 และอธิบายทฤษฎีแบบ (theory of form) ของเพลโตและวิเคราะห์เปรียบเทียบแนวคิดเรื่อง ความจริง และการเข้าถึงความจริงของ Plato กับ Parmenides โดยผู้เขียนอธิบายไว้ว่า Being ของ Parmenides มีลักษณะคล้ายกับ แบบต่างๆ (forms) ของ Plato ที่เป็นหนึ่ง ไม่เปลี่ยนแปลง และไม่ผันแปร เพลโตยังเหมือน Parmenides ในแง่ที่ว่า ทั้งคู่แบ่งโลก ออกเป็นสองส่วนคือ โลกแห่งประสบการณ์ (the world of experience)และโลกแห่งการครุ่นพิจารณา (the world of contemplation) และให้ความสำคัญกับโลกในส่วนหลังว่าคือความจริงแท้ อุปมานิทัศน์เรื่องถ้ำนี้ยังเป็นการชี้ให้เห็นการหลุดออกจากภาพมายา มาสู่โลกของความจริง ด้วยการปฏิเสธประสาทสัมผัสในฐานะแหล่งเข้าถึงความจริง และใช้สติปัญญาในการมองสิ่งต่างๆ อันเป็นแนวทางที่ Socrates ใน Phaedo ได้กล่าวไว้

Love and Gender เป็นการกล่าวถึงแนวคิดของ Plato ใน Symposium ในบทนี้เป็นการกล่าวเชื่อมโยงระหว่างความรักและปรัชญา โดยชี้ว่า “Just as there is no impulse to learn which is not motivated by love, there is no love which is not at the same time an education” โดยความรักในปัญญานั้น นำมาซึ่งการบ่มเพาะและสร้างสรรค์ทางความคิด โดยเปรียบได้กับการตั้งครุฑและการคลอदनุสร ความรักในปัญญานั้น เป็นความรักที่สร้างกิจกรรมอันเป็นการพัฒนาตัวตนของมนุษย์ร่วมกัน ที่เป็นความรักแบบมิตรภาพ ซึ่งมีการอธิบายไว้ใน บทสนทนาของ Plato ในเรื่อง Lysis ปรัชญาซึ่งเป็นงานของจิตใจ จำเป็นต้อง อาศัยพลังกายของมนุษย์ในการประกอบกิจกรรมทางปรัชญา ร่างกายและจิตใจจึงสัมพันธ์กันเช่นนี้ ปรัชญานั้นมีความมุ่งมาดปรารถนา ที่จะเข้าถึงและถ่ายทอด ความจริงอันเป็นสากลไม่จำกัดเฉพาะตัวบุคคล และ เป็นเชิงทฤษฎีอันเป็นนามธรรมนั้น จำต้องอาศัยการร่วมกันค้นหาความจริงในหมู่มนุษย์ ผู้รักในปัญญาและผู้ที่ใช้ความคิดใคร่ครวญ ดังนั้น ทฤษฎี และ ภาควิปฏิบัติ อันที่จริงก็สัมพันธ์เกี่ยวข้อ ปรัชญาหาใช่สิ่งที่แยกขาดจากโลกกายภาพ แต่อาศัยโลกประสาทสัมผัสในการเดินทาง และ ค้นหาอย่างลึกซึ้งถึงแก่นแท้แห่งความจริงที่จีรัง อันเป็นการมุ่งแสวงหาความเป็นอมตะทางความคิดจากโลกแห่งประสาทสัมผัสที่ผันแปรอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

Speech and Writing เป็นการกล่าวถึงแนวคิดของเพลโต ใน Phaedrus โดยนำเสนอประเด็นกำเนิดของภาษาเขียนของกรีก และชี้ถึงลักษณะที่แตกต่างกันระหว่างภาษาพูดและภาษาเขียนในด้านต่างๆ รวมถึงลักษณะที่ภาษาเขียนไม่ปรากฏตัวผู้สื่อสาร และกล่าวถึงทัศนะของ Socrates ว่าภาษาเขียนว่าเป็นเพียงการเลียนแบบ ปัญญาที่แท้จริง โดยเปรียบเป็นเงาที่ทาบทับผนังของถ้ำซึ่งสัมพันธ์กับแบบ (forms) ภาษาเขียนนั้นไม่เลือกผู้รับสาร เพราะภาษาเขียนต่างไปจากภาษาพูดที่มีผู้พูด และผู้ฟัง ผู้พูดสามารถเลือกที่จะพูดในแบบที่แตกต่างกับผู้ฟังที่แตกต่างกันได้ ปัญหาของภาษาเขียนคือ เป็นการกล่าวแบบเดียวกันกับทุกคน และกล่าวกับทั้งผู้ที่สามารถเข้าใจ และผู้ที่ไม่เข้าใจเนื้อหาสาระของสาระนั้นอีก ทั้งภาษาเขียนยังไม่สามารถกำหนดได้ว่าผู้รับสารนั้นจะเป็นใคร แนวคิดของ Socrates ดังกล่าวนี้นำกระตุ้นให้ Plato เขียนงานของตนในรูปแบบบทสนทนา ซึ่งสามารถสื่อสารความหมายได้หลายระดับชั้น และหลากหลายมิติแง่มุม อย่างสอดคล้องกับความแตกต่างหลากหลายของระดับสติปัญญา ประสบการณ์และโลกทัศน์ของผู้รับสาร สิ่งนี้จึงเป็นจุดเด่นประการหนึ่งของงานของเพลโต ที่คงความเป็นอมตะ ทั้งยังเป็นการสืบสานลักษณะของการแสวงหาความจริงด้วยการสนทนาในแบบโสเครตีส และสานต่อประเพณีของผลงานอันเป็นนวัตกรรมทางความคิดของนักปรัชญาที่กำเนิดจากการสนทนาในความหมายของการ อ่านอย่างเอาใจจริงเอาใจในเชิงวิพากษ์ผลงานของนักคิด นักปรัชญารุ่นก่อนหน้า เช่น งานของ Plato Aristotle Kant และ Hegel ซึ่งคือการสนทนานั้นระหว่างความคิดของนักคิดปัจจุบัน กับความคิดของนักคิดก่อนหน้าผ่านตัวบทของนักคิดก่อนหน้าท่านต่างๆ นั่นเอง

Ethics and Reciprocity ว่าด้วยประเด็นด้านจริยศาสตร์ในผลงานของ Aristotle ที่ชื่อ Nichomachean Ethics จากงานชิ้นนี้ Aristotle เป็นนักคิดนักปรัชญาท่านแรก ที่ตอบคำถามว่าเราควร

ปฏิบัติตนอย่างไรในโลกได้อย่างเป็นระบบ Aristotle นั้น และวิธีการเขียนงานของ Aristotle แตกต่างไปจาก Plato ผลงานของเพลโตมีภาษาที่สละสลวย เรียงร้อยอย่างงดงาม และสื่อความหมายผ่านบทสนทนา โดยเป็นงานที่ค่อนข้างแพร่หลายในสมัยนั้น ส่วนงานของ Aristotle นั้น เป็นงานเขียนร้อยแก้วที่เป็น บันทึกการบรรยายที่ไม่ได้มุ่งหมายเผยแพร่ต่อสาธารณะ แต่ Andronicus ศิษย์ของ Aristotle ณ กรุงโรม ได้รวบรวมและจัดรูปเล่มไว้ จุดแตกต่างที่น่าสนใจคือ งานของ Aristotle นั้น นำเสนอแนวคิดอย่างชัดเจนในฐานะเป็นผู้เขียนหรือผู้รังสรรค์ผลงาน (Aristotle's authorial presence) โดยมีน้ำเสียงในแบบเป็นกลางไม่เป็นส่วนตัวบุคคล (impersonal voice of authority) ซึ่งกลายมาเป็นแบบแผนหรือธรรมเนียมการเขียนงานปรัชญาในภายหลังด้วย ในบทนี้ เป็นการชี้ว่า มนุษย์มีธรรมชาติในการแสวงหาความสุข โดยแสวงหาความสุขได้จากการมีชีวิตอยู่ในสังคมการเมืองเท่านั้น Aristotle ยังกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างมิตรภาพกับการเมือง โดยมิตรในระดับที่แตกต่างกันนั้นเอื้ออำนวยต่อการแสวงหาความสุขในชีวิตในระดับที่แตกต่างกันไปเช่นกัน

Metaphysics and Agency กล่าวถึงผลงานชื่อ Physics ของ Aristotle ซึ่งอธิบายสาเหตุสี่ประการ อันได้แก่ material cause formal cause efficient cause และ final cause บทนี้เริ่มจากการกล่าวว่า ความปรารถนาที่จะเรียนรู้คือหัวใจสำคัญของปรัชญา และความสามารถในการให้คำอธิบาย (account) คือ คุณสมบัติขั้นต้น ของการเป็นนักปรัชญา วาทกรรมทางปรัชญานั้นเด่นในด้านการให้คำอธิบาย เพื่อตอบคำถาม how และ why แม้ว่า Aristotle จะอยู่ในครรลองตามประเพณีนี้ แต่ความพิเศษของท่านอยู่ตรงการวิเคราะห์แยกแยะประเภทที่แตกต่างกันของวิธีการให้คำอธิบาย โดย Aristotle ได้อธิบายเรื่อง “สาเหตุ” ไว้อย่างลึกลับและแตกต่างไปจากนักคิดนักปรัชญาท่านอื่นๆ ในแง่นี้แสดงถึงคุณสมบัติที่นักปรัชญามีร่วมกันประการหนึ่ง การสร้างนวัตกรรมทางความคิดที่โดดเด่นเฉพาะตัว สำหรับการศึกษา Final Cause ของ Aristotle นั้น เป็นการวิเคราะห์โดยเชื่อมโยงระหว่าง Form กับ Matter โดยชี้ให้เห็นบทบาทของ หน้าที่ (Function) อันนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายปลายทางของสิ่งนั้นๆ โดยเรียกศาสตร์แห่งการวิเคราะห์สาเหตุโดยชี้ที่เป้าหมายนั้น ว่า Teleology หรือ อันตวิทยาที่แบ่งเป็นการศึกษาโลกธรรมชาติ (Physics) และจริยศาสตร์ (Ethics) สำหรับด้านจริยศาสตร์นั้น มนุษย์ถูกกำหนดมาให้ตอบคำถามว่า เรามีชีวิตอยู่ในโลกนี้เพื่ออะไร ในฐานะสิ่งมีชีวิตที่ทรงสติปัญญา นั่นคือการค้นหาคำตอบของสิ่งต่างๆ ด้วยการใช้เหตุและผล

Aesthetics and Emotions กล่าวถึงผลงานที่ชื่อ Poetics ของ Aristotle โดยชี้ว่าความงามและศิลปะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของกิจกรรมทางปรัชญาที่แท้จริง ท่านตระหนักถึงมิติที่ลึกซึ้งทางอารมณ์ อภิปรัชญาและจริยศาสตร์ และเห็นว่าโศกนาฏกรรมนั้นแท้จริงคือการปฏิบัติการณ์ของปรัชญา ในแง่ของการมองโลกอย่างเป็นภาพรวมและนำเสนอแก่นสารถึงสิ่งที่ควรจะเป็น การนำเสนอความคิดอย่างเป็นสากลของบทกวีคือการนำเสนอความจริงผ่านตัวละครและเรื่องราวสมมติ ที่กระตุ้นให้ผู้คนเชื่อมโยงกับคนอื่นๆ

ในฐานะเป็นมนุษย์ด้วยกันผ่านความรู้สึกสงสาร เห็นอกเห็นใจและความกลัว ซึ่งเป็นการชำระล้างจิตใจ (catharsis) โดยก้าวข้ามความรู้สึกคับแค้นเฉพาะบุคคลและการตระหนักถึงชะตากรรมที่ตัวละครเผชิญอยู่ ทำให้ตระหนักถึงสถานะของความเป็นมนุษย์ที่ไม่สมบูรณ์พร้อม และข้อเสียด้านต่างๆ ของมนุษย์เราก็ส่งผลเสียด้านต่างๆ ในชีวิตได้ และทำให้เราไม่ประมาทในชีวิต เตือนสติตัวเองจากบทเรียนในละคร โดยตัวละครในงานโศกนาฏกรรมนั้น คือวีรบุรุษ (hero) ที่มีข้อดีเด่นมากมายหลายอย่าง แต่ด้วยข้อเสียที่รุนแรงได้ทำให้ตัวละครเอกเผชิญชะตากรรม ที่ทำให้ผู้อ่านสงสารจับใจ และรู้สึกร่วมไปด้วยว่า มนุษย์มีโอกาสทำผิดพลาดได้

ส่วนบทที่ชื่อ *Atoms and the Nature of the Universe* เป็นการกล่าวถึงเนื้อหา ใน *De rerum natura* เล่มที่ 1 ซึ่งเขียนขึ้นโดย Lucretius ซึ่งมองว่า ธรรมชาติประกอบไปด้วย กายา(bodies) และที่ว่าง ซึ่งที่ว่างนั้นเป็นพื้นที่ที่กายาครองอยู่และยังเป็นพื้นที่สำหรับกายาในการเคลื่อนไหว การอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างกายากับที่ว่างนั้น ได้ทำให้เกิดการอธิบายที่ติดตามมาในเรื่องโลกแห่งประสาทสัมผัส และ ในเรื่องโลกแห่งเหตุผล โดยโลกแห่งประสาทสัมผัสนั้น ช่วยให้เรามองเห็นกายาต่างๆ แต่ที่ว่างเราต้องใช้เหตุผลในการเข้าถึง โดยในการเข้าถึงความจริงนั้น เราต้องปรากฏการณ์ต่างที่เกิดขึ้นอย่างพิลึกพิลั่น ด้วยการอาศัยประสาทสัมผัส ขณะเดียวกันนั้น เราก็ต้องใช้เหตุผลในการพิจารณาด้วยโดยไม่เชื่อในสิ่งที่เราเห็น ดังที่ Lucretius กล่าวไว้ว่า ความเชื่อเรื่องอะตอมนั้น ไม่ได้มาจากการสืบเสาะค้นคว้าโดยใช้ประสาทสัมผัส ซึ่งเหตุผลนั้นไม่ได้เป็นผลมาจากการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัส เหตุผลนั้นช่วยให้เราไม่มองโลกโดยเชื่ออย่างไร้การไตร่ตรอง ไม่ว่าจะเป็นการรับรู้จากประสาทสัมผัสหรือ ความเชื่อในสิ่งลึกลับ เหนือธรรมชาติ หรือความเชื่อทางศาสนา

และ *Cosmos and Imperium* มีเนื้อหาจาก *Somnium Scipionis* จาก หนังสือเล่มที่ 6 ใน *De re publica* ซึ่งแต่งโดย Cicero ซึ่งเป็นบทที่แสดงถึงการผสมผสานทางความคิดกรีก และโรมัน และวิเคราะห์เชื่อมโยงกับแนวคิดทางศาสนาคริสต์ด้วย

ท้ายเล่มของหนังสือเล่มนี้ ยังมีการลำดับเวลา ปรัชญาคลาสสิก นับตั้งแต่ 600 ปีก่อนคริสตกาล ข้อเสนอแนะ เพื่อการค้นคว้าและอ่านเพิ่มเติม ซึ่งผู้เขียนชี้ว่า ตัวบทโบราณจำนวนมากนั้นสามารถหาอ่านได้ในโลกออนไลน์ ทั้งในฉบับแปลและต้นฉบับที่ the Perseus Digital Library : www.perseus.tufts.edu. ซึ่งการแนะนำนี้เป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจงานด้านปรัชญาคลาสสิกเป็นอย่างมาก ผู้เขียนยังได้ฝากข้อเสนอแนะสำหรับการอ่านเพิ่มเติมไว้ด้วย โดยแบ่งออกเป็นหมวดต่างๆ ดังต่อไปนี้ งานแปลที่ผู้เขียนใช้ในหนังสือเล่มนี้ ความรู้ทั่วไป นักปรัชญายุคก่อนโสเครตีส เพลโต อริสโตเติล นักปรัชญาในสมัยเฮเลนนิสติก และ งานเขียนสมัยใหม่ที่ทรงอิทธิพลในการอ่านปรัชญาโบราณ การวิเคราะห์ที่แตกแขนงความคิดในหลายแง่มุม และเชื่อมสัมพันธ์กระแสความคิดจากอดีตเข้ากับความคิดร่วมสมัยปรากฏอยู่อย่างโดดเด่นตลอดทั้งเล่ม ดังนั้น หนังสือเล่มนี้จึงเป็นหนังสือที่น่าอ่านสำหรับผู้สนใจปรัชญาคลาสสิก ปรัชญาการเมืองคลาสสิก และปรัชญาร่วมสมัย และปรัชญาการเมืองร่วมสมัยเล่มหนึ่งทีเดียว

การเสนอบทความเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ ในวารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา

กองบรรณาธิการวารสารขอเชิญชวนคณาจารย์ นักวิจัย และผู้ที่สนใจส่งบทความวิชาการ บทความวิจัย และบทความปริทรรศน์ทางด้านเศรษฐศาสตร์การเมือง เพื่อจัดพิมพ์เผยแพร่ในวารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา ซึ่งเป็นวารสารราย 6 เดือน (ปีละ 2 ฉบับ) มีกำหนดการตีพิมพ์ในเดือน มกราคม-มิถุนายน และกรกฎาคม-ธันวาคม ของทุกปี และมีข้อกำหนด ดังนี้

1. ความยาวของบทความ ไม่เกิน 25 หน้ากระดาษ A4
2. ชนิดของอักษรที่พิมพ์ Cordia New ขนาด 16 พอยท์
3. รูปแบบการนำเสนอ**บทความวิชาการ** ประกอบด้วย
  - ชื่อเรื่อง (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)
  - บทคัดย่อภาษาไทย และบทคัดย่อภาษาอังกฤษ (เนื้อหาบทคัดย่อภาษาไทยต้องเหมือนกับบทคัดย่อภาษาอังกฤษ) ความยาว 200 - 250 คำ
  - คำสำคัญ (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ต้องเหมือนกัน)
  - บทนำ
  - เนื้อหา (ที่แสดงการวิเคราะห์และนำเสนอในประเด็นหลักและประเด็นรองที่ได้)
  - บทสรุป
  - เอกสารอ้างอิง
4. รูปแบบการนำเสนอ**บทความงานวิจัย** ประกอบด้วย
  - ชื่อเรื่องงานวิจัย (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)
  - บทคัดย่อภาษาไทย บทคัดย่อภาษาอังกฤษ (เนื้อหาบทคัดย่อภาษาไทยต้องเหมือนกับบทคัดย่อภาษาอังกฤษ) ความยาว 200-250 คำ
  - คำสำคัญ (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ต้องเหมือนกัน)
  - บทนำ ที่ระบุความสำคัญ/ปัญหาของการศึกษา และคำถามการวิจัย
  - วัตถุประสงค์การศึกษา
  - แนวคิดที่ใช้ในการศึกษา และการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง
  - ระเบียบวิธีการวิจัย
  - ผลการวิจัย

- สรุปและอภิปรายผล
  - ข้อเสนอแนะ
  - เอกสารอ้างอิง
5. การอ้างอิงใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบ APA (American Psychology Association) โดยใช้ทั้งการอ้างอิงในเนื้อหา และบรรณานุกรม
    - การอ้างอิงในเนื้อหา APA style คือ ชื่อผู้เขียน (ปี) หรือ (ชื่อผู้เขียน, ปี, หน้าอ้างอิง) เช่น (Mason, 2004: 28)
    - การเขียนบรรณานุกรม APA style เช่น Taylor, M. (1987). *The Possibility of Cooperation*. Cambridge: Cambridge University Press.
  6. บทความที่ส่งเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ต้องไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อนและต้องไม่อยู่ระหว่างการเสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารฉบับอื่น
  7. การจัดส่งบทความเพื่อตีพิมพ์นั้น กรุณากรอรายละเอียดต่างๆ พร้อมระบุอีเมลที่สามารถติดต่อได้ในระบบ TCI THAIJO
  8. กองบรรณาธิการจะพิจารณาเสนอผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความจำนวนไม่น้อยกว่า 2 ท่าน และแจ้งผลการพิจารณาให้ผู้เขียนบทความวิชาการ/บทความวิจัยทราบ สำหรับบทความที่ผ่านการกลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้วจะได้รับการตีพิมพ์ลงในวารสารเพื่อเผยแพร่ต่อไป
  9. อนึ่ง บทความทุกเรื่อง que ตีพิมพ์ในวารสารฯ จะได้รับการอ่านและการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานั้นๆ กองบรรณาธิการของสงวนสิทธิ์ในการบรรณาธิกร และลำดับการตีพิมพ์ก่อน – หลัง ทั้งนี้ ถ้อยคำ ข้อเขียน ข้อคิดเห็นและข้อสรุปในบทความย่อและบทความทุกเรื่อง ถือเป็นผลงานวิชาการของผู้เขียน โดยกองบรรณาธิการไม่จำเป็นต้องเห็นด้วย